

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA VATAN ALGISI

Yüksek Lisans Tezi

RUKEN ŞENGÜL

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA VATAN ALGISI

Yüksek Lisans Tezi

RUKEN ŞENGÜL

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 508416005 no'lu Rüken ŞENGÜL'ün hazırladığı "Suriyeli Göçmen Çocuklarda Vatan Algısı" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca 24.06.2019 tarihinde saat 11:30'da yapılmış sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin 'Kabulü' ne OYBİRLİĞİ/ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Melih ÇOBAN	Basarılı	
Prof. Dr. Musa TAŞDELEN	Basarılı	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 04/07/2019 tarih ve 2019/16-02 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Ruken ŞENGÜL
Anabilim Dalı : Orta Doğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – 2019
Anahtar Kelimeler : Göç, Göçmen Çocuk, Vatandaşlık, Kimlik, Aidiyet.

ÖZ

SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA VATAN ALGISI

Bu çalışma, 2011 yılında başlamış olan Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel ve zorunlu göçü; İstanbul'da ikamet etmekte ve eğitim görmekte olan 7-18 yaş aralığındaki göçmen çocuklar özelinde ele alan nicel ve nitel bir araştırmadır. Araştırmada öncelikle Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göç süreci incelenmiş olup, ana temayı göçmen çocukların Türkiye'de yaşadıkları süre zarfında kimlik, vatan ve vatandaşlığa ilişkin izlenimleri oluşturmaktadır. Çalışmanın teorik kısmında; göç ve göç olgusu, göç çeşitleri ve göçmen politikaları açıklanmış olup, kimlik, aidiyet ve vatan kavramları da alt başlıklarıyla beraber incelenerek araştırmanın teorik çerçevesi çizilmiştir. Çalışmada 160 göçmen çocukla anket ve 17 göçmen çocukla da yapılmış olan derinlemesine mülakatlar neticesinde; çocukların göç süreci içerisinde kimlik, vatan/vatandaşlık ve aidiyet ilişkilerine ilişkin bakış açıları anlaşılmasına çalışılmış ve elde edilen bulgular ile durum analizleri yapılmıştır. Çalışmada karma bir araştırma metodu izlenmiş olup, elde edilen bulgular tümevarım yöntemiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ruken Şengül
Field : Sociology and Anthropology of the Middle East
Supervisor : Dr. Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN
Degree Awarded and Date : Master – June 2019
Keywords : Migration, Immigrant Children, Homeland, Identity, Belonging.

ABSTRACT

THE CONCEPTION OF HOMELAND AMONG SYRIAN IMMIGRANT CHILDREN

The present study is quantitative and qualitative research which is about forced mass migration which began 2011 from Syria to Turkey focuses on immigration children aged 7-18 who live and continue their education in İstanbul. The process of migration to Turkey of Syrian immigrants has been examined in the study. The main theme of the thesis constitutes impressions immigrant children which is about on identity, homeland, and citizenship during the time they lived in Turkey. In the theoretical part of the study; migration and migration phenomenon, migration types and immigration policies are explained. In addition, the concepts of identity, sense of belonging and homeland have been examined along with their sub-headings. In the study, 160 immigrant children were surveyed and 17 immigrant children were interviewed. As a result of these surveys and interviews, children's perspectives on identity, homeland/citizenship, and a sense of belonging were tried to understand, and situation analysis was made with the findings obtained. A mixed research method is used in the study. The results obtained were tried to be explained by the induction method.

TEŞEKKÜR

Öncelikle araştırma sürecinin her aşamasında desteklerini benden esirgemeyen ve her zaman olumlu tutumu ile beni motive eden çok değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca veri toplama sürecinde desteklerini ve yardımlarını derinden hissettiğim değerli öğretmen arkadaşlarıma ve araştırmamın en önemli detayı olan ve bu süreçte beni geleceğe umutla bakabilmeye inandıran göçmen çocuklara, cân-ı gönülden teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca her konuda beni cesaretlendiren, varlıklarına şükrettiğim başta sevgili annem ve değerli babam olmak üzere tüm aileme ve her daim yanımda ve yakınımda olan çok değerli dostlarıma teşekkür ederim.

Ruken Şengül

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
2.Araştırmanın Sorunsalı.....	6
4.Araştırmanın Yöntemi	7
5.Araştırmanın Varsayımları Ve Sınırlılıkları.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇ OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
1.1 Göç Olgusu ve Tanımı.....	11
1.1.1 Göç Türleri.....	13
1.1.1.1Gönüllü ve Zorunlu Göç	14
1.1.1.2 Bireysel ve Kitlesel Göç	15
1.1.1.3 İç ve Dış Göç	15
1.1.1.4 Geçici ve Kalıcı Göç.....	16
1.1.2 Göç Kuramları.....	17
1.2 GÖÇ, TANIMLAMALAR VE HUKUKİ STATÜLER.....	20
1.2.1 Tarihi Süreç İçerisinde Yapılan Hukuki Düzenlemeler.....	21
1.2.2 Tanımlara İlişkin Kavramsal Çerçeve	23
1.2.2.1 Göçmen	23
1.2.2.2 Çocuk Göçmen	24
1.2.2.3 Mülteci	25

1.2.2.4 Şartlı Mülteci.....	27
1.2.2.5 Sığınmacı	27
1.2.2.6 Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunanlar.....	28
1.2.2.7 Vatansızlar.....	29
1.2 DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GÖÇ.....	30
1.3.1 Dünyada Tarihinde Göç.....	30
1.3.1.1 Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem	31
1.3.1.2 İki Savaş Arası Dönem	31
1.3.1.3 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem	32
1.3.2 Türkiye’de Göç Tarihi	33
1.3.3. Suriye’den Türkiye’ye Göç Süreci.....	36
1.3.3.1 Suriyelilerin Türkiye’ye Geliş Süreci	36
1.3.3.2 Suriyelilerin Türkiye’deki Mevcut Statüleri ve Şehirlerdeki Dağılımları ...	38
1.3.3.3 Yasal Statüleri	39
1.4 GÖÇMEN POLİTİKALARI.....	41
1.4.1 Asimilasyon.....	43
1.4.2 Entegrasyon.....	44
1.4.3 Çok kültürlülük.....	46
1.4.4 Geriye Göç	48
1.4.5 Türkiye’nin Göçmen Politikası	50

İKİNCİ BÖLÜM

2.AİDİYET, KİMLİK VE VATAN ALGISI

2.1 Kimlik Kavramı ve Tanımı	52
2.2 Kimlik Çeşitleri	56
2.2.1 Bireysel Kimlik	57
2.2.2 Kolektif Kimlik	59
2.2.3 Etnik Kimlik.....	62
2.2.4 Ulusal Kimlik	63
2.3 Vatan – Vatandaşlık.....	67
2.4 Kimlik ve Aidiyet	71
2.4.1 Toplumsal Aidiyet.....	73
2.4.1.1 Ulusal Aidiyet.....	75
2.4.1.2 Etnik Aidiyet	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA AİDİYET KİMLİK VE VATAN ALGISINA İLİŞKİN SAHA ARAŞTIRMASI BULGULARI VE DEĞERLENDİRMELERİ

3.1. Ankete Katılan Suriyeli Göçmen Çocukları Tanımlayıcı Bulgular	79
3.1.1 Cinsiyetleri	79
3.1.2 Yaşları	80
3.1.3 Uyrukları	81
3.1.4 Anne ve Baba Yaşama Durumu	82
3.1.5 Kardeşi Olup Olmadığı	83
3.1.6 Kardeş Sayıları	84
3.1.7 Aile ile Birlikte Yaşama Durumu	85
3.1.8 Oturdukları Evdeki Kişi Sayıları	86
3.1.9 Evi Başkaları ile Paylaşma Durumu	87
3.1.10 Evi Aile Dışında Kimlerle Paylaştıkları	88
3.1.11 Oturdukları Evin Durumu	89
3.2 Ankete Katılan Suriyeli Göçmen Çocuklarının Göç Süreçleri ile İlgili Bulgular .	90
3.2.1 Göç Etmeden Önce Türkiye'ye Gelme Dağılımları	90
3.2.2 Türkiye'ye Göç Etme Sebepleri	91
3.2.3 İstanbul'da Yaşamadan Önce Başka Bir Şehirde Yaşama Durumu	92
3.2.4 İstanbul'dan Önce Yaşadıkları Şehir veya Ülke	93
3.2.5 İstanbul'a Göç Etmeden Önce Kampta Kalma Durumları	95
3.2.6 İstanbul'a Göç Etme Nedenleri	96
3.2.7 Yaşadıkları Semt Durumu	98
3.2.8 Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşadıkları	99
3.3 Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Eğitimleri ve Eğitime Uyumluları ile İlgili Bulgular	100
3.3.1 Türkçe Bilip Bilmeme Durumları	100
3.3.2 Okul Dışında Türkçe Nerede Öğrendiği	101
3.3.3 Okul Dışında Türkçe Konuşup Konuşmama Durumu	102
3.3.4 Türkiye'de Kaç Yıldır Eğitim Aldığı	103
3.3.5 Eğitim Düzey Durumları	104
3.3.6 Öğretmenleri ile Anlaşma Durumları	105
3.3.7 Okulda Türk Arkadaşları Olup Olmadığı	106

3.3.8 Okul Dışındaki Türk Arkadaşları Olup Olmadığı	107
3.3.9 Türk Arkadaşlarla Anlaşıp Anlaşmama Durumları.....	108
3.4 Suriyeli Göçmen Çocukların Aidiyet ve Vatan Algılarına İlişkin Bulgular	109
3.4.1 Türkiye’deki Yaşama Alışıp Alışmama Durumları	109
3.4.2 Türkiye’deki/İstanbul’daki Yaşamdan Memnuniyet Düzeyleri.....	110
3.4.3 Suriye’deki Yaşamı Özleyip Özlememe Durumları.....	111
3.4.4 Resmi Evrak Sahibi Olup Olmama Durumları	112
3.4.5 Türk Vatandaşlığına Geçme Durumları.....	113
3.4.6 Türk Vatandaşlığına Geçmek İsteme Durumları	114
3.4.7 Türkiye’yi Vatanı Olarak Görme Durumları	115
3.4.8 Suriye’yi Vatanları Olarak Görme	116
3.4.9 Savaş Biterse Suriye’ye Geri Dönme İsteği.....	117
3.5 Suriyeli Göçmen Çocukların Vatan, Vatandaşlık Algıları ve Aidiyet İlişkileri ile İlgili Çapraz Tablolar	118
3.5.1 Türkçe Bilme Oranları ile İlişkili Karşılaştırmalar	118
3.5.2 Yaşam Memnuniyeti ve Sosyal İlişkilerle İlgili Oranlar	127
3.5.3 Geri Dönme İsteği ve Demografik Değişkenlerle İlgili Oranlar	139
3.5.4 Vatan ve Vatandaşlık İle İlgili Oranlar	157
SONUÇ VE ÖNERİLER	169
EKLER	176
KAYNAKÇA	182

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1: Suriyeli Göçmen Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	79
Tablo 2: Suriyeli Göçmen Çocukların Yaşlarına Göre Dağılımları.....	80
Tablo 3: Suriyeli Göçmen Çocukların Uyruklarına Göre Dağılımları	81
Tablo 4: Suriyeli Göçmen Çocukların Anne ve Baba Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları.....	82
Tablo 5: Suriyeli Göçmen Çocukların Kardeşleri Olup Olmadığına Göre Dağılımları	83
Tablo 6: Suriyeli Göçmen Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları	84
Tablo 7: Suriyeli Göçmen Çocukların Aile ile Birlikte Yaşamalarına Göre Dağılımları	85
Tablo 8: Suriyeli Göçmen Çocukların Evde Oturdukları Kişi Sayılarına Göre Dağılımları	86
Tablo 9: Suriyeli Göçmen Çocukların Evi Aileleri Dışında Başkaları ile Paylaşım Paylaşmadıklarına Göre Dağılımları.....	87
Tablo 10: Suriyeli Göçmen Çocukların Evde Aile Dışında Kimle Yaşadıklarına Göre Dağılımları.....	88
Tablo 11: Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdukları Evlerin Durumuna Göre Dağılımları	89
Tablo 12: Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Etmeden Önce Türkiye'ye Gelmelerine Göre Dağılımları.....	90
Tablo 13: Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Etme Sebeplerine Göre Dağılımları	91
Tablo 14: Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul'a Gelmeden Önce Başka Şehirde Yaşama Dağılımları.....	92
Tablo 15: Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul'da Yaşamadan Önce Yaşadıkları Şehir veya Ükelere Göre Dağılımları.....	93
Tablo 16: Suriyeli Göçmen Çocuklardan İstanbul'a Gelmeden Önce Kampta Kalıp Kalmama Durumlarına Göre Dağılımları.....	95

Tablo 17: Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul'a Göç Etme Nedenlerine Göre Dağılımları.....	96
Tablo 18: Suriyeli Göçmen Çocukların Yaşadıkları Semtlere Göre Dağılımları	98
Tablo 19: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Yaşadıkları Süreye Göre Dağılımları	99
Tablo 20: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Bilip Bilmemelerine Göre Dağılımları	100
Tablo 21: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçeyi Öğrendiği Yere Göre Dağılımları	101
Tablo 22: Suriyeli Göçmen Çocukların Okul Dışında Türkçe Konuşma Durumları Göre Dağılımları	102
Tablo 23: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Aldıkları Eğitim Sürelerine Göre Dağılımları	103
Tablo 24: Suriyeli Göçmen Çocukları Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	104
Tablo 25: Suriyeli Göçmen Çocukların Okuldaki Öğretmenleriyle Anlaşma Durumlarına Göre Dağılımları.....	105
Tablo 26: Suriyeli Göçmen Çocukların Okulda Türk Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Dağılımları	106
Tablo 27: Suriyeli Göçmen Çocukların Okul Dışında Türk Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Dağılımları	107
Tablo 28: Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Arkadaşlarıyla Anlaşma Durumlarına Göre Dağılımları	108
Tablo 29: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'deki Yaşama Alışma Durumlarına Göre Dağılımları.....	109
Tablo 30: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'deki/İstanbul'daki Yaşamdan Memnun Olup Olmamalarına Göre Dağılımları.....	110
Tablo 31: Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye'deki Yaşamlarını Özleme Durumlarına Göre Dağılımları	111
Tablo 32: Suriyeli Göçmen Çocukların Resmi Evrak Sahibi Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımları	112
Tablo 33: Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Vatandaşlığına Geçip Geçmeme Durumlarına Göre Dağılımları.....	113
Tablo 34: Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Vatandaşlığına Geçmek İsteme Durumlarına Göre Dağılımları.....	114

Tablo 35: Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'yi Vatanları Olarak Görme Durumlarına Göre Dağılımları.....	115
Tablo 36: Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye'yi Vatanları Olarak Görme Durumlarına Göre Dağılımları	116
Tablo 37: Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye'ye Geri Dönmeyi İsteme Durumlarına Göre Dağılımları	117
Tablo 38: Yaş * Türkçe biliyor musunuz? Çapraz Tablo	118
Tablo 39: Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Türkçe Biliyor musunuz? Çapraz Tablo.....	119
Tablo 40: Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? * Türkçe biliyor musunuz? Çapraz Tablo	121
Tablo 41: Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo	123
Tablo 42: Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Türkçe biliyor musunuz? Çapraz Tablo	125
Tablo 43: Okulda Türk arkadaşların var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo	127
Tablo 44: Okulda Türk arkadaşların var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Ki-Kare Testi	127
Tablo 45: Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo	129
Tablo 46: Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi ? Ki Kare Testi.....	129
Tablo 47: Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz? * Türk Arkadaşlarıyla Anlaşabiliyor musun Çapraz Tablo.....	131
Tablo 48: Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz? * Okulda Öğretmenlerle Anlaşabiliyor musunuz? Çapraz Tablo	134
Tablo 49: İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşadınız mı? * Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz? Çapraz Tablo	135
Tablo 50: Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinde bulundunuz mu? * Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz? Çapraz Tablo	137
Tablo 51: Yaş * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	139

Tablo 52: Yaş * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Ki-Kare Testi.....	139
Tablo 53: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	141
Tablo 54: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Ki-Kare Testi.....	141
Tablo 55: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? Çapraz Tablo.....	143
Tablo 56: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo	144
Tablo 57: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo	145
Tablo 58: Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	146
Tablo 59: Yaş * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo.....	147
Tablo 60: Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo.....	148
Tablo 61: Anne ve/veya babanız hayatta mı? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	150
Tablo 62: Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo	151
Tablo 63: Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo	152
Tablo 64: Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo	153
Tablo 65: Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Ki-Kare Testi.....	153
Tablo 66: Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	155
Tablo 67: Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Ki-Kare Testi.....	156
Tablo 68: Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	157

Tablo 69: Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo	159
Tablo 70: Anne ve/veya babanız hayatta mı? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo	159
Tablo 71: Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo	161
Tablo 72: Türk Vatandaşı Olmak İstiyor musunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo.....	163
Tablo 73: Türk Vatandaşı Olmak İstiyor musunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?Ki-Kare Testi	165
Tablo 74: Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo	164
Tablo 75: Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Ki Kare	167
Tablo 76: Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo	167

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Başkalığı
a.g.e.	: Adı geçen eser
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
drl.	: Derleyen
Ed	: Editör
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
ĞİGM	: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler ocuklara Yardım Fonu
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları
YUKK	: Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç, insanlığın ilk dönemlerinden günümüze kadar süregelen bir yer değiştirme hareketidir. Aslında sadece insanlığın değil birçok canlının, hayatın akışı içerisinde zaman zaman gerçekleştirdiği bir eylem olduğu söylenebilir. Toplumsal dönüşümün de belirleyicisi¹ olan bu yer değiştirme hareketleri; sosyo-ekonomik, siyasi veya tamamen bireysel olarak birçok nedenden ötürü kaynaklanabilir. Çeşitli nedenler ile yapılan bu yer değişikliklerinden her birinin, kendine özgü bir dinamiği vardır. Bu yüzden her göçü, sebepleri ve sonuçları açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Göç, her ne kadar ilk çağlardan beri var olan bir olgu olsa da, sosyolojinin bir konusu olması ve araştırılması, 19. yüzyılı bulmaktadır. Göç hakkında yapılan çalışmaların yelpazesi de oldukça geniştir. Çünkü göç olgusu, sadece sosyolojinin bir konusu olmakla kalmayıp, insanın konu olduğu birçok çalışmada (ekonomi, psikoloji, antropoloji vs.) etkin bir rol oynamaktadır.

Bununla beraber göç, günümüzde milyonlarca insanı etkileyen bir sosyal hadise niteliği taşımaktadır. Özellikle savaş ve doğal afetler nedeniyle yapılan zorunlu göçler, konusu ve etkisi itibariyle diğerlerinden oldukça farklıdır. Çünkü zorunlu göçte maruz kalan bireyler, iradeye bağlı bir seçimden ya da sadece iyiye ulaşma duygusundan çok, hayatta kalma içgüdüleriyle hareket etmektedirler. Bu da insanların hayatta kalmak için sınırlarını oldukça zorladıkları seçimler yapmaları anlamına gelir. Bireyler, söz konusu ekonomik temelli gönüllü göçler olsa bile, sosyo-psikolojik açıdan birçok değişime maruz kalıyorken, zorunlu yapılan göçler, yetişkin bireyler açısından fakat özellikle çocuklar açısından kişiliklerini tehdit eden bir unsur olarak görülmektedir. Göçler, zamanla birçok biçim almakta ve başlangıçtaki niyeti ister kalıcı ister geçici göç olsun, çoğu göçmen zamanla yerleşimci olmaktadır. Göçler demografik, ekonomik ve toplumsal yapıları değiştirebilmekte ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan kültürel farklılıkları da gündeme getirmektedir.

Yakın tarihin en büyük göç hareketi olarak tanımlanan Suriyelilerin göç süreci, 15 Mart 2011 tarihinde rejim karşıtı gösterilerin çatışmalara ve günümüze kadar sürecek olan savaşa dönmesiyle birlikte başlamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek

¹ Stephan Castles, Mark J. Miller, Göçler Çağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 11.

Komiserliği'nin (BMMYK) paylaştığı son rakamlara göre bugün dünyada 5 milyondan fazla Suriyeli mülteci bulunmaktadır.² İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı son rakamlara göre ise bu mültecilerin neredeyse 4 milyonu Türkiye'de yaşamaktadır.³ Geçen 8 yıl boyunca aşamalı olarak göç edenlerin sayısı artış göstermiştir. Göç eden Suriyeli mültecilerin neredeyse yarısı çocuklardan oluşmaktadır.

Suriyelilerin göç süreçlerinin başında kurulan kamplar ve çadır kentlerde bugün yalnızca 136 bin kadar Suriyeli göçmen yaşamaktadır. Geriye kalanların çoğu şehirlere dağılmış durumda ve çalışmaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin şehirlere dağılması ve çalışmaya başlamasının Türkiye'ye toplumsal, ekonomik ve siyasi açıdan birçok etkisi olduğunu söylemek gerekir. Özellikle dil sorunu olmak üzere, barınma, güvenlik, istihdam ve entegrasyon gibi birçok sorunu gündeme taşımıştır.

Türkiye'nin başta öngöremediği söz konusu durum, savaşın süresi ve göç dalgalarının büyüklüğü olmuştur. Suriyeli göçmenler⁴ ilk kez Türkiye'ye sığınmaya başladıklarında onlara "misafir" gözüyle bakılmış ve açık kapı ve geri göndermeme politikası izlenmiştir. Daha sonra yasal statü olarak "geçici koruma statüsü" verilmiştir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlasının çocuk olması gelecek planlamalarını ve eğitim konusunu daha da mühim kılmaktadır. Suriyeli göçmen çocukların okula uyum sağlamaları ve dil problemini aşmalarını amacıyla Türkiye ilk etapta Geçici Eğitim Merkezleri kurarak, çocukların topluma ve eğitim sistemine adapte olmalarını önclemiştir. Bugün Suriyeli göçmen çocukların çoğunluğu, devlet okullarında eğitim görmekte ve aynı zamanda dil konusunda da desteklenmektedirler.

Türkiye'de eğitim gören Suriyeli göçmen çocukların, hâlihazırda Türk eğitim sisteminden geçiyor olmaları, toplumla bütünleşme, aidiyet ve kimlik sorunlarını da gündeme taşımaktadır. Göçmen çocukların çoğunda görülen, kimlik problemleri ve aidiyet sorunları bu çalışmamızın ana perspektifini oluşturmaktadır. Bu yüzden İstanbul'da yaşayan ve eğitim gören Suriyeli göçmen çocuklar ekseninde göçü

² https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.71883667.1053724046.1551869219-1409277667.1551273407

³ http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

⁴ Çalışmada 2011 yılında başlayan savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden Suriyeliler için hukuki statülerine atıf yapılmaksızın sosyolojik anlamda bir üst başlık olarak "göçmen" kavramı kullanılacaktır.

inceleyeceğimiz bu çalışmada, göç eden çocukların normal bir göç süreci içerisinde maruz kaldıkları aidiyet ve kimlik sorgulamalarının en nihai sonuçlarından biri olan “vatan algıları” nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmeye ve anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma; giriş ve üç ana bölümden oluşmakta olup, giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve kapsamı, problem tanımı, soruları, varsayımları, yöntemi, veri toplama şekli, evreni ve örnekleme verileri, araştırmanın genel tablosu çizilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; teorik açıklamalar bulunmaktadır. Göç olgusu, göç eden bireylerin tanımlanma şekilleri ve hukuki statülerine yer verilerek, göçün tarihsel arka planı ve göçmen politikaları kavramsal ve teorik olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; araştırmanın temel sorularının üzerinden yine kavramsal ve teorik olarak kimlik, kimlik türleri, vatan ve vatandaşlık kavramları ve aidiyet ve aidiyet türleri ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde; İstanbul’da yaşayan ve eğitim gören Suriyeli göçmen çocukların Türkiye’ye geliş süreçleri, burada buldukları süre zarfında edindikleri eğitim tecrübeleri, kimlik ve vatan algıları ile ilgili saha araştırmasına ait bulgular değerlendirilerek araştırmamız sonuçlandırılmıştır.

1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Savaş ve doğal afetler nedeniyle yapılan zorunlu göçler, konusu ve etkisi itibariyle diğer göç türlerinden oldukça farklıdır. Çünkü zorunlu göçe maruz kalan bireyler, iradeye bağlı bir seçimden ya da sadece iyiye ulaşma duygusundan çok, hayatta kalma içgüdüleriyle hareket etmektedirler. Bu durum, insanların hayatta kalmak için sınırlarını oldukça zorlayan seçimler yapmaları anlamına da gelmektedir. Türkiye’de yaklaşık 4 milyona yakın Suriyeli göçmen bulunmaktadır ve bu sayının yarısı çocuklardan oluşmaktadır. Çocuk göçmenlerin, göç süreçleri ve göç boyunca şekillenen kimlik algıları, gelecek nesiller açısından oldukça önem taşımaktadır. Göçmen çocukların, kayıp nesil olmalarını engellemek ve toplum tarafından benimsenmelerini sağlamak, Türkiye’nin yakın geleceği açısından oldukça ciddi bir durumdur. Bu yüzden çocuk ekseninde göçü incelediğimiz bu araştırmanın amacı; çocuk göçmenlerin, zorunlu göç süreci içerisinde maruz kaldıkları aidiyet ve kimlik sorgulamalarının nihai sonuçlarından birisi olan vatan ve vatandaşlık algılarını incelemeye ve anlamaya çalışmaktır. Böylece yakın gelecekte Türkiye toplumunun geçirebileceği demografik ve sosyal değişimlerine ilişkin ön tahminlerde bulunmak mümkün olacaktır.

Araştırmamız, son dönemlerde özellikle şehirlerde artmakta olan göçmen nüfusunun, toplumsal uyumu ve aidiyet ilişkilerinin göçmen çocukların geleceğe ilişkin bakış açısını şekillendiren bir nitelikte olması nedeniyle, bunun hangi seviyede olduğunu ölçmemiz ve değerlendirmemiz bakımından oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışmada neredeyse 500 bin kadar Suriyeli göçmenin yaşadığı İstanbul’da eğitim görmekte olan göçmen çocuklarla yapılan saha araştırmasından elde ettiğimiz bulgular, hipotezlerimizi destekleyecek niteliktedir.

Saha araştırmamızı yaparken araştırmamızın ana temasını oluşturan hipotezlerimiz ve varsayımlarımız şunlardır:

- I. Göç olgusunun göç eden bireyler için bir ikilem yaşanmasına neden olduğu görülmektedir. Özellikle göç eden çocuklar açısından

bakıldığında, kimlik oluşumu ve aidiyet ilişkileri bakımından oldukça zor bir sürece işaret eder. Göç eden çocukların bazıları doğup büyüdükları yerleri arkalarında bırakırken bazıları ise göçmen bir ailede doğarak göç gerçeği ile yüzleşmektedirler. Çocuklar açısından doğduğu ortam ve çevre onların hayata ilk adım attıkları yer olmakla beraber çocuklar, doğdukları ve yaşadıkları yer ile bir bağ kurmaktadır. Vatan ve anavatan duyguları da böyle şekillenmektedir.

- II. Vatan, bireyler için hem doyduğu hem de güven içinde yaşadığı yer niteliğindedir. Suriyeli göçmen çocuklar özelinde ise vatan; savaş nedeniyle güvensiz ve geri dönülemez bir hale gelmiştir. Bu yüzden sığındıkları, yaşadıkları yer onlar için “ikinci vatan” veya “doydukları yer/vatan” niteliğindedir.
- III. Zorunlu göç eden bireyler için sığınılan yer, “geçici” olarak görülebildiği gibi egemen toplum tarafından da göçmenler, “misafir” olarak görülebilmektedir. Fakat Suriyeli göçmen çocukların, Türkiye’de buldukları süre ve buradaki yaşam tecrübeleri dikkate alındığında Türkiye’yi “ikinci vatan” olarak nitelendirmeleri doğal bir sonuçtur. Bu durumda göçmen çocuk için gitmek kadar kalmak da artık bir sorun oluşturmaktadır.
- IV. Türkiye’de eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocuklar, hayatlarının yarısını hatta büyük bölümünü bu coğrafyada sürdürmektedirler ve belki sürdüreceklerdir. Bu durum, genel olarak arafta yaşanan bir yaşam anlamına da gelmektedir. Aynı zamanda toplumsal kabul ve uyum açısından diğer akranlarına göre daha zor bir tecrübe yaşayan göçmen çocuklar için, “vatan neresi” sorusunun cevabı da zorlaşmaktadır. Bundan dolayı çocukların yaşadığı bu ikilemler, aidiyet ilişkilerini de zedeleyici niteliktedir.

2.Araştırmanın Sorunsalı

Bu çalışmada; Türkiye’de yaşayan ve hâlihazırda devlet okullarında eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocukların, Türkiye’ye uyum süreçleri ve bu süreçte şekillenen vatan algıları ve aidiyet bağları incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Vatan algısı ve aidiyet ilişkilerini etkileyecek unsurlar üzerinde durularak, bu minvalde sorular hazırlanmıştır. Çalışmada, aile ve sosyal çevreleri bakımından Türkiye’ye bakış açılarının nasıl şekillendiği ve Türkiye’de yaşadıkları süre zarfında kurdukları toplumsal ilişkiler, kimlik ve vatandaşlık algılarını ölçecek düzeyde destekleyici bazı temel sorular sorulmuştur.

Araştırmanın sorunsalı, kimlik edinme/oluşturma dönemlerinde olan Suriye kökenli göçmen çocukların, Türkiye’de buldukları süre zarfında kimlik ve vatan algıları nasıl şekillendiğidir. Bu sorunsal doğrultusunda, çalışmanın saha araştırması kısmında aşağıdaki sorular, devlet okulları ve Geçici Eğitim Merkezleri’nde (GEM) eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocuklara sorularak, elde edilen bulgular açıklanmaya çalışılmıştır:

- *Suriyeli göçmen çocuklar kaç yıldır Türkiye’de eğitim alıyorlar?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Türkçe biliyorlar mı? Türkçe seviyeleri nedir?*
- *Suriyeli göçmen çocukların Türkiye’ye göç etme nedenleri nedir?*
- *Suriyeli göçmen çocukların İstanbul’da yaşamayı tercih etme nedenleri nedir?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Türkiye’ye alışabildiler mi? Türk toplumuna uyum sağlayabildiler mi?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Türk vatandaşlığına geçtiler mi veya geçmek istiyorlar mı?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Türkiye’yi vatanları olarak görüyorlar mı?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Suriye’yi vatanları olarak görüyorlar mı?*
- *Suriyeli göçmen çocuklar Suriye’deki savaş bittiğinde nerede yaşamak istiyorlar?*

4.Araştırmanın Yöntemi

“Suriyeli Göçmen Çocukların Vatan Algıları” isimli bu çalışmada, göç olgusu ve Suriye kökenli bireylerin Türkiye’ye geliş süreci ve buradaki yaşam tecrübeleri genel teorik bir çerçevede incelenmiştir. Bununla beraber İstanbul’un çeşitli ilçelerinde eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocuklarla yapılan saha araştırması sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve sonuçlarının açıklanmasıyla tamamlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarının birbirleriyle tutarlı olması ve ayrıntılı bir analiz yapılmasına olanak vermesi açısından, birbirlerini destekleyecek şekilde hem niceliksel hem de niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak karma bir araştırma metodu izlenmiştir. Araştırmada kullanılan iki yöntem arasında gerçekleşen sentez ile kullanılan yöntemlerin eksikliklerinin giderilmesi ve araştırmanın güvenilirliğini desteklemesi çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Sayısal ve sözel değerlerin beraber kullanılması araştırmanın bulgularının yorumlanmasını kolaylaştıracak mahiyettedir.

Teorik kısım için öncelikle literatür taranarak, genel bir araştırma yapılmıştır. Buradan elde edilecek bilgilerle genel bir çerçeve çizilerek, analiz edilmiştir. Çalışmanın teorik kısmı oluşturulduktan sonra saha araştırması ve derinlemesine mülakat sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesiyle sonlandırılmıştır.

Saha araştırmasında, niceliksel yöntem kullanılarak İstanbul’un Bağcılar, Arnavutköy, Başakşehir, Esenler, Sultangazi, Eyüp, Kartal ve Ümraniye ilçelerinde, çeşitli okullarda ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim görmekte olan 160 göçmen çocuğun katıldığı bir anket çalışması ve niteliksel yöntem kullanılarak 17 ortaokul ve lise öğrencisiyle de derinlemesine mülakat yapılmıştır. Anket soruları yukarıda da belirtildiği gibi çalışmanın temel konularına ve varsayımlara uygun nitelikte ve çoktan seçmeli tarzda hazırlanmıştır. Anket uygulandıktan sonra, sorularının cevapları SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programına aktarılmış ve sonuçlar tablolar halinde sayısal verilere dönüştürülerek, değerlendirme ve analiz yapılmıştır. Anketten elde edilen verilere SPSS programı yardımıyla Çapraz Tablo ve Ki-Kare Testleri uygulanarak, değişkenlerin birbirleriyle ilişkileri ve geçerlilikleri analiz edilmiştir.

Nitel yöntemle yapılan mülakat çalışması bir vaka çalışması niteliği taşımaktadır. Araştırmada nicel verilerin yanında nitel yönteminin de kullanılmasının nedeni, bu yöntemin ankette sorulan sorulara verilen cevapların yanında katılımcılara ilişkin gözlem yapma fırsatı vermesi ve bununla beraber araştırmadan elde edilen bulgularla parçadan bütüne bir anlam oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Mülakattan elde edilen verilerle anket sonuçları karşılaştırılmış ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 11 ve 17 yaş aralığındaki 17 göçmen öğrenciden oluşmaktadır. Bu yaş aralığındaki öğrencilerle görüşülmesinin başlıca nedeni; göç sürecini hatırlıyor olmaları ve soruları daha iyi anlıyor olmalarıdır. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş ve sınıf bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca katılımcıların görüşleri isim verilmeden aktarılacağı için her katılımcıya bir kod ve kodun yanında bir numara verilmiştir. Örneğin, G1, G2, G3...G17 gibi.

Şekil 1: Mülakat Görüşmesine Katılan Suriyeli Göçmen Çocuklara İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyeti	Yaşı	Sınıfı
G1	Erkek	14	8.sınıf
G2	Erkek	15	10.sınıf
G3	Erkek	14	8.sınıf
G4	Erkek	14	8.sınıf
G5	Erkek	15	10.sınıf
G6	Kız	16	11.sınıf
G7	Kız	15	10.sınıf
G8	Erkek	11	7.sınıf
G9	Erkek	14	8.sınıf
G10	Kız	15	10.sınıf
G11	Kız	15	10.sınıf
G12	Kız	16	11.sınıf
G13	Kız	16	11.sınıf
G14	Erkek	17	12.sınıf
G15	Erkek	17	12.sınıf
G16	Kız	17	12.sınıf
G17	Erkek	16	11.sınıf

5.Araştırmanın Varsayımları Ve Sınırlılıkları

Bu araştırmaya katılan çocukların veri toplama aracı maddelerine ve mülakat sorularına verdikleri cevapların şeffaf ve gerçeği yansıtacak mahiyette olduğu düşünülmektedir. Anketin uygulandığı şehir olan İstanbul'da ikamet etmekte olan göçmen nüfus sayısı düşünüldüğünde, elde edilen araştırma sonuçları Türkiye'de yaşamakta olan göçmen çocukların vatan algılarına ilişkin tahminlerin tümevarım metoduyla da açıklanabilmesine olanak sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan çocuklar, önyargısız ve gerekli izinler alınarak gönüllü olarak araştırmaya katılmışlardır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracındaki sorular, araştırmanın problem cümlesine ilişkin sonuçları belirlemede yeterli görülmektedir.

Araştırma, 7-18 yaş aralığındaki göçmen çocukları kapsamakta olup, çocukların Türkçe seviyeleri birbirinden farklılaşmaktadır. Bu yüzden araştırmanın veri toplama kısmında anket soruları çocukların dil seviyeleri ve yaşlarının küçüklüğü de hesaba katılarak uygulanmış olup, gerekli yerlerde tercüman desteği de alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇ OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar devam eden bir yer değiştirme hareketidir. Bu yer değiştirme hem uluslararası bir sınırın geçilmesi hem de bireyin kendi ülkesi içinde yer değiştirmesi olarak ifade edilebilir. Göç hareketleri, birçok nedene bağlı olmakla beraber, uzun veya kısa bir zaman dilimini kapsayan, ülke içi veya ülke dışına yapılan ve en genel ifadeyle insanların yer değiştirdiği demografik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma mülteciler, sığınmacılar, zorla yerlerinden edilmiş kişiler ve ekonomik göçmenler de dâhildir.⁵

Göç hareketlerinin çıkış noktası, kendi içinde farklılaşmakla beraber, her hareketin sebepleri, onu kendine özgü bir hale dönüştürmektedir. Bununla beraber gerçekleşen harekete tam anlamıyla göç diyebilmemiz için “uzaklık ve etki yaratacak” bir mahiyette olması gerekmektedir.⁶ Bununla ilgili olarak Turgay Ünalın, *uzaklık, zaman ve kalıcılık* olmak üzere üç özellikten bahsetmektedir. Bir yer değiştirme hareketini göç olarak tanımlayabilmemiz için; gereken zaman ölçütünü altı ay veya üç yıl olarak belirtir. Diğer yandan ise göç eden bireylerin hedef noktasına vardktan sonra kalıcı veya geçici surette yerleşme yapmalarıyla ilgili olarak nesnel bir değerlendirmenin de mümkün olamayacağını ve bu yüzden bunun bir noktada göz ardı edilebileceğini ifade etmektedir.⁷

Göç hareketlerinin, *sınırları aşan bir hareket* olduğunu da söylemek mümkündür. Özellikle uluslararası göçler açısından bakıldığında, insanlık tarihi boyunca, kitlesel göç ve yer değiştirmelerin çoğu “*sınır ötesi*” bir hareket olarak ele alınmıştır. Bu hareketlerin çıkış noktası genelde, ekonomik sebeplere dayanıyor olsa da, savaşlar ve bireysel zorunluluklar da göçü zamanla kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu yüzden kişiler, hayatlarının bir kısmını veya tamamını geçirmek üzere, yerleşim yerlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. İnsanlık tarihi boyunca bireyler veya toplumsal gruplar, daha iyi bir yaşama ulaşma arzusuyla sürekli yaşadıkları şehri veya ülkeyi değiştirmişlerdir. İyi bir

⁵ http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf

⁶ Erder, Sema. Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler. İstanbul: Teknografik Matbaacılık, 1986, s.23

⁷ İçduygu, A. ve Ünalın, T. (1998) “Türkiye’de İçgöç: Sorunsallar ve Yöntemler,” İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s.91-92

yaşam arzusunu, göçlerin ana teması olarak ele almak da bir noktada mümkündür. Çünkü insanların yola çıkma motivasyonlarında genellikle “iyiye ulaşma” duygusunun baskın olduğu görülmektedir. Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı olan George Ravenstein “Göç Yasaları” isimli tebliğinde, göç hareketlerinin çıkış noktasını “insanoğlunun durumunu maddi açılardan düzeltme isteği”nden kaynaklandığı varsayımında bulunmuştur.⁸ Bu açıdan bakıldığında da göç, her ne kadar ekonomik iyileşme açısından bir adım olarak görülse de, bireyin yer değişikliği hem maddi hem de manevi açıdan mevcut durumunu iyileştirme anlamı da gelmektedir.

1.1 Göç Olgusu ve Tanımı

Göç, insanlık tarihi boyunca uzun bir zaman dilimini ve değişik milletleri kapsayan ve coğrafyaları aşan bir yolculuktur. Bu yolculuktan, kutsal ve edebi metinlerde bahsedilmiş ve en nihayetinde ilk kez 19.yüzyılın modern bilim tartışmalarında da göç mevzusu tartışılmaya başlamıştır.

Göç, genellikle fiziksel bir yer değiştirme hareketi olarak ele alınıyor olsa da, arka planına baktığımızda, bir toplumdan diğer bir topluma yapılan⁹ ve aynı zamanda bireysel ve sosyal yaşantıyı etkileyen ve kültürel değişimi de tetikleyen bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Göç, her ne sebeple gerçekleşiyorsa gerçekleşsin toplumsal anlamda önemli sonuçlar doğurmaktadır.¹⁰ Çünkü bu yalnızca bir yer değişikliği değil, bireylerin ve toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını, geleneksel değerlerini de değiştirebilecek mahiyette bir süreçtir. İç veya dış göç farketmeksizin, yer değiştiren bireyler veya toplumlar gittikleri yerlerde karşılıklı olarak kültürel bir değişim ve dönüşümün de başlamasına sebep olmaktadır. Yani göç, yalnızca göç eden bireyleri veya toplumları değil, aynı zamanda göç veren ve alan toplumları da beraberinde etkileyen dinamik bir süreçtir. Bu minvalde göçlerin, demografik, ekonomik ve toplumsal yapıları da değiştirilebilir ve bu değişimin sonucunda yeni bir kültürel kimliğin sorgulanmasına neden olabildiğini de söylemek mümkündür.

⁸ Abadan Unat, Nermin, Bitmeyen Göç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 5.

⁹ Cemal Yalçın, Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, s. 12

¹⁰ Erder, a.g.e, s.24

Göçü hem literatürdeki karşılığına uygunluğu açısından hem de en genel ifadeyle; ekonomik, ideolojik veya bireysel nedenlerle, kısa, orta veya uzun vadeli, kalıcı veya geçici yerleşmeyi hedefleyen, coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme olarak tanımlayabiliriz.¹¹ Bununla beraber göçün, göç eden kişi veya toplumların geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyecek uzun soluklu bir kolektif bir eylem olduğunu ve dünya üzerinde büyük ölçekli insan hareketleri olarak tarif edilebileceğini de eklemek gerekmektedir.¹²

Göç olgusunun, göç süresince yaşanan bazı değişikliklerle beraber farklı şekillerde tanımlandığını görmekteyiz. Bunun sebebi, göçün ortaya çıkış sebepleri ve içerdiği etmenler açısından farklı farklı göç tiplerini ortaya çıkarmış olmasıdır. Özellikle göç etme nedenleri, uzaklık, göç etme biçimi ve göçün yönü gibi değişkenler, göçün biçimini ve içeriğini de farklılaştıran bazı unsurlardır.¹³

Aslında göçün başlangıcından günümüze kadar olan değişimine baktığımızda, en temel ayırımın ekonomik göçler ile zorunlu göçler arasında olduğunu görebiliriz. Çünkü bireyleri göç etmeye iten nedenler açısından bakıldığında bir tarafta birey, diğer tarafta ise göçe neden olan aktörler vardır. Tam bu noktada Petersen, göç etme nedenleri ile alakalı dört farklı göç türünden söz eder. Bunlar ilkel (zorlayıcı) göç (impelled), zoraki (forced) göç ve serbest göçtür.¹⁴

Göçü başlatan ana faktörler, göç eden birey veya toplumların ekonomik ve sosyal olarak tüm süreçlerini etkilemektedir. Bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler bile göç kararı için yeterli bir sebep olarak görülebiliyorken, bununla beraber toplumsal bir dönüşümün gerçekleşmesi de kaçınılmazdır. Çünkü çoğu örnekte de görüldüğü üzere, uluslararası göç

¹¹ Yalçın, s.13

¹² Miller, s.7-29

¹³ Kaygalak, Sevilay. Kentin Mültecileri "Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme, Dipnot Yayınları 2009, s.11

¹⁴ a.g.e s.11

toplum içindeki farklılıkları çoğaltır ve bu farklılıklar zamanla sosyo-politik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu farklılıkları daha iyi anlayabilmek için göçün çeşitlerine de bakmak gerekmektedir.

1.1.1 Göç Türleri

İnsanlık tarihinin bir parçası olan göç, dünyanın dört bir yanında toplumsal değişimi tetikleyen, devlet ve toplumları şekillendiren nüfus hareketleridir. Göçler, nedenleri ve göç eden kişi veya toplumların nihai hedeflerine göre birbirinden farklılaşmaktadır. Bu farklılıkları anlayabilmek için göçü türlere ayıran bazı sınıflandırmalar, konuyu değerlendirmek açısından oldukça işimize yaramaktadır.

Göç literatüründe en yaygın ayırım; gönüllük esasına ilişkin sınıflandırma olmuştur. Buna göre bir göç ya irade bakımından birey veya toplumun kendi isteği ile gerçekleşebilir ya da birey ve toplumu göç etmeye mecbur bırakan nedenler oluşmuş olabilir.

Bu konuda William Petersen, “*A General Typology of Migration*” kitabında göçü dört farklı türde ele almıştır. Bunlar: İlkel Göç, Zorlama ile Yapılan Göçler, Serbest Göç ve Kitlesele Göç’tür. Diğer yandan Thomas Faist ise, *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar* isimli kitabında göçü beş türde ele almıştır. Bunlar; alan (yerel-uluslararası), zaman (geçici-kalıcı), boyut (bireysel-grup-kitlesele), sebep (gönüllü-zorunlu) ve yasal durum (yasal-yasa dışı). Fakat göç ile ilgili yapılan çalışmalarda genelde göç türlerinin; kişinin iradesine bağlı olarak yapılan göçler; *gönüllü ve zorunlu göç*, yoğunluğuna göre *bireysel ve kitlesele göç*, ülke sınırlarının mesafelerine göre *iç ve dış göç* ve yerleşme sürelerine göre *geçici ve kalıcı göç* olarak gruplandırıldığını görmekteyiz.¹⁵

Bu gruplandırmaları kısaca açmakta yarar vardır:

¹⁵ Yalçın, s.17-20

1.1.1.1 Gönüllü ve Zorunlu Göç

Göç ile ilgili yapılan çalışmaların genelinde en temel ayırımın, gönüllü ve zorunlu göç şeklinde yapıldığı görmekteyiz. Mevzubahis göç etmek olduğunda, bireylerin göç kararını verebilmeleri için bazı itici ve çekici faktörlerin olması gerekmektedir. Bu faktörler, fiziksel zorlamanın varlığı veya yokluğu üzerinden açıklanabilmektedir.¹⁶ Göç etmeye karar veren bir birey açısından, başka bir şehir veya ülkenin makul ve cazip gelmesi için yaşadığı şehir veya ülkesinde bazı beklentilerinin karşılanamıyor olması gerekmektedir.

Başlangıcından sonuna kadar göç iradesinin kişide olduğu göç; gönüllü göçtür. Bu noktada birey, farklı bir yere gidip gitmeme konusunda tamamen özgürdür. Fakat zorunlu göç için, bu durumun tam tersi geçerlidir. Birey tamamen zaruriyetlerin onu sürüklediği durumlara göre hareket etmektedir. Bu zaruriyetler; savaş tehlikesi, doğal afet, kıtlık, salgın hastalıklar gibi can güvenliğinin tehlikede olduğu veya olabileceği durumlardır. Bu yüzden zorunlu göçe maruz kalan kişi veya gruplar ya resmi otoritenin kontrolüyle ya da tamamen bireysel çabalarıyla yer değiştirmek zorunda kalmaktadırlar.¹⁷ İlhan Tekeli, zorunlu göç türlerinde yer değiştirmelerin üç farklı sebebi olduğu söyler ve bunları “devletin belli amaçlarını sağlamak, savaşlar sonucunda yeniden uyum ve doğal afetlerin sonuçlarından kaçınmak” olarak tarif etmektedir.¹⁸

Zorunlu göçün dinamiklerine baktığımızda, birçok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler genellikle; insan hayatının güvenliğini tehdit eden unsurlardan oluşmakta olup, bu tehdidin yoğunluğuna göre zorunlu göçler, kalıcı veya yarı kalıcı bir hâle dönüşebilirler. Diğer yandan zorunlu göç içinde de iki farklı durumdan da bahsetmek gerekmektedir. Bu konuda Petersen, “göçmenlerin terk edip terk etmeme kararı vermek için hâlâ biraz güçlerinin bulunduğu mecburi göç ile bu güce sahip olmadıkları zorunlu göçü”¹⁹ birbirinden ayırarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirme, yukarıda da

¹⁶ Thomas Faist, Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, (çev. Azat Zana Gündoğan & Can Nacar) İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2003, s.48

¹⁷ Yalçın, s.7-8

¹⁸ Tekeli, İ. (1990) “Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskan sorunu” Toplum ve Bilim Dergisi, Cilt:50, s.49-71

¹⁹ Petersen (1958:261) Nakleden: Faist, s.49

bahsettiğimiz gibi zorlayıcı ve zorunlu nedenleri anlamamız açısından kayda değerdir. Özellikle 20.yüzyılda sayısal olarak, savaşlar, krizler, doğal afetler sonucunda yaşanan zorunlu göç de bir artış gözlemlenmiştir.²⁰ Bugün Suriye’de yaşanan savaştan dolayı Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenlerin durumunu da zorunlu göç kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.

1.1.1.2 Bireysel ve Kitlesele Göç

Göç, yoğunluğuna ve göç etme biçimine göre iki grupta incelenebilir. İlk olarak göç eden bireylerin, göç etme kararını kendi iradeleri ile aldıkları durumlarda yapılan göçler, bireysel veya serbest göç olarak tanımlanmaktadır. Bu göçler, bireylerin ekonomik, sosyal vb. gibi değişiklik veya iyileşme arayışları sonucunda yapılmaktadır. Bu yüzden iradi seçimlerle yapılan göçler, daha iyi bir yaşam arayışının bir adımı olarak da görülebilir. Fakat her ne kadar iradi bir seçim de olsa, nedeni ne olursa olsun yapılan çoğu göç, aslında zorunluluklar neticesinde yapılmaktadır.²¹ Bununla ilgili olarak Tekeli, zorlayıcı veya zorunlu göçlerin genelinde bir baskı unsuru olduğunu söylemektedir.²² Her iki durumda da göç etmeye mecbur bırakan dayatmalar olsa da, zorunlu göçte bireylerin seçim yapma şansı bulunmamaktadır.

Kitlesele göçler, bireysel göçlerin bir sonucudur. Bireyin farklı bir ülkeye veya şehre göç etmesi sonucunda göçer ile göç edilen ülke arasında bir bağ oluşur ve bu bağ sonucunda bireysel göçlerin artışıyla beraber kitlesele bir göç akını meydana gelir.

1.1.1.3 İç ve Dış Göç

Göçler, göç edilen yerin uzaklığı ve ülke sınırlarını aşp aşmamasına göre iç ve dış göç şeklinde değerlendirilebilir. İç göç, ülke içinde yapılan yer değişikliklerini kapsamakta olup, bu yer değişiklikleri küçük yerleşim yerlerinden (köy, kasaba vs.) kentlere doğru olabileceği gibi bazen tam tersi de mümkündür. İç göçler için; kırdan kıra, kırdan kente,

²⁰ S.Gülfer İhlamur-Öner-N. Aslı Şirin Öner, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar, İletişim Yayınları 2016, s.17

²¹ Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler (Der. M. Murat Erdoğan & Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.4

²² Tekeli, a.g.e, s.49-71

kentten kente ve kentten kıra doğru yapılan göçler olarak bir sınıflandırma yapmak mümkündür.²³ Fakat genellikle ülke içinde yapılan göçler ekonomik temelli yapıldığı için kırdan kente göçlerin daha yoğun olduğunu söylemek gerekir. İç göçler, geçici veya daimi olabileceği gibi iç göçmenler de, vatandaşı oldukları ülke içinde yer değiştirip, yine o ülkede kalmayı tercih edebilmektedirler.²⁴

Dış göçler, ülke sınırlarını aşarak farklı bir ülkeye geçici bir süreliğine çalışmak, sığınmak veya yerleşmek amacıyla yapılan göçlerdir. Bireyler yaşadıkları ülkeyi geride bırakma kararını, ya daha iyi bir yaşama ulaşma amacıyla ya da birbirinden farklı bireysel tercihlere bağlı olarak vermektedirler. Fakat dış göçün kapsamına giren önemli bir husus, zorunlu göç sonucunda, yaşanılan ülkeyi terk etmektir. Yani sığınma amacıyla farklı bir ülke tercih etmek de uluslararası göç bağlamında değerlendirilmektedir. Genel olarak bakıldığında dış göçler, kendi içinde; beyin göçü, işçi göçü ve mübadele göçü olarak sınıflandırılabilir.²⁵ Bununla beraber dış göçler için yerleşme veya geriye göç konusunda herhangi bir süre tahmin ve tayin etmek oldukça zordur. Çünkü uluslararası göç denilen olgu, döngüsel ve sürekli değişken bir yapıdadır.

1.1.1.4 Geçici ve Kalıcı Göç

Göç eden bireyler, göç ettikleri yerleşim yerlerinde, geçici veya yerleşme maksadıyla kalabilmektedirler. Bunun için önceden tayin edilmiş bir süre olmamakla beraber, mevcut duruma ve gidilen yerleşim yerinde, amaçlanan hedefe ulaşıp ulaşmama durumuna, beklentinin karşılanıp karşılanmadığına göre değişiklik göstermektedir.

Geçici göçler, genel olarak çalışma veya eğitim amaçlı yapılan göçleri kapsamaktadır ve buna ekonomik amaçla belli bir süre yer değiştirilerek yapılan mevsimlik göçler de dâhildir. Geçici göçlerin ortak özelliği, gidilen yerde kalınacak sürenin önceden tayin edilmiş olmasıdır.

²³ Cemal Yalçın, Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ekim 2004, s.19

²⁴ http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, s.27

²⁵ Koçak, Yüksel, Elvan Terzi, (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri", Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, s.173–175

Kalıcı göçler ise, baştan yerleşme kararının alındığı göçlerdir. Bireysel, ekonomik, siyasi veya sosyal sebepler ile yaşadıkları yerleri terk ederek başka bir şehre veya ülkeye yerleşen göçmenler, genellikle gidilen yerde amaçlarına ulaşabildiklerinde geriye dönüş fikrinden git gide uzaklaşmaktadırlar. Aynı zamanda kalıcı göçler genellikle uzun bir süreyi kapsadığından, yer değiştiren bireyler geldikleri yere yabancılaşabilmektedirler. Kalıcı göçler, vatandaşlık mevzusunu da gündeme taşımaktadır. Çünkü uzun yıllar farklı bir ülkede yaşayan göçmenler için artık “vatandaşlığa geçme” durumu söz konusudur. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşaklar açısından göçmenlik, çift vatandaşlığa evrilen bir nitelik taşımaktadır. Göçmenlerin çocukları, doğup büyüdüğü yerleri “vatan” olarak tanımlayabilmekte ve bu durum vatandaşlık ve kimlik kavramlarının sorgulanmasına neden olmaktadır. İlerleyen bölümlerde vatan ve vatandaşlık başlıkları altında bu konuyu daha detaylıca inceleyeceğiz.

1.1.2 Göç Kuramları

Göç olgusu incelenirken, önemli olan bir diğer husus da göç ile ilgili yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların ortaya koyduğu bazı kuram ve teorilerdir. Bu teoriler çalışmanın yapıldığı dönem, ülke ve toplum yapısına göre kendi içinde öznel değerlendirmeler içermekle beraber, göç ile ilgili yapılan çalışmaları temellendirmek ve geliştirmek açısından da oldukça önem taşımaktadır.

Göç kuramları incelendiğinde, karşımıza çıkan en erken çalışma yukarıda da bahsettiğimiz, Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı olan E.G. Ravenstein tarafından 1885’te yayınlanan orijinal adı ile “*The Laws of Migration*” (Göç Kanunları) isimli tebliğdir. Bu tebliğ, göç alanında yapılan ilk bilimsel çalışma olma özelliğindedir ve göç literatüründe önemli bir yere sahiptir. 1871 ve 1881 yıllarında İngiltere’de yapılmış iki nüfus sayımı ve bu veriler neticesinde gözlem ve incelemelerine dayanan bu çalışmada Ravenstein, göç ile ilgili yedi kanundan bahsetmektedir.²⁶ Bu kanunlar her ne kadar dönemin İngiltere’inde ülke içinde yapılan köyden kente göçlerin nedenlerini incelemek amacıyla yapılmış olsa da, hem Türkiye’de hem de dünyada göç süreçlerine bakıldığında bazı

²⁶ E.G. Ravenstein, “The Laws of Migration”, Journal, Journal of Statistical Society of London, C.48, S.2 Haziran, 1885, ss.198-199’dan aktaran Yalçın, s.22

benzerlikler bulmak ve bu göç yasalarının geçerliliğini kısmen de olsa sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Bu yüzden Ravenstein ve beraberinde onu temel alan birkaç kuramı incelememiz, çalışmamızın teorik kısmını anlamlandırmamız açısından önem teşkil etmektedir.

Ravenstein'in bahsettiği yedi kanun özet olarak şöyledir:

Birincisi göçmenlerin geneli daha çok kısa mesafeli yerleri ve ekonomik açıdan gelişmiş yerleri tercih etmektedirler.

İkincisi, kentlerde gelişen ekonomi çevredeki yerleşim yerlerini de etkisi altına almakta ve bu nedenle aşama aşama gerçekleşen bir göç dalgasının oluşmaktadır.

Üçüncüsü, her bir göç hareketi, kendisini dengeleyen karşıt bir göç akımı yaratmaktadır.

Dördüncüsü, göç alan yerleşim yerleri zamanla göç veren bir hâle dönüşebilmektedir.

Beşincisi, göçmenler, uzak mesafedeki yerleşim yerlerine göç ederken daha çok ticari ve endüstri açısından gelişmiş kentleri tercih etmektedirler.

Altıncısı, kentte yaşayanların, kırsal kesimdekilere göre göç etme eğilimleri daha azdır.

Yedincisi, kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimi taşımaktadır.

Ravenstein'in oluşturduğu yasalar, iç göç çalışmaları özelinde genel eğilimleri ortaya koyması bakımından önem teşkil etse de, uluslararası kapsamda genel göç teorileri açısından bakıldığında zayıf kalmaktadır.²⁷ Ravenstein'dan sonra 20.yüzyıl içerisinde göç ile ilgili birçok farklı teori ortaya atılmıştır. Bu teoriler içinde yalnızca "Göç Kanunları" üzerine eklemelerin yapıldığı çalışmalar olduğu gibi, aksini iddia eden ve daha çok matematiksel çalışmaları içeren teoriler de bulunmaktadır. Bu başlık altında, çalışmamızla da ilişkili olması nedeniyle yalnızca üç teoriden bahsetmemiz, içerik bakımından yeterli olacaktır.

²⁷ Dr. Murat Saraçlı, Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınevi, Mart 2011, s.16

Bu teorilerin *birincisi*; 1940 yılında Stouffer tarafından ortaya atılmış olan *Kesişen Fırsatlar Teorisi*'dir. Bu teoriye göre, göç edilecek yerdeki fırsatlar ne kadar çoksa, oraya göç eden göçmen sayısı da o kadar çoktur. *İkincisi*;1966 yılında Everett Lee'nin "*A Theory of Migration*" (*Bir Göç Teorisi*) isimli makalesinde bahsettiği *İtme-Çekme Teorisi*'dir. Bu teoriye göre göçü oluşturan dört ana faktör vardır. Bunlar; yaşanılan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörlerdir.²⁸ Teoride ileri sürülen argüman, hem yaşanılan hem de gidilecek yerde itici ve çekici faktörlerin bulunabilir olmasıdır. Bu faktörler bireylerin, amaçları ve beklentilerine göre şekillenmektedir. Bununla beraber ortaya çıkabilecek bazı engellerin de hesaba katılması gerekmektedir. *Üçüncüsü*; göçmen ilişkiler ağı ile ilgili olan *Ağ (Network) Teorisi*'dir. Bu teoride, göçmenlerin gittikleri yerde oluşturdukları ağların, yeni göç dalgalarının oluşmasındaki etkisinden bahsedilmektedir. İlk göçenler, göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan ilişkiler kurarlar. Bu ilişkiler aracılığıyla, geride kalan bireylerin de göç etme potansiyeli artar. İlk göçenlerin tecrübeleri, geride kalanlar nezdinde faydalı olmakta ve bu durum bir bakıma göçün kendi kendine devamını da sağlamaktadır. Özellikle akraba ve hemşehri olan gruplar arasında daha yaygın olan bu göçmen ağı, aslında göçün dramatik bir hâl almasına engel olması açısından da önemli bir ilişkidir. Çünkü hayatında ilk kez yabancı bir ülkeye giden biri için, her açıdan zorluklar bulunmaktadır. Özellikle dil sorunu bu noktada en önemli problemdir. Kurulan ağ (network) ilişkileri sayesinde, bu tür sorunlar daha kolay aşılmakta ve ilk göçenlerin tecrübeleri ve yardımları sayesinde yeni göçmenlerin adaptasyonu da hızlanmaktadır. Fakat göçmen ağının, bazı olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Şöyle ki; gidilen ülkeye bu ağlar aracılığı ile ulaşmış bir göçmen, çoğu zaman kendi grubu içinde kalmaktadır. Bu nedenle dil ve kültür açısından içinde bulunduğu toplumla daha az temas sağlayan göçmenini yerel toplumla bütünleşmesi de zorlaşmaktadır.²⁹ Bu noktada çocuklar ve öğrenci grupları zorunlu da olsa ilişki kurma açısından daha fazla ön plandadırlar. Çünkü eğitim aldıkları okullar sayesinde çocuklar hem dil öğrenmekte hem de sosyal ilişkiler kurabilmektedirler. Bu yüzden göçmenlerin entegrasyonu ve adaptasyonu çerçevesinde

²⁸ Yalçın, s.30

²⁹ Yalçın, s.54

göçmen çocuklarının sosyal uyumlarının değerlendirilmesi, göç çalışmaları açısından da önemli bir yer tutmaktadır.

Göçmen ağlarının, günümüzdeki göç dalgalarına baktığımızda iyi bir iletişim kanalı olduğu görülmektedir. Ulaşım ağlarının ve sosyal medyanın da geliştiği günümüzde, tecrübeler daha kolay aktarılmakta ve bu durum göçmen ağlarının da daha hızlı yayılmasına neden olmaktadır. Özet olarak göçmen ilişkileri ağı, geldikleri ülke ile yerleştikleri ülke içinde, ilk göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurulan bağlantılar olup, bu bağlantılar aracılığı ile uluslararası göçte bir süreklilik sağlamaktadır.³⁰

Göç ile ilgili birçok kuramsal çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların her biri göç olgusunun çeşitliliğini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Fakat Ravenstein'in çalışmasında da görüldüğü gibi, her çalışma kendi içinde öznel bir nitelik taşıdığından, bütün bu çalışmaları birleştirerek genel bir göç teorisinden bahsetmek oldukça zordur. Göçün nedenleri ve sonuçları, göç süreci ve bu süreçte ortaya çıkan sorunlar ve yeni gelişmeler, göçle ilgili her açıklama göçün yönünü değiştirebilecek özelliktedir. Bu yüzden her göç dalgasını mevcut durumuna göre değerlendirmek ve bu değerlendirme içinde var olan kuram ve teorilerden yararlanmak daha faydalı olmaktadır.

1.2 GÖÇ, TANIMLAMALAR VE HUKUKİ STATÜLER

Göç çalışmalarına baktığımızda, göç eden bireylerin tanımlanma şekilleri ve sahip oldukları hukuki statüleri hakkında karşımıza oldukça karmaşık bir tablo çıkmaktadır. Bu yüzden literatürde sabit ve geçerli bir tanımdan bahsetmek oldukça zordur. Bu bağlamda literatür taramalarında karşımıza çıkan; göçmen, mülteci, muhacir, sığınmacı, geçici koruma statüsü altında bulunanlar, yerinden edilmiş kişiler ve vatansızlar vb. gibi tanımlamaların birbirine benzer şekillerde ve bazen birbirinin yerine kullanıldığını görmekteyiz. Bu başlık altında kullanılan bu tanımlamaları ayrı ayrı değerlendirerek, birbirinden farklılıklarını ve hukuki açıdan karşılıklarını anlamaya çalışacağız.

³⁰ Nermin Abadan Unat, Bitmeyen Göç, İletişim Yayınları, 2002, s.18

Göç eden bireyler için yapılan bu nitelendirmelerin, özellikle yasal açıdan farklı farklı karşılıkları vardır. Diğer yandan mevcut değerlendirmelerde ortaya çıkan bu kafa karışıklığının sebebi hukuki açıdan değerlendirildiğinde, yasal mevzuatların ülkeler arasında farklılaşması ve ortak bir zeminin bulunmayışıdır. Bu konuya değinmeden önce göç konusunda yapılan bazı uluslararası anlaşmaları incelemekte ve bunların tarihi süreç içerisinde uğradığı bazı değişikliklerin altını çizmekte fayda var.

1.2.1 Tarihi Süreç İçerisinde Yapılan Hukuki Düzenlemeler

İnsanlığın ilk çağlarından beridir var olan bir olgu olan göç, genelde dünya tarihi ve özelde dinler tarihi içerisinde adını sıkça duyduğumuz toplumları ilgilendiren ve etkileyen bir sosyal hadisedir. Bu sosyal hadise, dünyada birçok ülkeyi ve devleti beraberinde etkilemekle kalmayıp, sosyal ve siyasi dönüşümlerin de yaşanmasına sebep olmuştur. Her ne kadar göçün, hem dinler tarihi içinde hem de dünya tarihi içinde mevcut varlığından söz edilmiş olsa da, ulus devletlerin gündemine taşınması ve tartışılması yirminci yüzyılı bulmuştur. Yirminci yüzyılın en önemli özelliklerinden biri, dünya savaşlarının yoğun olarak yaşandığı bir dönem olması ve bu dönem içerisinde nüfus hareketlerinin çok hızlı bir şekilde değişiyor olmasıdır. Nüfus hareketlerinin ve devletlerin sınırlarının hızlıca değişmesi II. Dünya Savaşı'ndan sonra "sığınma hakkı" mevzusunu Milletler Cemiyeti'nin gündemine taşınmıştır. Bu süreçte sırasıyla; 1921'de "*Mülteciler Yüksek Komiserliği*", 1931-38 yılları arasında "*Nansen Uluslararası Mülteciler Ofisi*", "*Almanya'dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik*", 1938-47 yılları arasında "*Mülteciler İçin Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği*" ve "*Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi*" gibi çeşitli organizasyonlar oluşturulmuştur. Bununla beraber 28 Ekim 1933 tarihinde hazırlanan ve sığınmacıların ülkeler arasında geçişleriyle ilgili düzenlemeler içeren "*Mültecilerin Uluslararası Statülerine Dair Konvansiyon*" bu minvalde hazırlanan ilk uluslararası belge niteliğindedir.

I. Dünya Savaşı ile başlayan büyük çaplı demografik değişiklikler, II. Dünya Savaşı ile birlikte tırmanarak devam etmiştir. Bu yüzden "insan hakları" ile ilgili yapılacak bazı yasal düzenlemeler, bu dönemde devletlerin kaçınılmaz bir gündem maddesi hâline gelmiştir. Bu minvalde, 10 Aralık 1948 tarihinde "*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*"

(İHEB) ilan edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinin 1. fıkrasında bulunan “Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.”³¹ şeklindeki madde ile sığınma hakkı hukuki açıdan kabul edilmiştir. Fakat burada unutulmaması gereken bir husus da, İHEB'in uluslararası antlaşma olmadığı, yalnızca BM Genel Kurul kararı olduğudur. Bu yüzden uluslararası herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu gelişmelerin ardından uluslararası arenada mülteci ve sığınmacı hukukuna ilişkin temel sayılabilecek bazı belgeler hazırlanmıştır. Bunlar; 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” (1951 Cenevre Sözleşmesi) ve “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü”dür.

II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da meydana getirdiği, mülteci sorununa bir çözüm bulma amacıyla hazırlanan 1951 Cenevre Sözleşmesi ile özel bir “mülteci” tanımı yapılmış ve bu mültecinin sahip olduğu haklar ve devletlerin sorumlulukları ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Fakat burada sözleşmenin daha sonra tekrar düzenlenmesine neden olacak bir sınırlama da söz konusu olmuştur. Sözleşmenin yapıldığı dönem ve coğrafi mekan açısından “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar” şeklinde yapılan sınırlama nedeniyle, sözleşmenin uygulanabilirliği kısıtlanmış olup, çoğu mülteci sözleşme kapsamında sayılmamıştır. Bu durum da sözleşmenin tekrar düzenlenmesi talebini gündeme taşımıştır. Bunun ardından 1967 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından “1951 Sözleşmesine Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol”ü diğer adıyla “New York Protokol”ü kabul edilmiştir. Bu protokolün, 1.2. maddesine göre, önceki sözleşmenin tanımından farklı olarak “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri çıkarılarak, zaman ve coğrafya bakımından herhangi bir kısıtlama kalmamıştır. Fakat günümüzde Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu bazı ülkeler tarafından coğrafi kısıtlama hala mevcut bulunmaktadır. Buna göre Türkiye, ancak Avrupa'dan gelen kişilere mültecilik statüsü tanıyabilmektedir.

³¹ İbrahim Kaya, Esra Yılmaz Eren (drl.) “Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri” İstanbul: SETA Yayınları, I. Baskı: 2015, s.11

Buna ek olarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi ardından da mülteci ve sığınmacıların haklarını koruma altına alan birden fazla uluslararası belge imzalanmıştır. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” (AHİS), “BM “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” (ESKHS) bunlardan bazılarıdır.

1.2.2 Tanımlara İlişkin Kavramsal Çerçeve

Göç eden bireylerin, göç etme şekillerine göre hukuki tanımlamaları ve bunların yasal mevzuattaki karşılığının farklı olduğunu yukarıda zikretmiştik. Özellikle *göçmen (migrant)*, *sığınmacı (asylum-seeker)* ve *mülteci (refugee)* tanımları, göç literatüründe birbirinin yerine sıkça kullanılan kavramlar olmuştur. Bu başlıkta ayrı ayrı inceleyeceğimiz ilgili tanımlarla beraber bu kavram karmaşasını nedenini de daha iyi anlayacağız.

1.2.2.1 Göçmen

Göçmenler; çoğu zaman ekonomik açıdan iyileşme veya kişilerin bireysel, sosyal değişim beklentileriyle, vatandaşı olduğu ülkeyi kendi iradeleri terk ederek başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollar ile giden ve orada geçici veya daimi olarak yaşayan yabancı olarak tanımlanmışlardır. Başka bir ifadeyle göçmen; esas olarak, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için değil daha çok ekonomik nedenlerle ülkesinden ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir.³² Bununla beraber, vatandaşı oldukları ülkenin korumasından da yararlanmaya devam edebilen göçmenler, mültecilik statüsünden yararlanamazlar. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz hiçbir uluslararası sözleşmede yer alan mültecilik tanımının kapsamına girmemektedirler. Fakat gittikleri ülkenin iç hukuku ne gerektiriyorsa, ona başvurarak ancak o yolla yasal bir statü kazanabilmektedirler.

Çoğu kaynakta birbirlerinin yerine de sıklıkla kullanıldığını gördüğümüz, göçmen ve mülteci arasındaki temel farkın, iradi bakımdan bir seçim yapıp yapılmadığıyla ilgili olduğunu görmekteyiz. İradi bakımdan seçimden kasıt; ülkeyi terk etme kararının gönüllü mü yoksa zorunlu olarak mı verildiğidir. Göçmenler genellikle karar verme aşamasında

³² Işıl Özkan, Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, (Seçkin Yayınları, Ankara: 2013), s. 126.

özgürdürler ve genellikle daha müreffeh bir hayat yaşayabilecekleri, ekonomik açıdan gelişmiş ülkeleri tercih etmektedirler. Fakat mülteciler için ne böyle bir beklenti ne de böyle bir seçim şansı bulunmamaktadır. Ayrıca mülteci tanımlamasının yerine sıkça kullanılmakta olan göçmen kavramının, göç çalışmalarında genellikle hukuki statülerine atıfta bulunmaksızın göç eden bireyleri genel olarak tanımlayan bir üst tanımlama olarak kullanıldığını unutmamak gerekir.

1.2.2.2 Çocuk Göçmen

BM'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1.maddesinde çocuk: *“Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”* şeklinde tanımlanmıştır.³³ Uluslararası çocuk tanımı bu kritere göre yapılmakla beraber, çocuğun biyolojik yaşı esas alınmaktadır. Fakat BM'nin tanımlamasının dışında, çocuk kavramının çağa, içinde bulunulan toplumun sosyo-kültürel yapısı ve değerlerine göre farklılaştığı görülmektedir. Neil Postman, *Çocukluğun Yokoluşu* isimli kitabında, çocukluğun, biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kurgu olduğunu söylemektedir.³⁴ Her toplumun ve her çağın çocuk tanımını algılama ve tanımlama şekli farklıdır. Fakat uluslararası anlamda yapılan bu tanım, dünyanın her yerinde eşit niteliğe sahiptir. Bununla beraber, çocuk göçmen kavramı da yine çocukluk tanımını kapsayıcı bir nitelik taşır. Çünkü uluslararası anlamda çocuk göçmenin statüsü, tüm devletler tarafından eşittir. 191 devletin mutabık kalarak imzaladığı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (1989) göre on sekiz yaş altındaki bütün çocuklar; dil, din, ırk vb. ayırım olmaksızın, eşik haklara sahiptirler ve anlaşmaya mutabık olan devletlerin koruması altındadırlar. Bununla beraber çocuk göçmenler; hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılma hakkına sahiptirler.³⁵

UNICEF'in Eylül 2016 raporuna göre; dünyada çocukların 200'de 1'i çocuk mülteci olup, doğdukları ülkenin dışında yaşayan çocukların ise 3'te 1'i mültecidir. Bunun dışında dünyadaki göçmenlerin 8'de 1'i çocuk göçmen olup, dünyada yaklaşık 20 milyon çocuk göçmen bulunmaktadır. Aynı zamanda dünyada göçmen profili genelde yetişkin

³³ <https://www.unicef.org/turkey/pdf/cr23.pdf> (Erişim Tarihi:18.03.2019)

³⁴ Postman, N., *Çocukluğun Yokoluşu*, (çev. Kemal İnal), İmge Kitabevi, 1995, s.7

³⁵ <https://www.unicef.org/turkey/crc/cr23c.html> (Erişim Tarihi:18.03.2019)

bireyleri kapsıyorken, mülteciler ağırlıklı olarak çocuklardan oluşmaktadır.³⁶ Son yıllarda ciddi anlamda artan çocuk mülteci sayısı, uluslararası bir problemdir. Çünkü bu çocukların neredeyse tamamı, “kayıp nesil” olarak hayatlarını idame ettirmektedirler.

GİGM 2019 Mart verilerine göre göre, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan 4 milyona yakın Suriyelinin neredeyse yarısı çocuklardan oluşmaktadır.³⁷ Çocuk göçmenlerin durumu, yetişkinlere göre çok daha zordur. Çünkü çocuk göçmenler yetişkinlere nazaran daha fazla risk altındadırlar. Meseleye özellikle Suriyeli çocuk göçmenler özelinde baktığımızda, savaştan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan bu çocukların neredeyse tamamı, travmatik süreçler yaşamış ve bazıları yaşamaya devam etmektedirler. Bu süreçlerin sonucunda sığındıkları ülkede ve yerleşim yerlerinde; toplum tarafından benimsenmeme, ayrımcılığa ve hakarete uğrama ve en önemlisi erken yaşta evliliğe zorlanma gibi durumlarla da karşılaşmaktadırlar. Bütün bu süreçler göçmen çocukların geleceğini daha başlamadan yok eden bir niteliktedir. Bu yüzden yapılan saha araştırmalarında elde edilen bulgular neticesinde çocuk göçmenler için genellikle “kayıp nesil” benzetmesi yapılmaktadır. Bununla beraber göçmen çocuklar, çok erken yaşlarda vatanlarından koştukları için veya asıl vatanlarında büyümedikleri için kimlik karmaşası yaşamaları en olası ihtimallerden birisidir. Kimlik ve aidiyet ilişkilerinin oluşmaya başladığı erken çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki çocuklar, yeni bir kültüre uyum sağlama konusunda oldukça zorlanmaktadırlar. Uyum ve kimlik edinme süreçlerini ilerleyen başlıklarda daha detaylı ele alacağız.

1.2.2.3 Mülteci

Mülteci kavramı; Goodwin-Gill’e göre “*katlanılmaz şartlardan ve durumlardan kaçmak isteyen kişi*” olarak tanımlanmıştır.³⁸ Haddad ise mülteciyi; *ulusal siyasi topluluğun dışında bırakılması için zorlamaya maruz kalmış bireyler*³⁹ olarak tanımlamıştır. Kuhlman ise “*diğer yandaki cenneti aramak için değil, cehennemden kaçmak için göç*

³⁶ <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uprooted-ES-Turkish.pdf> (Erişim Tarihi:18.03.2019)

³⁷ http://istanbul.goc.gov.tr/tr/page/goc_gecici-koruma-4713 (Erişim Tarihi:18.03.2019)

³⁸ Goodwin-Gill, McAdam, 2007, s.16’dan aktaran Özkan, Işıl., Göç-İltica ve Sığınma Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Haziran 2018, s.77

³⁹ Haddad, E., The Refugee in International Society, Cambridge, 2008, s.42 vd. ‘den aktaran Özkan, s.77

edenler” olarak tanımlamıştır. Bununla beraber bütün bu tanımlamaların arkasında, bireyin göçe zorlanması ve bu zorunluluğun ciddi boyutlara ulaşmış olması gibi nedenler de yatmaktadır. O n göçmen ve mülteci arasındaki temel ayırım olarak zorunlulukları ele alanlar, bireyin bir yöne çekiliyorsa göçmen, bir yerden itiliyorsa mülteci olduğunu savunmaktadırlar.⁴⁰

Kısacası *yerinden zorla edilmiş kimse* olarak da tanımlanabilen mülteci; Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'nin 1.Madde'sinde;

*“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs(lar)”*olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de ise bu tanımdan farklı olarak “Avrupa’da meydana gelenler olaylar sebebiyle...” ifadesiyle mülteci tanımına bir coğrafi kısıtlama getirilmektedir. Bu kısıtlama ile mülteci yalnızca Avrupa’dan gelenler olarak, sığınmacıdan ayrıştırılmıştır. Konuyla ilgili olarak ilerleyen yıllarda iç hukuk alanında çeşitli düzenlemeler yapılmış olsa da, Türkiye’nin bugün hala mülteci tanımında coğrafi kısıtlama uygulayan dört ülkeden biri olduğu gerçeği değişmemiştir.

Göç çalışmalarında göçmen ve mülteci tanımları birbirlerinin yerine sıkça kullanıldığını ifade etmiştik. Mülteciyi göçmenden ayıran en temel ayırım; mülteci statüsüne sahip bireylerin “uluslararası koruma” talebinde bulunan kimseler olmalarıdır. Bu bireyler, zorla yerlerinden edilmiş olup, başka ülkeye sığınma talebinde bulunmaktadır.⁴¹

⁴⁰ Özkan, s.77

⁴¹https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf (Erişim Tarihi 20.05.2019)

1.2.2.4 Şartlı Mülteci

Türkiye’de mülteci ve sığınmacılarla ilgili kavram karmaşıklığını gidermek için, 02.02.2013 tarihinde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yeni bir yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasal düzenleme sonucunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu düzenlemeyle beraber AB Komisyonu tarafından da ifade edildiği gibi, Türkiye’de göçmenlerin hukuki durumlarına ilişkin kapsamlı bir yasal ve kurumsal çerçeve getirilmiş ve düzensiz göçmenlerin gözetim altında tutulması ya da sınır dışı edilmesi, çocuk göçmenlerin korunması vb. gibi durumlarda gözetilecek usuller düzenlenmiştir.⁴²

Şartlı mülteci tanımı da bu yasal düzenleme sonucunda ortaya çıkmıştır. 2013 YUKK yasasının 62. Maddesine göre şartlı mülteci, mülteci tanımıyla aynı özellikleri kapsarken ek olarak “Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilir.” hükmü eklenmiştir. Bugün Türkiye’de ciddi anlamda bir kitlesel göç akını yaşanmakta olup, göç eden bireyler için şartlı mülteci tanımı yerine “geçici koruma” statüsü uygulanmaktadır.

1.2.2.5 Sığınmacı

Kendi ülkesini terk ederek, üçüncü bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve henüz mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu kabul edilmemiş olan şahıslar için kullanılan bir tanımlamadır. Sığınmacı ile mültecinin ülkelerini terk etme amaçları aynı olup, sığınmacı tanımı yalnızca mülteci olma hakkına sahip olamamış kimseleri kapsamaktadır.

Diğer yandan 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki genel tanımdan farklı olarak Türkiye, Avrupa dışından gelenler için “sığınmacı” (asylum seeker) tanımını da kullanmaktadır. Fakat ilerleyen yıllarda yapılan yeni düzenlemelerle beraber bu tanım da değişerek, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma”, “geçici koruma” gibi kavramlarla ifade edilmeye başlanmıştır. Bugün Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar için “geçici koruma altındakiler”

⁴² https://www.ab.gov.tr/files/2013Yüzde_%20ilerlemeYüzde_%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 08.05.2019)

tanımlaması yapılmaktadır. Bu tanım, AB'nin "AB Konsey Direktifi" nde kitlesel göç akınlarda uygulanabilir bir usûl olarak Türk hukukunda da yer almıştır.

1.2.2.6 Geçici Koruma Statüsü Altında Bulunanlar

Bu statü; ülkesinden zorla ayrılmak zorunda kalan ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla başka bir ülkenin sınırlarına gelen veya sınırları geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir.⁴³ Tanım olarak; devletler tarafından şiddet veya çatışma nedeniyle kitleler hâlinde kaçıp gelen, durumları geçici olan kişilere bireysel statü belirlemesi olmadan, koruma sağlamak için geliştirilen düzenleme veya araç olarak tanımlanmıştır.⁴⁴

İçişleri Bakanlığı, 30/03/2012 tarihinde, Suriye vatandaşlarının ve Suriye'de ikamet eden ve toplu halde sığınma talebinde bulunan vatansız kişilerin kabul edilmesine ve yerleştirilmesine ilişkin bir yönerge oluşturulmuştur. Bununla ilgili olarak 6458 sayılı Kanunun "Geçici Koruma" başlıklı 91 inci maddesinde geçici koruma şöyle tarif edilmektedir:

"(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

⁴³ http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-koruma-cesitleri_409_546_548 (Erişim Tarihi:27.02.2019)

⁴⁴ <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=geYüzde%C3Yüzde%A7ici+koruma> Erişim Tarihi: 27.02.2019 17:16

Türkiye'ye gelen Suriye kökenli bireyler ve vatansız konumunda olan kişiler, hukuki statü bakımından "Geçici Koruma" kapsamında alınmışlardır. Bununla beraber Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), geçici koruma da dâhil olmak üzere, Türkiye'deki tüm iltica usullerinden sorumlu olan resmi organdır. O n Türkiye'den geçici koruma talebinde bulunan mülteciler ve vatansız kişiler, geçici koruma rejimi kapsamında Türkiye'ye kabul edilirler ise sağlanan geçici korumadan da yararlanabilirler ve kendileri talep etmedikleri sürece, iradeleri dışında Suriye'ye geri gönderilmezler.⁴⁵

1.2.2.7 Vatansızlar

Vatansız kimse, hiçbir ülkenin vatandaşı olmayıp, uluslararası yasal tanımlamalarda "herhangi bir devlet tarafından ulusal sayılmayan" kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak, Birleşmiş Milletler tarafından, 1954 yılında New York'ta "Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşme" imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre "vatansız kişi", kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi/kişiler anlamına gelmektedir. Vatandaşlık; birey ve devlet arasında "yasal bir bağ" oluşturan bir araç iken, vatansızlık hâlinde bireyin herhangi bir devletle aidiyet bağı oluşmamaktadır. Vatansızlığın ortaya çıkışı genellikle; devletlerarası anlaşmazlıklar, bazı devletlerin bağımsızlığını ilan ettiği durumlarda halkın her kesimine vatandaşlık vermemesi ve azınlıklara yönelik ayrımcılığın yapılması gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlık statüsünde bulunmayanlar insan hakları bakımından büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar. Diğer yandan vatansızlar, ayrı bir hukuki statüde değerlendirilmekle beraber, mültecilerden veya göçmenlerden farklı uygulamalara tabi olmaktadır. Bazı bireyler vatansız doğuyorken bazıları daha sonradan vatansız olmaktadır.⁴⁶

⁴⁵ <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/temporary-protection-in-turkey/> (Erişim Tarihi: 27.02.2019)

⁴⁶ <https://www.unhcr.org/stateless-people.html> Erişim Tarihi: 01.03.2019 16:50

1.2 DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ

İnsanlık tarihinin bir parçası olan ve tarihsel olaylara da yön vermekte olan göç olgusu, insanlığın en erken dönemlerinden beri var olan coğrafi bir olgu olmuştur. Göç tarihine baktığımızda “iç göçlerin” uluslararası göçlere nazaran daha yaygın olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi, uluslararası göçler ve özellikle kitlesel göçlerin genellikle büyük olaylar neticesinde vuku buluyor olmasıdır. Tarihsel açıdan insanların, sürekli yer değiştirdiği ve bu değişikliklerin kimi zaman gönüllü kimi zaman da büyük olaylar olarak nitelendirilebilecek; savaşlar, doğal afetler, felaketler, vb. gibi nedenlerle gerçekleştiği bilinmektedir. Göç tarihinin gelişimini dünya tarihi genelinde ve Türkiye tarihi özelinde olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğimiz bu bölümde, dönemsel olarak kelebek etkisi yaratan bazı göç olaylarını da ele alarak, hem göçün değişimini hem de günümüzde yaşanan kitlesel göçlere ne gibi etkileri olduğunu inceleyeceğiz.

1.3.1 Dünyada Tarihinde Göç

Dünyada göç, insanlık tarihiyle aynı düzlemde ilerleyen bir sürece işaret etmektedir. İnsanın olduğu her yerde muhakkak bir yer değiştirmeden bahsedilebilir, fakat burada söz konusu olan küresel anlamda bir yer değişikliğidir. Bu da göç tarihi içerisinde farklı bir sürece işaret etmektedir. Özellikle Avrupa ülkeleri tarafından sömürgeciliğin başladığı dönemler içerisinde büyük çaplı nüfus değişiklikleri, dünya tarihini ve beraberinde ülkelerin demografik yapılarını da değiştiren ve ilerleyen zamanlarda şekillendirecek nitelikte göç akınları yaşanmıştır.

İlk başlarda genellikle kırdan kente doğru olmak üzere yaşanan göçler, daha sonra dünya savaşlarının yaşandığı dönemlerde, kitlesel göç akınlarına dönüşerek, bugünkü batı toplumlarının şekillenmesinde büyük rol oynamışlardır. Küreselleşmeyle beraber başlayan ve günümüze kadar devam etmekte olan göç hareketlerinin dönemsel olarak gelişimlerini üç dönemde ele alabiliriz⁴⁷.

⁴⁷ Abadan-Unat, 2002, s.31-35; Topçuoğlu, 2012, s. 503-505

Bunlar:

1. Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem
2. İki Dünya Savaşı Arası Dönem
3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

1.3.1.1 Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem

Bu dönemde Avrupa ülkeleri (İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz ve Hollanda vb. gibi) yeni yerleşim yerleri bulmak ve yeni kaynaklara erişmek amacıyla, Amerika, Afrika ve Asya kıyılarına yönelmişler ve denizaşırı göçler yapmışlardır. Milyonlarca insanın göç ettiği bu dönem, ilerleyen dönemlerde gerçekleşecek olan göç süreçlerinin de altyapısını oluşturmaktadır.⁴⁸ Yaklaşık 300 yıl boyunca Avrupalı göçmenler gittikleri yerlerde, ülke yerlilerini azınlığa düşürerek burada, bugünkü Kanada, ABD, Yeni Zelanda vb. gibi yeni devletlerin kurulmasına zemin hazırlamışlar ve Sri Lanka, Uganda ve Kenya gibi göçmen nüfusunun ağırlıkta olduğu toplumların ortaya çıkmasına neden olmuşlardır.⁴⁹

1.3.1.2 İki Savaş Arası Dönem

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, devletlerarasında imzalanan anlaşmalar neticesinde, Ortadoğu ve Güney Avrupa'da yeni ulus devletler kurulmuştur. Bu ulus devletlerin kurulmasıyla beraber, etnik nüfusların bir kısmı başka bir coğrafi sınır içerisinde kalmışlardır. Bu dönemde ulus devletlerin “homojen bir ulus” oluşturma amaçları sebebiyle, ülkede yaşayan diğer etnik gruplar göçe zorlanmışlardır. Bu göçlerin bazıları devletlerin karşılıklı olarak nüfus değiş tokuşu şeklinde yaptığı “mübadele” gibiyken, bazıları da sürgün edilmişlerdir. Bu dönemde yaşanan göçlerin en büyük sebebi; ulus devletlerin yeni devlet sınırlarını çizerken, önceki etnik azınlıkları bu sınırlara dâhil etmemeleridir, diyebiliriz.

⁴⁸ Dr. Murat Saraçlı, Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınları, 2011, s.s.222

⁴⁹ Adıgüzel, a.g.e, s. 98 ; Saraçlı, a.g.e, s. 16-222

1.3.1.3 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, hem yapılan sınır değişiklikleri hem de sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla beraber, birçok ülkede yönetim boşluğundan doğan iç çatışmalar başlamış ve bu çatışmalar nedeniyle birçok insan mülteci ve sığınmacı konumuna düşmüştür. Diğer yandan sömürgeler bağımsızlıklarını kazandığı için artan bir işgücü açığı oluşmuştur. Bu işgücü açığını kapatabilmek için devletler işçi ithal etmeye başlamışlar ve bunun sonucunda “misafir işçiler” olarak nitelendirilen işçi grupları tarafından yeni bir göç dalgası başlamıştır. Misafir işçilerin, Avrupa'nın işgücü açığını kapatmak üzere bulduğu bir çözüm yolu olduğunu söylemek gerekir. İşçi göçleri aynı zamanda göç tarihinin seyrini değiştiren sosyo-ekonomik ve hatta siyasi bir nitelik de taşımaktadır.

Kısaca üç ayrı dönemde incelediğimiz kitlesel göç dalgalarının, bu tabloya göre aşama aşama olarak geliştiğini ve değiştiğini söylemek mümkündür. Özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra yaşanan uluslararası krizler, dünyada göç olaylarını tırmandıran bir ortamın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Göç tarihinin başlangıcından bugüne kadar iş göçü ve bireysel göç, döngüsel olarak sürmeye devam etmektedir. Fakat bugün özellikle Ortadoğu'da yaşanan iç çatışmalar, mezhebi gerilimler ve en nihayetinde savaşlar nedeniyle milyonlarca insan, zorunlu olarak yer değiştirmeye devam etmektedir. Bugün dünyadaki uluslararası göçmen sayısının son 45 yılda ciddi düzeyde arttığı görülmektedir.⁵⁰ Bu yer değişiklikleri, sadece göç eden toplumları değil, göç edilen yerlerdeki toplumların da değişim yaşamasına sebep olmaktadır. İç içe geçen kültürler, gelecekte karma bir toplum yapısının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu toplumsal dönüşümler de beraberinde entegrasyon, asimilasyon gibi kavramların tartışılmasına neden olmaktadır.

⁵⁰ <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> s.2

1.3.2 Türkiye’de Göç Tarihi

Türkiye, tarihi ve sahip olduğu nüfusu ile göçlerle oluşmuş bir toplumsal yapıya sahiptir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında, bu topraklarda yoğun bir şekilde göçlerin yaşandığını ve bu göçlerin neticesi olarak karma bir toplum yapısının oluştuğunu görmekteyiz. Bu göçler, düzenli ve düzensiz göçler olarak iki kategoride incelenebilmektedir. Türkiye’nin uluslararası göç güzergâhlarının üzerinde bulunması, Türkiye üzerinden Avrupa’ya transit göçlerin yaşanmasına da neden olmuştur. Ayrıca komşu ülkelerde yaşanan siyasi gelişmeler ve savaşlar nedeniyle de Türkiye’ye doğru büyük bir göç hareketliliğinin oluşmasına neden olmuştur.

Avrupa’da yaşanan göç dalgaları ve dünya savaşlarının ardından ortaya çıkan “ulus devlet” olma hedefi, Osmanlı’ya bağlı toprakları da etkisi altına almıştır. 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başlarında Anadolu’ya doğru kitlesel göç akınları başlamıştır. Bu göçlerin temelinde “Türk karakterinin baskın olduğu, Türk ve Türk kültürüne bağlı grupların göçlerle oluşmuş bir nüfus oluşturma” amacı bulunmaktadır.⁵¹ Özellikle Cumhuriyet dönemine gelindiğinde “milli bir ulus devlet” şuurunun gittikçe artan bir ideoloji olduğunu görmekteyiz.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra bağımsızlıklarını ilan ederek, Osmanlı Devleti’nden ayrılan devletlerde yaşayan Müslüman ve Türk soyundan insanlar, Anadolu’ya göç etmeye başlamışlardır. Bu kitlesel göçler, 1923-45, 1945-80 ve 1980’den sonra olmak üzere üç döneme ayrılmıştır.⁵²

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında, savaşlarda yaşanan nüfus kaybının yerini doldurmak amacıyla, önce Bulgaristan daha sonra Yunanistan ile “etnik kökeni Türk olan veya kültürel anlamda Türk olanların” Türkiye’ye göç etmeleri için bazı anlaşmalar yapılmıştır. 1923 yılında Yunanistan ile yapılan anlaşmada, yapılacak nüfus değişiminde dinin esas alınmasına karar verilmiştir. Bu süre zarfında Türkiye’de yaşayan Ortodoks

⁵¹ Adıgüzel, a.g.e, s.78

⁵² A.g.e, s.79

Hristiyan Rumlar ve Türkçe konuşan halk da dâhil olmak üzere Yunanistan'a göç ederken, Müslüman Türkler de (Yunanca ağırlıklı konuşan Müslümanlar da dâhil) Anadolu'ya göç etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Bulgaristan'da kurulan yeni rejim, Bulgaristan'da yaşayan Türkleri Türkiye'ye sürmüştür. Akabinde, Bulgaristan'da yaşayan Türkler, asimilasyona maruz kalmaları nedeniyle, kendi iradeleri ile Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Bu nedenle Türkiye ile Bulgaristan arasında "Yakın Akraba Göçü Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma sayesinde Türkiye'de akrabaları bulunan bireylere, serbest göç etme imkânı sağlanmıştır.⁵³

Savaş sonrasında dağılan topraklarda yaşanan sınır değişiklikleri, kitlesel göç akınlarını ve mübadeleyi hem devletler hem de bireyler için bir bakıma zorunlu kılmıştır. Özellikle 1980'li yıllara kadar süren göçlerin temelinde bu zorunluluğu görmekteyiz. Fakat 1980'den sonra göç süreci değişmiş ve özellikle Türkiye'yi "hedef ülke" konumuna taşıyan bazı göç dalgaları başlamıştır. Göç alan bir ülkeden göç veren bir ülkeye evrilen Türkiye, kökenleri itibariyle Türk ve Müslüman olmayan yabancıların da göç ettiği bir ülke konumuna gelmiştir. Bu dönemde özellikle yabancılar tarafından gerçekleştirilen göçler, "düzensiz göçler" kategorisinde sayılmaktadır.⁵⁴

Diğer yandan Türkiye 1980'li yıllarla beraber, küresel ekonomiye de kapılarını açan bir ülke olmuştur. Böylece hem turistik ziyaretler hem de yabancı yatırımlarla beraber Türkiye'ye gelen yabancı sayısında artış gözlemlenmiştir. Bunların dışında aynı zamanda Türkiye'de kalmak veya buradan üçüncü bir ülkeye geçmek amacıyla gelenlerin sayısında da ciddi bir artış söz konusudur.

Uluslararası göç politikalarındaki yeri ve önemi Arap Baharı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki çatışmalar ve savaşlarla her geçen gün değişen Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle de dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna gelmiştir. Bu sürece kadar yaşanan gelişmelere baktığımızda Türkiye, geçmişte ve günümüze kadar

⁵³ Korkmaz, N. (2017) "Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci Ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskan Ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu" ANKASAM: Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 1 (3), 268-289, s.275

⁵⁴ İçduygu, A., Erder, S. Ve Gençkaya, Ö.F. (2014) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul, s.58

olan süreçte göçten en fazla etkilenen ülkelerden birisi olup, edindiği göç tecrübeleri sadece bizim değil, bütün dünyanın etkilendiği önemli bir tecrübeler olmuştur.⁵⁵

Uluslararası göçlerde Türkiye'ye doğru artan göç trafiği, 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi nedeniyle farklı bir özellik taşımaktadır. Bu sözleşmeye göre Türkiye, yalnızca Avrupa'dan gelen sığınmacıların "mültecilik" başvurusunu kabul edebilmektedir. Bu yüzden Türkiye'yi "transit/geçiş" ülkesi olarak tercih edenlerin sayısı da oldukça yüksektir. 1951 Sözleşmesi'ndeki bu coğrafi sınırlılık nedeniyle, Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenler, üçüncü bir ülkeye gidene kadar beklemektedirler. Türkiye'ye gelen sığınmacılar, yasal olarak "Geçici Koruma Statüsü"ne sahiptirler. Bunlar dışında Türkiye'ye kaçak yolla sığınan çok sayıda yasa dışı göçmen bulunmaktadır. GİGM Mart 2019 verilerine göre şu anda Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü altında bulunan 3.646.889 Suriyeli bulunmaktadır.

Türkiye'de daha önce de günümüzde yaşanan kitlesel göç akınlarına benzer bazı göç dalgaları yaşanmıştır. Örneğin; 1979 İran İslam Devrimi, 1980-1988 İran-İrak Savaşı, 1991 Körfez Savaşı ve 1992 Bosna Savaşı sırasında milyonlarca insan, savaştan kaçarak güvenilir bir sığınak olarak gördükleri Türkiye'ye sığınmıştır. Sığınmacılar, Türkiye'nin bağlı olduğu 1967 Protokolü sebebiyle burada "mülteci statüsü" alamayacakları için, ya geçici süreliğine kalmış ya da burayı transit bir ülke olarak kullanmışlardır. Savaşlar sona erdikten sonra, bu insanların bir kısmı geri dönmeyerek, Türkiye'de kalmaya devam etmişlerdir. Her ne kadar zorunlu göçleri, genelde geçici bir göç süreci olarak değerlendiriyor olsak da, bu noktada göçmenlerin kalıcı olma olasılığının da her zaman yüksek bir ihtimal olduğunu unutmamak gerekmektedir. Fakat diğer bir yandan bakıldığında, Türkiye'nin bağlı olduğu "coğrafi kısıtlama", sığınmacıların yeni bir hayat kurmalarının önünde ciddi bir engel teşkil etmekte ve bu durum uluslararası haklardan mahrum olmalarına neden olmaktadır.⁵⁶ Bu yüzden göçmenler için Türkiye, hedef bir ülke olmaktan ziyade transit bir ülke konumundadır. Hatta diğer yandan bazı göçmen grupları için bu mahrumiyet bir çeşit taktiğe dönüşmekte ve normal şartlarda gidilmesi zor olan Amerika, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere Türkiye üzerinden gitmektedirler.

⁵⁵ Türkiye'nin Göç Tarihi, s.6

⁵⁶ Çorabatır, M. (2015) "Time for Immediate Action for Syrian Refugees in Turkey", Turkish Review, 5(6).

Türkiye'nin bu anlamda, diğer ülkelere geçiş yapmak için de kullanılıyor olduğunu görmekteyiz.⁵⁷

1.3.3. Suriye'den Türkiye'ye Göç Süreci

15 Mart 2011'de Suriye'de başlayan rejim karşıtı gösteriler ve ardından patlak veren iç savaş sonucunda, bugünkü rakamlara göre yaklaşık 6 milyon Suriyeli ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. 2011'den günümüze kadarki süreçte 4 milyona yakın Suriyeli Türkiye'ye sığınırken, geri kalan kısım komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁸

Sayılar farklı kaynaklarda değişiklik gösterebilmektedir. Bunun en büyük sebebi; dünya tarihinde benzeri az görülen, oldukça dinamik ve hızlı değişen bir süreç yaşanmasıdır.⁵⁹ Sınır bölgelerinde insan hareketliliğini yönetmek ve hızlı gelişen kitlesel göç akınlarını kontrol etmek zor olduğundan, BMMYK ve AFAD gibi kuruluşların rakamları arasında da rakamsal farklılıkların oluşması oldukça doğaldır. Diğer yandan Türkiye'ye sığınan sığınmacıların bir kısmının kamplarda yaşarken, büyük çoğunluğu Türkiye'nin çeşitli kentlerine dağılmışlardır. Bu açıdan kamplardaki rakamları ve düzeni takip etmek, şehir merkezlerine yayılanları takip etmekten çok daha kolaydır. Kamp ve şehirlerde yaşayan Suriyeli sığınmacılardan bahsetmeden evvel, Suriyelilerin Türkiye'ye gelme nedenlerinden ve burada sahip oldukları statülerden bahsetmek, süreci analiz etmek açısından oldukça önemlidir.

1.3.3.1 Suriyelilerin Türkiye'ye Geliş Süreci

2011'de Suriye'de yönetim karşıtı eylemler başlamadan önce, Türkiye ve Suriye arasında iyi bir sınır komşuluğu ve karşılıklı işbirliği ilişkisi bulunmaktaydı. Fakat başlayan eylemlerle beraber Türkiye'den Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'a, Suriye toplumunun

⁵⁷ Yıldız, U. Ve Sert, D. (2017) "Göçün jeopolitiği ve Türkiye'nin coğrafi kısıtlaması üzerine farklı bir yorum" Toplum ve Bilim Sayı 140, s.104

⁵⁸ https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.71883667.1053724046.1551869219-1409277667.1551273407 (Erişim Tarihi:18.03.2019)

⁵⁹ Erdoğan, M., Türkiye'deki Suriyeliler "Toplumsal Kabul ve Uyum", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2015, s.28

taleplerine kayıtsız kalmaması yönünde bazı mesajlar verilmiştir. Bu mesajlar 2012'ye kadar sıklıkla tekrarlanmış ve bu minvalde krize bir çözüm bulunması adına çeşitli konferanslar düzenlenmiştir. Fakat 2014'e kadar geçen süre zarfında, uluslararası çözüm önerileri de havada kalmış ve kamuoyunda bu konuda bir takım gruplaşmalar yaşanmıştır. Bu gruplaşmalar; Suriye rejimi ile halkı arasına mesafe koyanlar, Suriye rejimini savunanlar ve Suriye krizinde inisiyatif almaktan çekinenlerden oluşmaktaydı.⁶⁰ Bu süre zarfında Suriye'deki iç savaş tırmanmaya devam etmiş, yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiş ve yüzbinlerce insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Aynı zamanda Suriyelilerin Türkiye'ye sığınması nedeniyle de bu konu, Türkiye'nin ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Her ne kadar bu süreçte zaman zaman Beşar Esad'ın pes edeceği ve görevi bırakacağı yönünde yorumlar ve analizler yapıyor olsa da, Rusya, Çin ve İran'dan aldığı destek ve kamuoyunun inisiyatif almaktan çekinmesi nedeniyle Esad, muhaliflere karşı savaşmaya devam etmiştir.

14 Temmuz 2012 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, yaptığı bir konuşmada “...Evini, barkını, toprağını terk eden Suriyelilere kucak açmaya devam edeceğiz. 40 bini aşkın kardeşimiz, misafirimiz. Ne kadar gelirlerse almaya devam edeceğiz. Hama katliamının unutulmasına asla izin vermeyeceğiz. Dikkatlerin Suriye'ye yöneltilmesini sağlayacağız.” diyerek Türkiye'nin Suriyeliler konusundaki “açık kapı” yaklaşımını net bir şekilde ifade etmiştir.⁶¹ Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Suriyelilere ilk geldikleri süre zarfında “geçici misafir” olarak bakılıyordu ve bu nedenle sınır bölgelerinde “barınma merkezleri” kurulmuştur. Fakat süreç ilerledikçe ve sürecin başında öngörüldüğü gibi olmamış ve Beşar Esad, devlet başkanlığını sürdürmeye devam etmektedir. Suriyelilere ilişkin tanımlamalar da, devam eden ve gittikçe artan göç akınlarına karşı alınan tedbirler de bu yüzden değişikliğe uğramıştır.

Bu süre boyunca Türkiye'de bulunan muhalif kanat, iktidarı “Suriye'nin iç işlerine karışma ve savaşı tırmandırma” müsebbibi olarak görmekteydi. Sorunun ana kaynağını iktidarın Esad rejimine yaklaşımında gören muhalif kesim, iktidar tarafından da “Esad yanlısı ve diktatör yanlısı” olmakla itham ediliyordu.⁶² Türkiye'de genel siyasi hava

⁶⁰ Erdoğan, a.g.e, s.72

⁶¹ <https://www.haberler.com/basbakan-erdogan-kocaeli-de-3784760-haberi/> (Erişim tarihi: 6 Mart 2019)

⁶² Erdoğan, a.g.e, s.76

böyleyken, Suriyeliler savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınmaya devam ettiler. Diğer yandan siyasi partilerin mevcut duruma yaklaşımının, toplum nezdinde de bir bölünmeye neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat asıl bölünme; 11 Mayıs 2013'te Hatay Reyhanlı'da gerçekleşen terör saldırısıdır. 52 kişinin öldüğü, yüzlerce kişinin yaralandığı bu saldırı sonrasında, Suriyeli göçmenler yerli halk tarafından, "güvenliği tehdit eden unsurlar" olarak görülmeye başlanmıştır. Reyhanlı saldırısı, toplumun bazı kesimleri tarafından Suriyelilere karşı oluşan olumsuz bakış açısının temel sebeplerinden birisi olarak görülebilir.

1.3.3.2 Suriyelilerin Türkiye'deki Mevcut Statüleri ve Şehirlerdeki Dağılımları

İlk kez Nisan 2011'de başlayan Suriyeli sığınmacı akınları, kitlesel olarak çoğalıp milyonlarca sığınmacının Türkiye'ye gelmesiyle sonuçlanmıştır. Yaklaşık 8 senedir devam eden bu göçün, Türkiye'de ve dünyadaki dağılımları ile ilgili rakamlar ve istatistik bilgiler ile ilgili farklı kuruluşlarca hazırlanmış raporlar ve hala takibi devam eden güncel tespitler bulunmaktadır.

Türkiye'ye doğru başlayan kitlesel göç akınları, bugün tahmin edilenin de ötesinde ciddi rakamlara ulaşmıştır. Bu durumun, en başta izlenen açık kapı politikasının bir tezahürü olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan, göç sürecinin en başında Türkiye'nin sınır kentlerinde kurulan çadır-kentlerde ve konteyner-kentlerde ikamet eden Suriyeli sığınmacılar, zamanla Türkiye'nin dört bir yanına dağılmışlardır. Bununla beraber sadece sınır kentlerinde değil, Türkiye'nin genelinde ekonomik, sosyal ve siyasi olarak ciddi etkileri olan yeni bir sürece girilmiştir. Bu süreçle birlikte Türkiye, sığınmacılarla ilgili yeni politikalar üretmek zorunda kalmıştır.

Türkiye'de bugün barınma merkezleri dışında, şehirlere dağılmış milyonlarca Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. AFAD ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kamuoyuyla paylaştığı rakamlarda 2019 yılı itibariyle kamplarda yaşayanlarda ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Bu rakamlara göre 2019 itibariyle 1 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacının yalnızca 13'ü kamplarda yaşamaktadır. Geri kalan sığınmacıların çoğu kendi imkânlarıyla farklı illerde ikamet etmektedirler. GİGM 2019 Mart verilerine göre Geçici

Barınma Merkezleri'nde yaşayan Suriyeli sayısı 141.136 iken, Barınma Merkezi dışında yaşayan Suriyeli sayısı ise 3.505.753'tür.⁶³

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kamplarda yaşayan sığınmacıların takibini yapmak ve mevcut düzeni korumak, şehirlere dağılanların takibini yapmaktan çok daha kolaydır. Bu açıdan bakıldığında şehirlerde yaşayan sığınmacıların, yerli halk ile iletişimlerinin ve etkileşimlerinin doğuracağı toplumsal ve ekonomik sonuçlar, göç sürecinin yönetilmesini de zorlaştıran önemli bir durumdur. Çünkü ortada oldukça dinamik ve değişken olan bu süreç vardır ve bu süreç gelecek yıllarda demografik ve toplumsal değişikliklerin habercisidir.

Diğer yandan Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı her geçen gün artarken, bu artışın diğer bir sebebi Türkiye'de doğan çocuklardır. AFAD'ın Ekim 2018 raporuna göre barınma merkezlerinde gerçekleşen doğum sayısı 302.470'dir.⁶⁴ Mevcut sığınmacıların yarısı kadın ve çocuklardan oluşuyorken, Türkiye'de doğanlarla beraber mevcut çocuk göçmenler, toplam göçmen sayısının yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

1.3.3.3 Yasal Statüleri

Suriyelilerin Türkiye'ye sığındıkları ilk dönemlerden beri devam eden tanım ve yasal statüler konusundaki karışıklıklar, ilerleyen zamanlarda yapılan yasal düzenlemelerle beraber önemli ölçüde giderilmiştir. Bununla beraber 2014 yılında hazırlanan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ne göre, Suriyeliler geçici koruma altına alınmışlardır.

Türkiye'ye sığınan Suriyelileri tanımlama konusundaki bu karışıklığın sebepleri sivil toplum kuruluşları tarafından da uzun bir süre eleştirilmiştir. Siyasi cenahın ve kamu kuruluşlarının, baştan beri "mülteci" tanımından özellikle kaçınmasının, yeni yükümlülüklerin ve hakların doğmasından duyulan endişenin bir tezahürü olduğu söylenebilir. Öyle görülüyor ki coğrafi kısıtlamanın kaldırılması mevzusu, hâlihazırda

⁶³ http://istanbul.goc.gov.tr/tr/page/goc_gecici-koruma-4713 (Erişim Tarihi:18.03.2019)

⁶⁴ https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf (Erişim Tarihi 20.05.2019)

devam eden kitlesel göç akınlarının, daha ciddi boyutlara dönüşmesinden duyulan endişeden kaynaklanmaktadır.

Bu süre zarfında Suriyeliler için sıklıkla sığınmacı ve misafir kavramlarının kullanıldığını görmekteyiz. Fakat bu tanımlama, sığınmacıların da uluslararası koruma hakkının önündeki bir engele dönüşmektedir. Bu yüzden “geçici koruma” kavramı en azından uluslararası hakların uygulanabilirliği açısından daha geçerli bir tanımlama olmuştur.

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler, 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’a bağlı olarak Türkiye’de çalışma hakkına sahiptirler. Fakat her ne kadar çalışma hakkı konusunda düzenleme yapılıyor olsa da, Suriyeliler işverenler tarafından ucuz işgücü için kaçınılmaz bir fırsat olarak görülmüşlerdir. Bu durum yerli halkın işini kaybetmesine neden olabileceği gibi toplum nezdinde yaşanan bazı gerginliklerin sebebi de olmaktadır. Bu minvalde yapılan düzenlemelerden birisi de; Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 29.maddesinde yapılan “İş Piyasasına Erişim Hizmetleri” başlığı altında yapılan düzenlemedir. Buna göre, geçici koruma kimlik belgesi olanlar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurarak, çalışma izni alabilecekler ve bu çalışma izni geçici koruma süreleriyle aynı süreyi kapsayacaktır.⁶⁵

Bununla beraber Suriyelilere, eğitim ve sağlık alanında da yine Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında bazı yasal düzenlemelerle haklar tanınmıştır. Sığınmacıların uluslararası sisteme uygun düzeyde, bu haklardan faydalanabilmeleri için hem kamu kuruluşları hem de çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu anlamda, sığınmacılar konusunda özellikle Türkiye’nin son dönemde daha uzun vadeli adımlar attığını söylemek mümkündür. Çünkü başta geçici bir misafirlik gibi görünen bu durum zamanla kalıcı bir hale dönüşmüştür. Bu yüzden göçmenlerle ilgili izlenen politikalar da geliştirilmiş ve yasal mevzuata uygun bir zemine oturtulması için gereken adımlar atılmıştır.

⁶⁵ http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2019)

1.4 GÖÇMEN POLİTİKALARI

Göç dinamik bir süreçtir ve göç edenlerle göç alan toplumlar arasında karşılıklı bir etkileşim ve değişim muhakkak yaşanmaktadır. Göç çalışmalarında ve literatürde karşımıza çıkan; asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürcülük kavramları, göçmen ve yerli toplum ilişkileri incelediğinde bilinmesi gereken başlıca kavramlardır. Fakat bu kavramlardan bahsetmeden önce “kültürleşme” (kültüre uyum) sürecini biraz açmakta yarar vardır.

Kültürleşme süreci; farklı grupların sahip olduğu kültürel yapılarının yine bu grupların birbirleriyle ilişkiye girmeleri sonucunda taşınma sürecini ifade etmektedir.⁶⁶ Bununla beraber kültürleşme sürecinin kültürlerden birinin baskın olduğu durumlarda, karşılıklı etkileşim olarak gerçekleştiği söylenebilir. Özellikle burada bahsettiğimiz mülteci, sığınmacı veya göçmen gruplarının yerleştikleri toplumlarda “azınlık” olmaları nedeniyle, baskın kültüre uyum sağlamak zorunda oldukları görülmektedir. Göçün etkileri çok yönlü olmakla beraber, en önemli sonuçlarından birisi de kültür yayılmasıdır.⁶⁷ Göçler sonucunda kültürler de taşınmaktadır. Bu yayılmanın olumlu sonuçları olabildiği gibi göçmenler, yerli toplum tarafından benimsenmediğinde, çatışmalara neden olabilecek olumsuz neticeler de yaşanabilmektedir.

Göçmenler veya mülteciler, genellikle gittikleri toplumda ilk etapta “yabancı” veya “öteki” olarak görülmektedirler. Bununla beraber kaldıkları süre uzadıkça, kültürel mirası ve güvenliği tehdit eden bir unsur olarak da nitelendirilmektedirler.⁶⁸ Yerli halkın taşıdığı bu endişeyi gidermek ve göçmenler ile yerli toplum arasındaki uyumu geliştirmek devletlerin görevidir. Buna örnek olarak: Türkiye’ye sığınan Suriyeliler ile ilgili devlet erkânının sıklıkla dile getirdiği “ensar” ve “muhacir” benzetmelerinin, Suriyelilerin yerli

⁶⁶ Bartram D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., Göç Meselesinde Temel Kavramlar, (çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), İstanbul, Hece Yayınları, 2017, s.23

⁶⁷ FICHTER, Joseph (1996). Sosyoloji, (çev. N. Çelebi), 3.bsk., Ankara:Attila Kitabevi, s.156

⁶⁸ FRIEDMAN, Lawrence M., Yatay Toplum, (çev. Ahmet Fethi), İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2002, s.178

toplum tarafından benimsenmesi noktasında izlenen adımların bir parçası olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁹

Diğer yandan yapılan araştırmalarda yeni bir toplumla tanışan göçmenlerde aidiyet duygusunun zayıfladığını ve bir yere ait olamama hissini yaşadığı da görmekteyiz. Özellikle zorunlu göçe maruz kalan bireylerin, yeni bir kültüre ve yerli topluma uyumu çok daha zordur. Öz kültüründen farklı bir toplumda yaşanan bu kültürleşme süreci, özellikle çocuklar için daha travmatik olabilmektedir. Bununla beraber göç eden bireylerin hayatlarında oluşan büyük değişiklikler, bireylerin yalnızlaşmasına ve psikolojik olarak mutsuz hissetmelerine neden olmaktadır. Göç bireylerin yalnızca iyi bir yaşama ulaşma, kökeni ile bağlarını koparma ve yeni kültürle beraber asimile olma süreci gibi anlaşılmalıdır. Göçün yalnızca coğrafi bir değişiklik olmadığını ve göç eden bireylerin bütün hayatını kuşatan bir mahiyette olduğunu görmek gerekmektedir. Hatta öyle ki bazen “göç, ölümü bile aşabilecek” bir nitelik taşımaktadır.⁷⁰

Göçmenlerin yerli topluma uyum süreçleri, göç çalışmalarının en önemli problemlerinden birisi olmuştur. Uyum denilen bu süreç, göçmenlerin yabancısı oldukları toplumla bütünleşerek o toplumun bir parçası olma süreçleridir.⁷¹ Bireylerin uyum süreci, uzun bir zaman dilimini kapsıyor olsa da aile, yaşanan çevre ve okulların desteği ile bu süreç hızlanabilmektedir. Özellikle uluslararası göçlerde sıklıkla yaşanan dil problemi, aşılması gereken temel problemlerden yalnızca birisidir. Çünkü dilin aşamadığı noktada, yerli toplumla karşılıklı etkileşim yaşanması neredeyse imkânsız olmaktadır. 1970’lerden beri yapılan göç araştırmalarında, dil kazanımı ilk nesil arasında kültürleşmenin temel ölçüsü olarak nitelendirilmiştir.⁷² Bununla beraber göçmen çocukların dil kazanımında ve yeni topluma uyum sağlamada daha hızlı oldukları görülmektedir. Fakat daha yeni kültüre daha erken adapte olan çocuk göçmenlerin, bu adaptasyon sürecinde orijin kültürlerinden kopmaları da bir diğer önemli sonuçtur.

⁶⁹ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/onlar-ensar-muhacir-ne-demek-bilmezler-168651.html>
(Erişim Tarihi: 12.03.2019)

⁷⁰ Castles S., Miller, Mark J., Göçler Çağı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.29

⁷¹ Yalçın, s.157

⁷² Bartram D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., s.25

Çalışmamızın da ana konusu olan, çocuk göçmenlerin aidiyet ilişkileri ve vatan algılarının, kültürleşme ve ileride de inceleyeceğimiz entegrasyon süreçleri ile beraber nasıl bir yöne evrildiğini göreceğiz.

Şimdi yukarıda da belirttiğimiz gibi göç araştırmalarında sıkça karşımıza çıkan asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürcülük kavramlarını biraz açalım.

1.4.1 Asimilasyon

Asimilasyon kavramı; göçmenlerin yerli halka benzemesi ve aradaki etnik farklılıkların azalmasıyla sonuçlanan bir süreci ifade eder. Gordon Marshall'ın tanımına göre: Dışarıdan gelen birisinin, göçmenin ya da tali konumdaki bir grubun, egemen olan toplumla ayırt edilemez derecede bütünleşmesi sürecini anlatmak için kullanılan, kültürlenmeyle eşanlamlı bir terimdir.⁷³ TDK tanımına göre ise; farklı kökenden gelen azlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme sürecinin sonucudur.⁷⁴

Asimilasyon kavramı, aslında dominant kültürün, azınlık kültürünü etkisi altına alarak, orijin kültür bağlarından kopuşun bir başka ifadesidir. Asimilasyon kavramı daha açık ve belki olumsuz olarak nitelendirilebilecek bir anlama sahip olduğu için, bunun yerine genellikle entegrasyon veya adaptasyon kavramları kullanılmaktadır. Fakat unutmamak gerekir ki, entegrasyon asimilasyon olmadan da gerçekleşebilir ve göçmenler yerli halka benzemeseler bile uyum sağlayabilmektedirler.⁷⁵

Asimilasyonun, belli bir dereceye kadar tüm göçmenleri etkilediğini söyleyebiliriz. Özellikle uzun bir süre, baskın kültürel çoğunluğun içinde yaşayan göçmenler için bu söz konusuysen genellikle ikinci nesil göçmenler için bu durum daha geçerli gözükmektedir. Birinci nesil göçmen grupları, kültürlerini ve dillerini muhafaza etme konusunda çok sıkıntı yaşamazlar da, göçmenlerin çocukları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

⁷³ Marshall, G., (1999) Sosyoloji Sözlüğü, (çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s. 42

⁷⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=22612 (Erişim Tarihi: 17.03.2019)

⁷⁵ Bartram D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., s.40

Özellikle dil sorununu halleden ve eğitimlerine devam eden göçmen çocuklar, zamanla kültürel asimilasyondan geçebilmektedirler. Bununla beraber tüm göçmen grupları için geçerli olan bir durum vardır ki; o da göç edildikten sonra muhakkak bir değişim sürecinin yaşanmasıdır. Asimilasyon sürecinde de, göç alan ve göç veren toplumlar karşılıklı olarak dönüşümün ve değişimin bir parçası olurlar. Bu yüzden asimilasyon ve entegrasyon arasında yapılan en genel ayırım; asimilasyonun diğer kültürün baskın olduğu ve hatta bazen diğer kültürü reddetme durumunda kullanılan bir terim olmasıdır. Bununla beraber, çok kültürlülüğe açık olmayan yerli toplumlar, bu süreci bir zaruriyet olarak nitelendirmekte ve kabul görülmenin ana şartının çoğunluğa uyum sağlamak olduğunu düşünmektedir. Bugün Türkiye’deki Suriyeliler konusunda da, yerli halkta buna benzer ifadelerle karşılaşmak mümkündür.

1.4.2 Entegrasyon

TDK tanımına göre; bütünleşme ve uyum anlamlarına gelen entegrasyon kavramı, İngilizcede “integrate” fiili sözlükte “bir şeyi bir bütün oluşturmak için başka bir şeyle birleştirmek” anlamında kullanılmaktadır. Buna göre göçmenlerin kendi etnik kültürlerini koruyarak, ev sahibi toplumla bütünleşmesi veya yerli topluma uyum sağlaması anlamına gelmektedir. Kültürlerarası bir nitelik taşıyan bu kavram, iki farklı kültürün birlikte yaşama tecrübelerinde, kültürel uyum sağlamalarını hedefleyen bir politikanın ürünüdür. Kitlesele göç alan devletler, göç çalışmalarında genellikle bu politikayı geliştirmek için çalışmaktadırlar. Çünkü entegrasyon diğer kavramlara nazaran daha olumlu bir çağrışıma sahiptir. Diğer yandan bu olumlu çağrışımın yanı sıra bu kavram siyasetçilere ve toplum mühendislerine hareket esnekliği kazandıran muğlak bir kavram olmuştur.⁷⁶

Fakat entegrasyon konularında, ikinci nesil göçmenlerde bu durum sosyal uyumdan daha çok asimilasyona dönüşebilmektedir. Kendi etnik kültürlerini devam ettirme konusunda ikinci nesil göçmenler, ilk göçmenler kadar duyarlı davranmamaktadırlar. Bununla beraber Hartmur Essen’a göre; göçmenler eğer çalışıp vergi ödeme aşamasına gelmişlerse, yeni sisteme entegre olmuşlardır. Ancak sosyal entegrasyonun gerçekleşmesi için göçmenlerin, yeni topluma entegre olmasını sadece ekonomik ve yasal

⁷⁶ Küreselleşen Dünyada Göç, s.140

sorumluluklar açısından değil, kültürleşme, sosyo-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik gibi dört farklı boyutta da gerçekleşmesi gerekmektedir.⁷⁷

Her devletin entegrasyonu tanımlama ve uygulama biçimi birbirinden farklıdır. Bu bazen temelde asimilasyon politikalarının yer aldığı bir entegrasyona da dönüşebilir. Fakat bununla beraber, genellikle göçmenden beklenenin daha önce parçası olduğu toplumdaki ayrılarak yeni topluma katılması olduğunu görülmektedir. Fakat günümüz küreselleşen dünyasında hem göçmenlerin hem de bireylerin sosyal, ekonomik ve kişisel bağlarla birden fazla topluma bağlı olduklarını ve hayatlarını tek bir toplumun parçası olarak değil, ulus-ötesi bir ilişkiler ağı içerisinde geçirdiklerini görülmektedir.⁷⁸

Entegrasyon, uyum sağlama süreçleri göçmenler için uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu Batılı devletlerin tecrübelerinde de böyle olmuştur. Türkiye'nin bu konudaki tecrübelerine baktığımızda da şu açıkça görülüyor ki; sürecin en başında öngörülenin aksine, göçmenlerin “kalıcı” olabileceği görüldüğünde, uyum politikalarının geliştirilmesi için hem kamu kuruluşları hem de sivil toplum kuruluşları bu anlamda yeni adımlar atmışlardır. Sürecin başında AFAD ve beraberinde daha çok STK'ların ön planda olmasının sebebi; bu durumun geçici bir kriz olarak görülmesiydi. Fakat kalıcılığın farkına varıldığında, devreye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve beraberinde diğer kamu kuruluşları girmesiyle devletin, yeni politikalar belirleyip geliştirdiğini görmekteyiz.

Örneğin: Milli Eğitim Bakanlığı ile AB Türkiye Delegasyonu arasında “Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı” anlaşması (FRIT) çerçevesinde imzalanan sözleşme ile Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunda Milli Eğitim Bakanlığının faaliyetlerini desteklemeyi amaçlayan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, entegrasyon sürecinde atılan adımlardan birisidir. Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon süreci kapsamında, okul içinde ve okul dışında kalan Suriyeli çocuklara Türkçe dil dersleri, telafi ve destekleme eğitimleri verilmektedir.⁷⁹

⁷⁷ Essen, 2000, s.58-61'den Aktaran Şahin, B. (2010) Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, Bilig, Sayı 55, s.103-134

⁷⁸ Küreselleşen Dünyada Göç, s.143

⁷⁹ <https://pictes.meb.gov.tr/izleme/> (Erişim Tarihi:13.03.2019)

Entegrasyon süreci, tek taraflı bir uyum sağlama süreci olmayıp, karşılıklı olarak göçmen ve ev sahibi toplumun bu konuda istekli olması gerekmektedir. Türkiye’de Suriyeliler konusunda hala tam anlamıyla bir toplumsal kabul olduğunu söylemek oldukça zordur. Özellikle sürecin başından beri halk arasında yayılan ve medyada da sıklıkla paylaşılan doğru bilinen yanlışlar ve önyargılar, bunun en büyük sebeplerinden birisidir. Yapılan bazı saha araştırmalarında da; Suriyelilerin “misafir” olduğu ve bu anlamda uyum göstermek zorunluluğu içinde buldukları vurgusu sıklıkla tekrarlanmıştır. Burada “misafirlik” kavramının büyük ölçüde bir “sınırlama” kavramı olarak dile getirildiği gözlenmiştir.⁸⁰

1.4.3 Çok kültürlülük

Farklı kültür ve etnik geçmişe sahip bireylerin, asimile olmadan da bir arada yaşayabileceğini savunan bir göç politikası çeşididir. Diğer yandan bu kavram, göçmenlerin hedef ülkede nasıl entegre olacaklarını belirleyen bir yönelimdir.⁸¹ Çok kültürlülük kavramının benimsendiği ülkelerde, göçmenlerden yerli toplumun kültürünü kabullenme ve kendi öz kültüründen uzaklaşma beklenmemektedir. Tam tersi farklı toplumların bir arada, kültür farklılıklarına rağmen yaşayabilmesi hedeflenmektedir.

Çok kültürlülük genellikle, çok kültürlü toplum yapısına sahip devletlerin benimsediği ve izlediği bir yol olmuştur. İngilizcede “multiculturalism” olarak ifade edilen bu kavram, hâkim kültür yapısı içinde etnik kimliklerin her birine eşit haklar tanıma ve onları olduğu gibi kabullenme anlamına da gelmektedir. Devletler, asimilasyon politikalarının artık bir işe yaramadığını ve bireylerin kültürel farklılıklarından vazgeçmeyeceklerini anladıkları zaman, çok kültürlülük teorileri ortaya çıkmıştır. 1960’lı yılların ortalarında tek kültürlülüğe ve asimilasyon politikalarına karşı bir yönelim olarak ortaya çıkan çok kültürlülüğün, düşünce temelinde kültürler arasında hiyerarşinin bulunmadığı ve insanların kültür ve kimliklerinden tamamen kopamayacağını kabulü vardır.⁸²

⁸⁰ Erdoğan, M., Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi HUGO Yayınları, Ankara 2015, s.20

⁸¹ Bartram, D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., s.221

⁸² Özmen, N. (2010) Danimarka Türk Toplumunun Sosyal Entegrasyonu ve Din, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Doktora Tezi, s. 75

Özellikle göçlerle oluşmuş toplum yapısına sahip devletlerde (Kanada ve Avustralya gibi) çok kültürlülük, devletin resmi siyaseti olarak kabul görmüştür. Diğer yandan kendi tarihimizden örnek vermek gerekirse, Osmanlı Devleti de farklı etnik kimliklerin ve dini unsurların bir arada yaşayabildiği bir toplum yapısına sahip olması açısından bu anlamda güzel bir örnek teşkil eder. Sadece bu unsurları barındırmakla kalmayıp, eşit haklar sağlayan ve her etnik kimliğin haklarını kendi inanç ve hukuk sistemlerine göre düzenleyen bir siyasete sahipti. Bugün Türkiye’de de aynı şekilde birçok toplumsal grup, bir arada yaşamaya devam etmektedir. Fakat bu çok kültürlülük, etnik azınlıklar için farklı hukuki düzenlemeleri veya çift dilli eğitim modeli gibi uygulamaları barındırmamaktadır.

Günümüzde homojen toplum yapısına sahip devletler oldukça azdır. Bugün Batılı devletlerin nüfuslarına baktığımızda, çoğu Avrupa ülkesinin nüfusunun en az 3, en fazla 25’nin göçmenlerden oluştuğu görülmektedir.⁸³ Fakat her ne kadar Avrupa kendini bu çok kültürlü toplum yapısına sahip olmakla tanımlıyor olsa da, arka planda mevcut olan “egemen kültür” yapısı, çok kültürlü yapının eridiği bir nokta olmaktadır. Etnosentrizm olarak ifade edilen bu durum; bir toplumun kendi kültürünü merkeze koyması ve kendi dışındaki dünyayı “geri ve ilkel” olarak tanımlaması anlamına gelmektedir.⁸⁴ Batı toplumu bu anlamda kendini “varılması gereken hedef” olarak lanse etmektedir. Aslında bu çok kültürlülüğün arkasında bu hedefe ulaşarak makbul olma durumunun gizli olduğu söylenebilir.

Bununla beraber günümüz dünyasında asimilasyon gibi geçmiş uygulamaların aksine, çok kültürlülük gibi farklılıklar içinde uyum sağlama adımları ve söylemleri daha makbul sayılmaktadır. Hatta öyle ki bazı devletler, kültürel farklılıkları siyaset dilinde de sıklıkla kullanarak, farklılıkların devlet ve toplum için bir zenginlik olduğunu ifade eden popüler söylemler kullanmaktadırlar. Fakat her teoride ve düşüncede olduğu gibi, çok kültürlülüğün de olumsuz neticeleri olduğunu veya olabileceğini savunan bazı gözlemler vardır. Bu gözlemlerde, çok kültürlülüğün farklılıkları bütünlendirmekten ziyade derinleştirdiğini, bölünmeye ve ulusal dağılmaya neden olacak bir yol olduğunu savunan

⁸³ Canatan K., Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe, Endülüs Yayınları, İstanbul, 1990, s.94

⁸⁴ Canatan K., s.96

görüşler bulunmaktadır.⁸⁵ Özellikle Amerika ve Avrupa'da yükselen bu karşıt görüşlerin temelinde, toplumda içerisinde yer alan azınlık grupları temsilen ortaya çıkan ayaklanmalar ve beraberinde bu huzursuzluğu tırmandıracak ötekileştiren söylemler vardır. Örneğin; Amerika'da meydana gelen 11 Eylül Saldırısı sonrası bütün Müslümanların "terörist" olarak algılanması ve ortaya çıkan islamofobik söylemler.

Hiçbir toplum yapısı içerisinde, durağan ve değişmez bir göçmen profilinden bahsetmek mümkün değildir. Muhakkak ki göçmen veya azınlık grubunda bulunan her birey, değişimden nasibini almaktadır. Fakat bu değişim süreci, her devlet ve toplum yapısı içerisinde aynı düzlemde ilerlemez. Asimilasyonun zıttı olan çok kültürlülük, aslında entegrasyon sürecinin bir diğer parçası olarak da ele alınabilir. Zorlayıcı asimilasyon politikalarının aksine, göçmenlerin dışlanmadığı ve sahip oldukları kültürel ve dini değerleriyle, mevcut toplum yapısı içerisinde kabul görmeleri çok kültürlülüğün temel prensibidir. Fakat buna rağmen değişim kaçınılmazdır.

1.4.4 Geriye Göç

Geriye Göç veya Geri Dönüş Göçü genel anlamıyla, göçmenlerin amaçlarını yerine getirmeleri veya getirememeleri sonucunda vatandaşı oldukları ülkeye geri dönmelerini kapsayan bir göç türüdür. Geriye göçün, göçün amacına göre birçok farklı sebebi olacağı için hepsini kendi kapsamı içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin; ekonomik bir iyileşme için göç eden bir göçmen ile savaş mağduru bir göçmenin geriye dönüş sebepleri aynı olmayacağı gibi, kültürel ve psikolojik yönleri de muhakkak daha farklı olacaktır.

Geriye göçün literatürdeki bazı tanımlamaları şu şekildedir: geri-göç (back migration), yeniden göç (remigration), geri akış göçü (reflux migration), geri dönüş akımı (return flow), karşı akın (Sayıer-flow), vatana dönüş (repatriation) gibi.⁸⁶ Fakat bizim konumu itibarıyla ele alacağımız kavramlar yalnızca geri göç ve vatana dönüş kavramları olacaktır.

⁸⁵ Bartram D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., s.224

⁸⁶ Küreselleşen Dünyada Göç, s.265

Geri göç, göçmenlerin amaçlarını gerçekleştirdikten sonra (ki bunlar genellikle ekonomik göçmenleri kapsıyor) geri dönmek üzere vatandaşı oldukları ülkeye dönmeleri sürecidir. Fakat kalıcı olmak niyetiyle göç eden bireyler de ise durum daha farklı tezahür etmektedir. Örneğin; ekonomik açıdan daha rahat yaşamak üzere göç eden bir birey, yerleştiği ülkedeki ekonomik sıkıntılardan dolayı da geri dönmeyi tercih edebilmektedir. Bu durumda hedeflenen sonuca ulaşamamıştır. Diğer yandan göçmenlerin geriye göçlerinin sadece maddi açıdan değil, sosyal ve psikolojik açıdan da birçok sonucu vardır. Özellikle uzun bir süre geri dönmeyen göçmenlerde, geriye dönüşte hayal kırıklığı, adaptasyon problemleri görülmekte ve yabancılaşma yaşanabilmektedirler. Bu durumda göçmenler, göç ederek yerleştikleri ülkeye tekrar geri dönebilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, geri dönüş göçünün, göç döngüsünün bir nihai noktası olmadığı görülmektedir. Hatta bazı durumlarda geriye göç, “döngüsel göçün” bir aşaması olabilmektedir.⁸⁷

Zorunlu göçmenler dediğimiz mülteciler ve sığınmacılar için geriye göç süreci biraz daha farklı işlemektedir. Özellikle literatürde de kullanılan vatana dönüş (repatriation) kavramı, zorunlu göçmenlerin geri dönmeleri veya gönderilmeleri, iade edilmeleri olarak tanımlanmaktadır ve “bir kişiyi ülkesine her anlamda kavuşturmak” anlamına gelmekle beraber esasen anavatan (patria) ile kopan bağın onarılmasını ima etmektedir.⁸⁸ Zorunlu göçmenlerin de ülkelerine geri dönmeleri için, kendilerini göç etmek zorunda bırakan durumların ortadan kalkmış olması gerekmektedir. Bunun yanında, geri dönüş kararını verebilmeleri için güvenlik, ekonomik durum, göç süreleri gibi etmenler etkili olmaktadır. Özellikle savaş sebebiyle göç etmek zorunda kalanlar için, geri dönüş kararını verebilmeleri için savaşın bitmiş olması gerekmektedir. Bununla beraber mülteciler ve sığınmacılar için de geriye göçün psikolojik açıdan da oldukça zorlukları vardır. Örneğin; savaş sonrası evlerini bıraktıkları gibi bulamayanlar, ailelerden kayıplar yaşayan mülteciler için geri dönüş kararını vermek çok daha zordur. Günümüzde iletişim ağlarının çeşitliliği göçmenler için çoğu şeyi daha kolay hale gelmesini sağlamıştır. Göçmenler gibi mülteciler de ülkelerindeki koşullarla ilgili bilgi almakta ve içinde buldukları şartlarla

⁸⁷ Bartram D., V.Poros, Maritsa., Monforte, Pierre., s.264

⁸⁸ Küreselleşen Dünyada Göç, s. 272-273

ülkelerinin durumunu kıyaslamaktadırlar. Bu yüzden alınan bilginin doğruluğu, mültecilerin geri dönüş kararlarını vermelerinde etkili olmaktadır.⁸⁹

Bugün Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenler için de geri göç ihtimali her zaman vardır. Yapılan saha araştırmalarına baktığımızda kimi Suriyeliler için, savaşın bitişi ve ülkenin normale dönmesi geri göç için yeterli bir sebepken, kimileri için ise ülke ekonomisi yeterli seviyeye ulaşmadan geri göç fikri olası bir ihtimal olarak görünmemektedir. Bununla beraber Türkiye’de çalışan ve iş kuranların sayısının hayli yüksek olması, geriye göçten ziyade kalıcı göçü ve yerleşikliği daha mümkün kılmaktadır.

1.4.5 Türkiye’nin Göçmen Politikası

Türkiye’nin tarihsel geçmişine bakıldığında daima göç alan ve göç veren bir ülke olduğu görülmektedir. Fakat bu göç süreçleri genellikle “Türk ve Müslüman gruplar” arasında gerçekleşmiştir. Özellikle Osmanlı gibi geleneksel bir devlet sisteminde göçlerin, daima zorunlu ve denetimli bir şekilde gerçekleştiği bilinmektedir.⁹⁰ Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de aslında bu geleneksel sisteme uygun bir göç sürecinin takip edildiğini görmekteyiz. Fakat Soğuk Savaş sonrası küreselleşen dünyada, göçün dinamiği ve seyri de değişmiş ve bu değişiklikten etkilenen Türkiye’de de göçün seyri farklılaşmış, politik uygulamalar yenilenmiştir. Böylece Türkiye, artık sadece göç alan ve göç veren ülke değil, başka ülkelere geçiş yapmak için kullanılan bir göç güzergâhı olmuştur.⁹¹

Türkiye’nin kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği göç süreçleri, dönemsel olarak değişiklik göstermekle beraber, devletin göç ve göçmenler için uyguladığı politikalar da zamanla birçok değişikliğe uğramıştır. Soğuk Savaş döneminden sonra hedeflenen ulus-devlet inşası süreci, devletlerin homojen nüfus politikalarını güçlendiren bir dönem olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemleri yalnızca, Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasının ardından bağımsız devletlerin sınırlarında kalan Türk ve Müslüman grupların, karşılıklı anlaşmalarla nüfus mübadelelerine-değiş tokuşlarına tanıklık

⁸⁹ Küreselleşen Dünyada Göç, s.276

⁹⁰ Erdoğan, a.g.e, s.80

⁹¹ Erdoğan, M.Murat, Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 2014, s.14

etmiştir. Özellikle 1990'lı yıllara kadar Türkiye'de, Türk ve Müslüman olmayan bir göç akını görülmemişken, bu yıllardan sonra Türkiye'nin göç ve göçmen akınına karşı uyguladığı siyaset de değişerek, farklı bir yöne evrilmiştir.

Türkiye'nin günümüze kadar süren göç politikalarına baktığımızda ilk olarak; kuruluş döneminden 1950'lere kadar süren erken ulus-devlet döneminde, Müslüman olmayanların yurtdışına göçü ve Türk ve Müslüman olanların da Türkiye'ye göçüyle homojen bir nüfus oluşturulmaya ve korunmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bu dönemde etkin olan göç politikasının Türkleştirme ve ayıklama amaçlı olduğu söylenebilir. Diğer yandan yine bu dönemde, ulus-devlet inşasında önemli bir yeri olan ve 1934 yılında kabul edilen İskan Kanunu ile beraber, Türk soyuna ve Türk kültürüne bağlı olanların Türkiye'ye göç etmeleri hedeflenmiştir. Bu süreci takip eden yıllar içerisinde Türkiye'de 1950'lerden sonra iç göç yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Kırdan kente göçlerin arttığı ve ekonomik temelli yer değişikliklerinin yaygınlaştığı bu dönemde Türkiye'den ilk kez yurtdışına grup halinde işçi göçleri başlamıştır. Türkleşme ve homojen bir nüfus oluşturma gayreti bu dönem de devam etmiştir. 1980'lerden sonra ise, kitlesel işçi göçleri ve düzensiz göçlerin artışı ile beraber Türkiye'e dışarıdan ve komşu devletlerden birçok farklı etnik kimliğe sahip göçmenler gelmiştir.⁹² Özellikle 1980'lerde Türkiye'ye ve Batı ülkelerine doğru gerçekleşen bu göçler için (Afganistan, Irak ve İran'dan çok sayıda göçmen) bu dönem içerisinde Türkiye'nin hazır bir göç politikası bulunmamaktaydı. Diğer yandan bu göçmenleri tanımlamak için 1934 İskan Kanunu ve 1951 Cenevre Sözleşmesi dışında herhangi bir hukuki dayanak da bulunmuyordu. Bu yüzden 20.yüzyılın sonuna doğru artan dış göçler sebebiyle Türkiye, göçmen politikalarını ve bununla ilgili yasal düzenlemelerini geliştirmiş ve göçmenlerle ilgili yeni planlar oluşturulmuştur. Türkiye, 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "coğrafi sınırlama" sebebiyle, Avrupa dışından gelen sığınmacılara "mülteci" statüsü veremeyeceği için, 1994 yılında hazırlanan İltica ve Sığınma Yönetmeliği ile beraber, dışarıdan gelen mülteci akınına karşı Türkiye, "geçici sığınma hakkı" tanıyarak, sığınmacılara mülteci statüsü alıp, üçüncü ülkeye yerleşme imkânı sağlanmıştır.

⁹² <http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf> İçduygu A., Aksel, D. (2012), Türkiye'de Düzensiz Göç, IOM Türkiye Ofisi, s.7 (Erişim Tarihi 18.05.2019)

İKİNCİ BÖLÜM

2.AİDİYET, KİMLİK VE VATAN ALGISI

2.1 Kimlik Kavramı ve Tanımı

Kimlik, sözlük ve literatürde de yer alan en genel tanımı ile bireylerin, “Ben kimim?” sorusuna verdikleri cevap olarak tanımlanmaktadır. Bu kavrama ilişkin ilk tanımlamayı yapan John Locke’a göre kimlik; hatırlama, idrak ve şüurluluk hâlidir.⁹³ Nuri Bilgin’in tanımına göre kimlik; kişi veya grubun kendini tanımlaması ve kendini diğer kişi ve gruplar arasında konumlandırmasıdır.⁹⁴ Erikson’a göre ise kimlik duygusu; bedeninde kendini evinde hissetme, nereye doğru gidiyor olduğunu bilme ve kendisi için önemli olan insanların onu kabul ettiği duygusudur.⁹⁵

Birey yaşamının her evresinde kendisine “Ben kimim?” sorusunu sorar fakat özellikle ergenlik döneminde bu soru yoğunluk kazanmaktadır. Erikson, kimliğin ergenlik döneminde kazanılması gereken temel bir özellik olarak tanımlamıştır.⁹⁶ Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında yükselen bir kavram olan kimlik, bir yanılla evrensel bir ihtiyaç olup, bireylerin hayatlarının geçiş dönemlerinde (çocukluk, ergenlik gibi) ve toplumların da hayatlarında büyük dönüşümler yaşandığı sırada varlığı daha fazla hissedilen bir olgu olmuştur.⁹⁷ Bu haliyle baktığımızda kimlik olgusunun yeni olmasa da modern toplumlarda öne çıkarılan bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

⁹³ Anık, Mehmet., Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi, Açılım Kitap, Mayıs 2012, s.21

⁹⁴ Bilgin, Nuri., Kimlik İnşası, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Ekim 2014, s.15

⁹⁵ Atak, Hasan., Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 2011; 3(1):169

⁹⁶ Atak, s.163-213

⁹⁷ Bilgin, s.21

Kendi içinde de çeşitlendirilebilen kimlik kavramı, benlik (self) kavramıyla sıkça karıştırılmaktadır. Fakat kimlik; insanın kendisinin kim olduğuna dair algılamalarından ibaret olup, sosyal bir ifade niteliği taşıyorken, benlik; bireyin kim olduğuyla ilgili öznel bir algılama ve bireysel bir ifadedir. Benlik, anlamı itibarıyla kişinin kendine baktığında kendinde bulunduğu veya algıladığı özellikleri kapsamaktadır.⁹⁸

Kimlik ve benlik aynı yapının farklı yüzleri gibi olup, benlik daha çok psikolojinin konusudur. Fakat sonuç olarak iki kavram da insanın kim olduğuyla ilişkilidir. Bununla ilgili literatürde yer alan genel tanımlamalara baktığımızda:

“Benlik, herkesin kendi öz kişiliği hakkında sahip olduğu zihinsel temsildir.”⁹⁹

“Kimlik, bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren, kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılamasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik bir zihinsel yapıdır.”

100

Bu tanımlar, birbirine benzer ifadeler içerse de benlik kavramı daha çok kişisel nitelikleri ifade etmektedir. Bununla beraber kimliğin benlik kavramına nazaran daha bütünsel bir kavram olduğu da görülmektedir.¹⁰¹

Bireylerin çocukluk dönemleri benlik duygusuna yoğunlaştıkları bir dönem iken, ergenlik ise kimlik duygularının öne çıktığı bir dönemdir.¹⁰² Kimlik, bireylerin gelişim süreleri boyunca diğer bireylerle etkileşimleri sonucunda geliştirdikleri bir özelliktir. Aynı zamanda kişinin sahip olduğu hayat tecrübesini ve fikirlerini kapsayan kendini kavrayışın bir başka ifadesidir.¹⁰³ Kişilerin kimlik kazanımı ergenlik döneminde yoğunluk

⁹⁸ Bilgin, s.16.

⁹⁹ Kihlstrom ve Cantor, 1984'ten aktaran Bilgin, s.224

¹⁰⁰ Mussen, 1986'dan aktaran Bilgin, Nuri., Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu, Ege Yayıncılık, Ocak 1994, İzmir, s.224

¹⁰¹ Bilgin, 1994, s.225

¹⁰² Bacanlı, Hasan, “Göç ve Çocuk Benliği: Araftakiler”
<https://hasanbacanlı.files.wordpress.com/.../gc3b6c3a7-ve-c3a7ocuk-benlic49fi.docx> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

¹⁰³ Bilgin, 2014, s.96

kazanmaktadır. Özellikle 11 ve 17 yaş aralığındaki çocuklarda, bedensel ve bilişsel gelişimlerinin farkındalığı oluşur ve çocuklar bir kimliğe yönelmeye başlarlar. Çocuk, kendine sorduğu soruları cevaplarken özdeşleşme ve taklit yollarını kullanarak, bir çeşit kimlik oluşturmaya çalışır.¹⁰⁴ Aslında tam bu noktada kimliklerin bir inşa sürecinde oluştuğunu savunan düşüncelere katılmak gerekir. Çünkü kimliğin, kişinin hem kendini hem de ötekilerini tanıma ve tanımlama aracı olarak, önce algılama sonra da bir inşa sürecini kapsadığı görülmektedir.¹⁰⁵

Kişiliğin oluşumu veya kimliklerin kazanılması, kültürel çevrenin de etkisiyle gerçekleşir. Neticede kişinin doğduğu ve yaşadığı coğrafya ve toplumun değer yapısı, kişinin ailesi ve çevresinin sahip olduğu dini ve kültürel özellikler, bireyin gelişim sürecinde ve kimlik arayışında etkileneceği ve rol model alacağı etmenlerdir. Bu yüzden bu dönemi sağlıklı olarak geçiremeyen ve rol model bulamayan çocuklarda, genellikle kimlik karmaşası görülmektedir. Kişiliğini oluşturmak için bir kimlik arayışına giren çocuklar için aile ve çevresindeki bireylerin yaklaşımı da oldukça önem taşır. Erikson'un rol kargaşasına karşı kimlik oluşumu başlığı altında da ifade ettiği gibi, bireylerin kendilerini ne olarak hissettikleri ve başkalarının gözünde ne oldukları kimlik arayışında, bireyin kendine sorduğu temel sorulardır.

Kimlik tanımlamaları genellikle kişilerin, sosyal ilişkileri üzerinden kurgulanmaktadır. Genellikle bireysel özelliklerin geri planda bırakıldığı bu tanımlamalar, benlik kavramının tam tersini ifade eder. Benlik, bireye özgü ve onu diğerlerinden ayıran özellikleri kapsıyorken, kimlik kişinin toplumla ilişkisi üzerinden açıklanmaktadır. Kimlik bir keşif ve daha çok inşa sürecidir. Bu süreçte kişi önce kendi benliğini ve ötekilerini tanıyarak keşfeder ve daha sonra kendini veya ötekilerini tanımlayarak kimliğini inşa eder. Bu yüzden sosyolojik açıdan bakıldığında kimlik, sadece bireysel değil, toplumsal ve ulusal olana da atıfta bulunan bir kavram niteliğindedir.¹⁰⁶

Aslında kimlik, kelime kökeni ve tanımlamaları itibariyle paradoksal bir mahiyet de taşımaktadır Şöyle ki; Latince *idem* (aynı) kökünden türetilerek oluşturulan ve

¹⁰⁴ Erikson, Erik H., İnsanın Sekiz Çağı, (çev. T.Bedirhan Üstün ve Vedat Şar), Birey ve Toplum Yayıncılık, Aralık 1984, s.26-30

¹⁰⁵ Anık, Mehmet., Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi, Açılım Kitap, Mayıs 2012, s.9

¹⁰⁶ Anık, s.22

İngilizce’de *identity* (kimlik) olarak yer alan bu kavram, yine aynı olmayı ve özdeşliği ifade etmektedir. Identity’in özdeşlik anlamına gelmesi ve aynılığı vurgulaması değişken olmamaya işaret eder. Oysa kimlikler değişkendir ve bu kavram kimliği tam anlamıyla tanımlayamamaktadır.¹⁰⁷ Türkçe’deki *kimlik* kavramı ise “kim veya kimliklerden(sin)?” sorusundan türetilerek oluşturulmuştur. TDK’daki karşılığı ile “*Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü*” olarak tanımlanmıştır. Buna ek olarak kimliğin eş anlamlısı olarak; hüviyet, aidiyet, kişilik, benlik kavramları kullanılmaktadır. Bu noktada kavramın, kökeni ve tanımı itibari ile beraber bir tercih küresi içinde yer almayan bir mensubiyet, bir aidiyet ve birçoklukla aynılaşmayı işaret ettiği görülmektedir.¹⁰⁸ Bu aynılaşma ve aynılık etrafında birleşme hâli, kimlik kavramının bireyselliğinden ziyade toplumsal karşılığına işaret etmekte ve bu kelime anlamı ve tanımın zıtlığından dolayı paradoksal bir durum oluşturmaktadır.

Farklılıkları da tanımlamak için bir araç olan kimlik kavramı, esasen bireylerin özelliklerini ve niteliklerini barındıran bir kavramdır. Kişiliğin oluşma ve inşa sürecinde kimlik, bireyin tüm özelliklerini kapsayarak, kişinin kendini nasıl gördüğü ve toplum tarafından nasıl görüldüğüne dair soruları cevaplamaktadır. Kişilik ise, kimliğe göre daha durağan olup aynı zamanda birçok kimliğin iç içe geçtiği bir yapıyı ifade eder ve bireyin yaşı ilerledikçe sahip olunan kimlikler de çeşitlenmekte ve değişmektedir.

Çocuklarda kimlik oluşumu ise birkaç farklı evrede gerçekleşmektedir. Bebeklik döneminde “ego kimliği” gelişirken, büyüdükçe “sen ile ben” arasındaki farkı anlamaya ve kendi “ben’ini keşfetmeye başlar. Bu evreden sonra çocukta cinsel kimlik algısı şekillenmeye başlar ve çocuk cinsiyet ayrımının farkına varır. Yani “erkek veya kız” olduğunu ayırt edebildiği zaman cinsel kimliğini keşfetmiş olur.¹⁰⁹ Ergenlik dönemi çocuklar için, yavaş yavaş sosyal kimliklerin de kazanıldığı, dini ve milli kimliklerin farkına varıldığı bir dönem olmaktadır. Bu dönemde çocuklar, yine kim olduklarına ve yaşadığı toplumsal alana ilişkin sorular sormaktadırlar. Ayrıca bu dönemde çocuklar,

¹⁰⁷ Anık, s.20-21

¹⁰⁸ Kılıçbay, Mehmet Ali., “Kimlikler Okyanusu”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl:6 Sayı:23, 2003, s.155-159

¹⁰⁹ Çocuk ve Cinsel Kimlik Gelişimi, Pedagoji Derneği, Makale No:21, <https://pedagojidernegi.com/wp-content/uploads/2018/07/Yüzde-%C3Yüzde-%87ocuk-ve-Cinsel-Kimlik-GeliYüzde-%C5Yüzde-%9Fimi.pdf> (Erişim Tarihi:02.04.2019)

yetişkin (bağımsızlık, kimlik ve cinsel kimliğin geliştiği dönem) olmaya doğru bilişsel yetenekler kazanmaya ve bunları geliştirmeye başlamaktadırlar.

Kimlik gelişimi için temel evre niteliği taşıyan ergenlik döneminde birey; bedensel, ruhsal ve toplumsal değişimler yaşamaya başlar. Freud'un "çelişkiler dönemi" olarak adlandırdığı bu evrede birey, kendine "nereye gidiyorum?" sorularını sormaya başlar. Ayrıca sahip olduğu kimlik çeşitliliği artmakla beraber, bunlar birbirlerini etkileyerek bireyin yaşamına yön vermektedir.

Bununla birlikte, kimliğin oluşumu, ilk çocukluk yıllarından itibaren sürekli ve aşamalı olarak gelişmekte ve zamanla sahip olunan özellikler ve niteliklerin artmasıyla beraber karmaşık bir hâl almaktadır. Kimlik duygusunu oluşturan bedensel öğelerin bazıları erken yaşlarda bazıları ise daha sonraki yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Aile ve çevre ilişkileri bireyin, kimlik gelişimini olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir.¹¹⁰

2.2 Kimlik Çeşitleri

Bütün bireyler doğdukları andan itibaren zamanla etkileşime geçecekleri kimlikler dünyasına doğmaktadırlar. Aile bireyleri, yaşanan coğrafya ve mensubu olunan ulusal yapı, bireyin ilk etkileşime geçtiği kimlikleri oluşturur. Birey büyüdükçe ve geliştikçe, içinde yaşadığı sosyal çevre de değişmektedir. Bununla beraber fiziksel ve sosyal anlamda yaşanan değişiklikler, bireyin hayat döngüsündeki ani gelişmeler, kimlik dünyasında yeni hikâyeler edinmesine neden olmaktadır. Böylelikle birey ömrü boyunca birçok kimliği ve hikâyeyi de beraberinde taşımaktadır.

Paul Ricoeur, kimlik oluşumu ile ilgili: "*Bireyin kendi hakkında anlattığıyla ve başkalarının onun hakkında anlattıklarıyla özdeşleştiği anlatsal bir işlem olarak tanımlanabilir. Böylece hikâyelerin içine gömülmüş olur, bütün kimliği de hikâyelerinde yatar.*" demiştir.¹¹¹

¹¹⁰ Bilgin, 1994, s.235

¹¹¹ Ricoeur, Paul., (2009) Zaman ve Anlatı, (çev. Mehmet Rifat), Yapı Kredi Yayınları, s.157-164

Kimlik, kişilerin bireysel ve toplumsal anlamda edindikleri rollerin tümünü ifade etmektedir. Bu yüzden insan, yaşamının her evresinde, kendisini birden fazla kimlikle tanımlamaktadır. Bu kimlikler, hem doğuştan sahip olunan kişisel özellikler hem de sonradan sahip olunan sosyal rolleri kapsamaktadır. Kimlik olgusu, *“hem potansiyellikler toplamı olarak biyolojik bir kalıtım hem de bireyin kendi içinde, kültüründe oluşturduğu ve bedensel olayları kendilerinde sahip olmadıkları anlamla etkileyen imgedir.”*¹¹²

Bununla beraber bireyin içinde yaşadığı kültür dairesi onun kimliğini şekillendiren en önemli unsurlardan birisini oluşturmaktadır. Kültür etkisiyle bireyler “ötekiler” tarafından tanımlandığı sosyal kimlikleri de üstlenmektedirler. Erikson’un *“insanın olmak istediği şey ile dünyanın olmasına izin verdiği şeyin buluşma noktası”*¹¹³ olarak ifade ettiği bu durum, ötekilerin istedikleri ve bireyin istediklerinin iç içe geçmesi sonucunda sahip olunan özelliklerin bütününe kapsamaktadır.

2.2.1 Bireysel Kimlik

İnsanlar yaşamları boyunca, doğdukları ve yaşadıkları çevrenin de etkisiyle, birçok kişisel tecrübe edinirler. Bu tecrübeler ve yaşantıların etkisiyle kişilikleri de değişmekte ve gelişmektedir. Fakat bireyin sahip olduğu bireysel kimliklerde, her insanın yaşantısında sahip olduğu özelliklerde bir devamlılık ve aynılık söz konusudur. Bu yüzden *“insan olmak veya belli konularda ortak özelliklere sahip olmak gibi temel ortak noktalar içeren ve bireyin ötekilerden farklılığını ifade etmek için başvurulmuş kimlik türüne bireysel kimlik denilmektedir.”*¹¹⁴ Bireysel kimlik, daha çok yakın ilişkiler çevresinde oluşmakta ve genellikle bireye özgü ferdî nitelikleri kapsamaktadır. John Locke’un *“Bir kişi veya şeyin başkası değil kendisi oluşu, kişilik, şahsiyet”*¹¹⁵ olarak tanımladığı bireysel kimlik, bir birlik ve tutarlılık duygusu içerir. Farklı zamanlar boyunca, geçirilen değişikliklere rağmen birey, kişisel geçmişi beraberinde taşır. Bu yüzden kişisel kimlik hakkındaki

¹¹² Bourse, Michel., Melezliğe Övgü, (çev. Işık Ergüden) Ayrıntı Yayınları, 2009, s.107

¹¹³ Sennett, Richard., Kamusal İnsanın Çöküşü, (çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz) Ayrıntı Yayınları, 2002, s.141

¹¹⁴ Anık, s.40

¹¹⁵ Öztürk, Yücel., “Tarih ve Kimlik”, Akademik İncelemeler Cilt:2 Sayı:1 Yıl:2007, s.9

düşünceler, farklı yer ve zamanlarda gerçekleşen yaşantıların birbirine eklemleendiği bir öykü biçiminde şekillenmektedir.¹¹⁶ Yaşamımız boyunca etrafımızda birçok olay vuku bulurken, sahip olduğumuz ben duygusu asla değişmez. Bireysel kimlik, insanın sahip olduğu kişisel geçmişin bir bütünü gibi olup, bunlardan bazıları sürekliliğe sahipken bazıları da değişkendir.¹¹⁷

Bireysel kimlik, kişinin kim olduğuna, sahip olduğu özelliklere ve toplum nezdindeki konumuna ilişkin algılarıdır. Bu algılar, ötekinin bakış açısına göre şekillenmektedir. Kimin evladı olduğumuz, kiminle arkadaş olduğumuz, sahip olunan olumlu ve olumsuz sıfatlar kişinin bireysel kimliklerinin bir parçasıyken, ulusal veya dini sıfatlar, meslekler vs. de bireysel kimliğin bir parçasıdır. Bireysel kimlik, birçok kimliğin iç içe geçişiyle bir bütün oluşturmaktadır. Bireysel kimliğin, sürekli ve devamlı oluşu, toplumsal algıların bireye yansması sonucu şekillenmesi, bireyin sahip olduğu özelliklerin toplamı ve aynı zamanda ferdî niteliklerin ve bunların kişideki duygusal yansımalarını içermesi genel özellikleridir.

Bununla beraber Göka'nın da ifade ettiği gibi *“Bir toplumda, kültürde dünyaya geldiği ve yaşamına devam ettiği için bireysel kimliği toplumsal kimliği ile beraber, etkileşimli olarak oluşur. İnsan, ontolojik olarak bir grup-varlıktır. Dolayısıyla ‘ben kimim?’ sorusuna verilen cevabın oluşturduğu ‘bireysel kimlik’, her zaman şöyle ya da böyle ‘biz kimiz?’ sorusuna verilen cevabı da, yani mensubiyet ve aidiyet unsurlarını da içermek zorundadır.”*¹¹⁸

Bireye özgü olan özellikler ve değerler değişime de açıktır. Özellikle bireysel kimliklerin, sahip olunan diğer kimlik türlerine göre daha değişken olduğunu söylemek gerekir. Bu değişimle ilgili olarak İbn Haldun'un Mukaddime'de paylaştığı şu husus dikkate değerdir: *“(…) Milletlerin ve âlemin ahvali, cemiyetlerin adetleri ve dindarlıkları bir tek vetire (süreç) ve istikrarlı bir yol üzere devam etmez. Bu cihet günler ve zaman geçtikçe vukua gelen bir değişiklik ve bir halden diğer hale intikalden ibarettir. Nitekim bir husus*

¹¹⁶ Bilgin, 1994, s.265

¹¹⁷ Bilgin, 1994, s.266

¹¹⁸ Göka, Erol., İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler, Ankara: Aşına Kitaplar, 2006, s.297

(ve değişiklik) şahıslarda, vakitlerde ve şehirlerde de mevcuttur. Ülkelerde, bölgelerde, zamanlarda ve devletlerde de durum böyledir. (...)”¹¹⁹

Bireyin kişisel özellikleri kimliğini oluşturması ve geliştirmesinde önemlidir. Bununla beraber kimliğin inşasının temelinde yine bireyin psikolojik özellikleri vardır. Bireyin kimlik gelişimi tarihsel ve toplumsal bir bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. Kimlikler, sosyal süreçler içerisinde gelişmekte ve inşa edilmektedir. Bu yüzden bireysel kimliklerin inşası da kişisel arası ilişkiler bağlamında mümkündür.¹²⁰

2.2.2 Kolektif Kimlik

Kimlik, “öteki” ile karşılaştığımız anda, bizi diğerlerinden ayıran şey üzerinde düşünmeye başladığımızda ve kendimiz gibi davranmaya çalıştığımızda somut olarak kendini gösterir. Ne ve kim olduğumuz hakkında tereddüt ettiğimizde ise, kimlik sorunu ortaya çıkmış demektir.¹²¹ Ötekinden bahsedildiğinde ise iki farklı kavram ortaya çıkar: “Biz” ve “Onlar”. Bauman, bununla ilgili şöyle bir tasnif yapmaktadır: “Biz”, ait olduğumuz gruptur. Bu grup içindeyken birey, kendini güvende hisseder. “Onlar” ise, ait olmayı istemediğimiz gruptur. Bununla beraber sosyolojide biz ve onlar ayrımı “iç grup” ve “dış grup” olarak yer almaktadır. Buna göre, bu iki grup birbirinden ayrılamaz ve birbirlerini zıtlıklarıyla tamamlarlar. Yani biz ve onlar zıtlıklar içinde birbirleriyle anlamlı ilişkiler kurmaktadır. Biz ancak onlar var ise biz oluruz. Bu yüzden kendimizi “onlar” karşısına koymaksızın kendi kimliğimizi anlamlandıramayız.¹²²

Bir topluluğun kimliği, diğer topluluklarla kurduğu etkileşimler sonucunda değişmektedir. O yüzden kolektif kimliklerin inşası topluluklar arası ilişkiler bağlamında gelişmektedir. Bununla beraber kolektif kimlik, kültürel topluluklar tarafından taşınan kimlik olarak da tanımlanabilmektedir. Ayrıca etnik ve ulusal kimlikler de kolektif kimliğin birer parçası olarak ele alınmaktadır. Genel olarak kolektif kimlik, grup üyeleri tarafından öznel olarak algılanmakta ve aidiyet duygusu taşımaktadır. Bununla beraber,

¹¹⁹ İbn Haldun, 2004:190’dan aktaran Anık, 2012, s.41-42

¹²⁰ Bilgin, 1994, s.53

¹²¹ Bayart, Jean-F., Kimlik Yanılsaması, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s.92

¹²² Bauman, Z., Sosyolojik Düşünmek, Çev. Abdullah Yılmaz, 5. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006, s.50-65

din, dil, kültür gibi öğelerin yanında grubun tarihsel hafızası, kolektif kimliğin temel taşlarını oluşturmaktadır.¹²³ Yani kolektif kimlik, bireyin milliyetine, dinine, siyasi vb. gruplarla olan ilişkisine göre de şekillenmektedir. Bu yüzden kolektif kimliğin aynı grup içerisindeki bireylerin ortak aidiyetleriyle ve benzer pozisyonlara sahip olmasıyla beraber benzerlik üzerinden inşa edilen ve bunun şuurunda olunan bir kimlik olduğu söylenebilir.¹²⁴ Buna ek olarak; kolektif kimlik, bireyin ait hissettiği grupta sürekli ve kalıcı olmasını sağlar. Böylelikle kimlik, kendi toplumsal çevresine göre zamanla grubun sınırlarını oluşturur ve bireylerin üyeliğini belirler.¹²⁵ Bu yüzden yukarıda da bahsettiğimiz biz ve onlar ayırımı ortaya çıkarmaktadır.

Genellikle geleneksel toplumlarda kolektif kimlik ön plana çıkmaktadır. Özellikle milli ve dini kimlikler geleneksel toplumların birincil unsurlarını olup kültürel normlar, bireylerin kimliğini belirleyen niteliğe sahiptir. Yani aslında kolektif kimliğin referans kaynağı, kültürdür. Kültürel normları oluşturan şey ise; toplumsal hafızadır. Ortak hafızaya sahip gruplar, kolektif kimliği yapılandırmaktadırlar. Bununla ilgili olarak Bilgin “*Kolektif bellek, inşa edilmeye çalışılan kimliğe bir tarihsel töz verme, bir derinlik kazandırma işlemi görmekte ve topluluk üyelerinde aynı kaderi paylaşma duygusu uyandırmaktadır.*” demiştir.¹²⁶ Bir yanı sıra kolektif bellek olarak da tanımlanan ortak toplumsal hafıza, bir topluluk tarafından yaşanmış veya yaşanmadan içselleştirilmiş deneyimlerin ve toplumun geçmişinde yer alan ve hala devam eden özelliklerin sürdürülmesidir. Bu anlamda kolektif kimlik de, uzun bir süreyi kapsayan bir yapı ve konjonktürdür.¹²⁷

Bir toplumsal yapı içerisinde homojen kültür yapısından bahsetmek oldukça zordur. Kimlikler çoğalır ve hatta beraberinde altkültürleri oluştururlar. “Downes, altkültürlerle ilgili olarak iki farklı kategoriden bahsetmektedir:

¹²³ Bilgin, 1994, s.53-55

¹²⁴ Yapıcı, A., Din Kimlik ve Ön Yargı Biz ve Onlar, Adana: Karahan Kitabevi, 2004, s.55

¹²⁵ Melucci, A., Oyuncu Benlik, (çev. Başak Kıcı), İstanbul: Sel Yayıncılık, s.43 (aktaran Pamuk, A., 43)

¹²⁶ Bilgin, N., Tarih ve Kolektif Bellek, Bağlam Yayıncılık, 2013, s.30

¹²⁷ Bilgin, 1994, s.55

- a) Egemen kültür bağlamından önce gelen ya da onun dışında oluşturulanlar; ev sahibi kültür içerisinde alt kültürü oluşturan göçmen grupların kültürü ve egemen kültürle birlikte varlığını sürdüren diğer etnik kültürler,
- b) Kökeni egemen kültür bağlamının içine dayananlar; bunlar toplumsal yapının taleplerine olumlu ve olumsuz tepkilere göre iki alt kategoriye daha ayrılmaktadır: Olumlu olanlar; mesleki altkültürler, yaş grubu altkültürleri vb. Olumsuz olanlar ise; suç altkültürleri, politikanın aşırı ucundaki altkültürler vb.”¹²⁸

Çeşitleri oldukça fazla olan kolektif kimlikler, bireylerin algılama, yargı ve karar mekanizmalarını da etkilemektedir.¹²⁹ Bu yüzden modern toplumlarda geleneksel topluma nazaran kimlik çatışmaları daha net olarak görülmektedir. Bunun sebebi, modern toplumlarda bireysel kimliklere atfedilen önemden kaynaklanmaktadır. Her dönemin toplumsal yapısı ve dayandığı değerler farklıdır. Modern öncesi dönemde günümüzde yaşanan çatışmalara benzer ne bir kolektif kimlik yapısından ne de mücadelesinden bahsetmek çok zordur. Melucci’ye göre; *geleneksel toplumlarda kimliğin temeli metasosyaldır; kökeni efsanevi zamanlara dayanır.*¹³⁰ Geleneksel toplumlarda toplumun geneli tarafından benimsenecek kimlikler daha yaygınken, modern toplumlarda birbirinden farklı birçok anlayış ve aidiyetler vardır. Bu nedenle bireysel kimlik ve kolektif kimlik arasında yaşanan gerilimlerin günümüz modern dünyasının meseleleri olduğunu söylemek, bu açıdan daha doğru olacaktır. Diğer yandan modern toplumlarda geleneksel toplumlara nazaran artış gösteren çeşitli kolektif kimliklerin ortaya çıkışını Bauman, modern yalnızlığa bağlamaktadır.¹³¹ Bireysel yalnızlaşmaların, insanları bir araya getirerek grup kimliklerinin oluşumunda etkili olduğu görülmektedir. Bununla beraber ortak dertlere sahip farklı kimliklerden oluşan gruplar da (göçmen grupları gibi) bir araya gelerek işbirliği yapabilmektedir.

Kolektif kimlik, sınırları belli bir alanda belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınıflandırılabilir; bu anlamda etnik, dinsel ve ulusal kimlikler bunun alt versiyonlarını oluşturmaktadır.¹³² Kolektif kimliği daha iyi anlayabilmek açısından alt

¹²⁸ Jenks, C., *Altkültür Toplumsalın Parçalanışı*, (çev. Nihal Demirkol), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007, s.25

¹²⁹ Connoly, 1995:253’ten aktaran Anık, 2012, s.47

¹³⁰ Melucci, 2013, s.43 (aktaran Pamuk, s.48)

¹³¹ Bauman, 2005.

¹³² Pamuk, A., s.44

versiyonlarını da açmakta yarar vardır. Kolektif kimliğin alt versiyonu olarak; etnik kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik gibi alt tanımlamalar bulunmaktadır. Fakat burada konumuz itibarıyla etnik ve ulusal kimlikleri açıklayacağız.

2.2.3 Etnik Kimlik

Eski Yunancada geçen “ethnos” (halk) kelimesinden türetilerek oluşan etnisite kavramı, köken bakımından aynı topluluktan gelen kimseleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Etnisite kavramı kökenle bağdaştırıldığı için genellikle “ırk” kavramıyla da ilişkilendirilir. Fakat kimliklerle ilgili yapılan bazı çalışmalara bakıldığında, ırk kavramının köken anlayışının etnisiteden farklı olduğu ifade edilmektedir. Irk kavramının daha çok biyolojik bir anlam ifade ettiği, etnisitenin ise daha çok sosyolojik bir anlama işaret ettiği savunulmaktadır. Weber, bu konuyla ilgili olarak ırksal kimlik ile etnik kimliği birbirinden ayırmış ve bir etnik gruba bağlı olanların, ortak köken inancını sahiplenip paylaşımlarının önemli olduğunu vurgulamıştır.¹³³ Bunun dışında, ırk ve etnisite kavramları arasında net bir farklılık olmadığına işaret eden çalışmalar da mevcut olup, ırk kavramının da etnisiteyle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Anthony D. Smith’ e göre; etnik bir kimliğin; kolektif bir ismi, ortak soy, ortak tarih ve kültür anlayışı bulunmakta ve bu etnik kimlik; belirli bir bölge veya toprak parçası ile özdeşleşmektedir. Aynı zamanda bu özelliklerin, tüm etnik kimliklerde aynı anda bulunamayacağını belirten Smith, bu özelliklerden bazılarının topluluktan topluluğa göre değişebileceğini ifade etmiştir.¹³⁴

Etnik kimlik, etnisite ile bağlantılı olup, modern dönemde kullanılan bir kavram olmuştur. Daha çok azınlık statüsüne sahip gruplara indirgenen bu kavram, hem sosyal hem siyasi özellikler taşımaktadır. Balibar’a göre etnikliği oluşturan dil ve ırk olmak üzere iki temel bileşen vardır ve buna göre dil ve ırk, birlikte düşünülmelidir.¹³⁵ Azınlık gruplarının

¹³³ Weber, 1978:389’dan aktaran Anık, 2012, s.51

¹³⁴ Anthony D. Smith, Ulusların Etnik Kökeni, (çev.Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir) İstanbul : Dost Kitabevi, 2002

¹³⁵ Althusser, Louis. Kapitali Okumak (Çev. A. Işık Ergüden), İstanbul : İthaki Yayınları, 2007, s.120-123

geneline bakıldığında ortak noktalarının; dil, din, kültür gibi bileşenlerden oluşmakta olduğunu ve bu yüzden etnik kimliğin siyasal içeriğe dönüşmeye müsait olduğu görülmektedir. Bu nedenle etnik kimlik kavramının devamında genellikle milliyetçilik ve ulus kavramları da ön plana çıkmaktadır.

Etnik kimlik kavramı, dünya üzerinde uluslararası göçlerin artışı ile beraber göçmen kimliklerin azınlık statüsü bağlamında ulus-devletler içerisinde yaşadıkları sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi krizlerin sonucunda daha görünür bir kavram haline gelmiştir. Akabinde 20.yüzyılda yapılan ırklarla ilgili bazı bilimsel çalışmalar ve ırk merkezli analizler, etnik kimliklerin asimilasyona karşı bir politik duruş haline gelmesine neden olmuştur.¹³⁶

Etnik kimlikler göçmen gruplar açısından daha gündemde olan bir konudur. Göçlerle birlikte, farklı bir ülkeye yerleşen göçmenler, diğer kimliklerle karşılaştıkları durumlarda kendi kimliklerinin farkına varmaktadırlar. Özellikle kimlik inşa süreçlerini kendi ülkelerinde tamamlayan bireyler için durum böyleyken, daha sonraki göçmen kuşaklarında farkındalığın bu kadar net olmadığı görülmektedir. Özellikle egemen toplum yapısı içerisinde, etnik kimliğe sahip bireylerin daha farklı bir politik duruş sergiledikleri görülmektedir. Dil, din ve kültürel özellikler bakımında egemen toplum içerisinde kimliklerinin asimilasyona uğraması ve dönüşmesi endişesini taşıyan azınlık gruplar, tabiri caizse bir “tanınma savaşı” vermektedirler.

2.2.4 Ulusal Kimlik

Ulusal kimlik kavramı Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkmış olup, modernite olgusunun bir ürünüdür. Ulus-devlet ise kökenleri 1648’de imzalanan Vestfalya Anlaşması’nda da belirtilmiş özgül siyasal bir örgütlenmedir.¹³⁷ Ulus-devletler ortaya çıktıktan sonra homojen bir ulus oluşturma politikası gütmeye başlamışlardır. Bununla beraber vatandaşları tek bir ulusal kimlik adı altında toplamak için ihtiyaç duyulan araç; ulusal dil ve kültür olmuştur.¹³⁸ Güllalp, “Ulus-devletlerin tarihinin en ilginç

¹³⁶ Anık, s.52

¹³⁷ Güllalp, H. Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus Devletlerin Sorgulanması, 2007, İstanbul:Metis, s.11

¹³⁸ Şen, Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik, s.133-134

boyutlarından biri de vatandaşlık kavramının “kültürel inşası”, yani devletin getirdiği resmi tanımların dışında, kendilerini topluluğun çoğunluğunu oluşturan ya da (mutlak sayısal bakımdan üstün olmasalar da) hegemonik unsur olarak görenlerin gözünde kimlerin bu topluluğa dâhil olmaya uygun olup kimlerin olmadığına dair bazı popüler kültür varsayımlarının oluşması sürecidir.”¹³⁹ demiştir.

Ulus-devletlerin, ulusal kimliği inşa edilen bir araç olarak ele alması ve beraberinde de her ulus-devletin kendi ulusunu bir üst kimlik olarak görmesi ilginç bir detaydır. Weber’in ulusal bağlılıkların kan birliğine dayanması gerekmez, ifadesi de bu hususta önem taşır. Çünkü yeni bir millet veya ulus oluşturmak için yalnızca kan birliği gerekmez, bazı ortaklıklar olması yeterlidir. Bu ortaklıklar üzerinden de üst kültürün değerlerinin diğer kültürler tarafından benimsenmesi yeterli görünür. Üst kültür, diğer kültürü de kendine benzetererek egemen kültüre dönüşür. Yani ulus-devletler, aynı ırk veya etnik birliğe sahip olmamakla beraber, belirli bir ırk ve etnisitenin, ulus-devlet sınırları içinde diğerlerine göre daha hâkim ve belirleyici olması önemlidir. Dikkat çeken husus; ulus-devletler için nicel bağlamda birçoğuktan ziyade nitel anlamda belirleyici bir rol oynayıp, karar alma mekanizmasında etkin olmak önemli olmuştur.¹⁴⁰

Benedict Anderson, ulus-devletlerin oluşumu ile ilgili olarak: “Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. Kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder.”¹⁴¹ demiştir. Zygmunt Bauman ise aynı konuda şöyle söylemiştir: “Millet başından sonuna bir hayali cemaattir; o ancak üyeleri zihinsel ve duygusal olarak kendilerini öteki üyelerinin çoğuyla hiçbir zaman yüz yüze karşılaşmayacakları kolektif bir bünye ile “özdeşleştirdikleri” müddetçe bir varlık olarak mevcuttur. Millet hayali olduğu kadar, zihinsel bir gerçekliktir.”¹⁴²

¹³⁹ Gülalp, a.g.e, s.14

¹⁴⁰ Anık, a.g.e, s.58-59

¹⁴¹ Anderson, B., Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, (çev. İskender Savaşır), İstanbul:Metis, 2011, s.20

¹⁴² Bauman, Z. Sosyolojik Düşünmek, (çev. Abdullah Yılmaz), 2016, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.190

Eriksen'e göre ulus-devlet, diğer pek çok siyasi sistemin aksine, siyasi sınırların kültürel sınırlarla örtüşmesi gerektiğini varsayan bir ideolojiye dikkat çeker. Bununla beraber, ulus-devletin her vatandaşı içinde barındıran bürokratik yönetimi ve yazılı kanunları vardır ve her vatandaş için bir örnek bir eğitim sistemi ile ortak iş pazarı vardır. Ulus-devletlerin büyük bir çoğunluğunun türlü resmi iletişimde kullanılan bir milli dili vardır; kimileri dilsel azınlıkları kendi anadillerini konuşma hakkından da mahrum bırakmaktadır.¹⁴³

Ulusal kimlik, kolektif kimliğin alt versiyonlarından birisidir. Smith, ulusal kimliği tanımlarken, onu oluşturan temel özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- a) Tarihi bir toprak parçası/ülke, veya yurt,
- b) Ortak mitler ve tarihi hafıza,
- c) Ortak bir kitlesel kamu kültürü,
- d) Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler,
- e) Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.¹⁴⁴

Ortak tarihi hafıza bu minvalde önem taşıyan ana unsurlardan birisidir. Çünkü, Giddens'in da ifade ettiği gibi ulusal kimlik, tarihsel ve kültürel koşulların ortaya çıkardığı psikolojik bir aidiyettir.¹⁴⁵ Diğer yandan ulusa ve ulus-devlete yönelik aidiyet duygusu kazandırılması, ulusal kültürle özdeşleştirilmiş değerlerin, ulusal kimlik vasıtasıyla kişilere aktarılmasıyla gerçekleştirilmektedir.¹⁴⁶ Ulus-devletlerin ortak tarih, dil ve kültürle toplumu homojenleştirme hamleleri, çok kültürlü toplumlarda kimlik problemlerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Ulus-devleti oluşturan kültür ve ulusal kimlik, yine kültür ve farklı kimlikler tarafından eleştirilir hâle gelmiştir.¹⁴⁷ Çünkü ulus-devletlerde egemen kültür, diğer kültürleri kendi içinde eritmeye çalışır. Bu yüzden diğer kültür ve kimlikler, egemen kültürden tarafından maruz kalacakları çeşitli uygulamalara

¹⁴³ Eriksen, Thomas H. Etnisite ve Milliyetçilik İstanbul: Avesta Yayıncılık, 2002, s.166

¹⁴⁴ Smith, A. Milli Kimlik, (çev: Bahadır Sina Şener) 1999, İstanbul, İletişim Yayınları s.31-32

¹⁴⁵ Anthony Giddens, Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, Paradigma, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, 2000.

¹⁴⁶ Anık, a.g.e, s.59

¹⁴⁷ Pamuk, a.g.e, s.64

(soykırım, asimilasyon, entegrasyon, çok kültürlülük vb.) karşı sürekli mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.¹⁴⁸ Bu da günümüzde yoğun olarak yaşanan kimlik tartışmalarını gündeme taşımaktadır.

Bugün hem uluslararası göçler nedeniyle hem de sosyal, siyasal ve ekonomik etkenler nedeniyle sürekli değişime maruz kalan bir dünya sistemi bulunmaktadır. Bu yüzden bu sistem içerisinde homojen ülke olarak nitelendirilebilecek bir devletten bahsetmek oldukça zordur. Egemen ulus-devlet yapısı içerisinde, toplumun her kesiminden vatandaşlık bağı ile bağlı buldukları devletin ulusal kimliğini benimsemeleri istenir. Diğer yandan ulus-devlet, hem bireyleri geleneksel cemaat bağlarından koparmayı amaçlar, ama diğer yandan da ulusun tamamında yine geleneksel bir kimliğe atıfta bulunulur. Ulus-devletin ortaya çıkışından günümüze kadar süren bu gerilim hâli, küreselleşme ile beraber daha da derinleşmiştir. Hem daha önceden de var olan azınlık kimliklerinin yeniden ortaya çıkması hem de uluslararası göçlerin etkisiyle, bugüne kadar bütünlüklü olduğu iddia edilen ulusal toplulukların içinde kültürel kimliklere sahip birçok alt cemaatin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁴⁹

Ulus-devletin ulusal topluluktan beklediği aidiyet ve sadakat ilişkisi, günümüzde dünyasında pek olağan bir durum değildir. Çünkü hâlihazırda zaten milyonlarca kişi vatandaşı oldukları ülkede yaşa(ya)mamaktadır. Göçmen kökenli milyonlarca kişi buldukları ülkenin vatandaşlığından vazgeçerken, milyonlarca kişi ise birden fazla vatandaşlığa sahip olup birden fazla ülkede yaşamaktadır. Bunun dışında başka ülke topraklarına sığınmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacı gibi gruplar ise hem vatandaş olamamakta hem de çoğu vatandaşlık hakkından mahrum kalmaktadırlar. Kendi vatanları dışında yaşayan göçmen, mülteci ve sığınmacıların durumu bugün ciddi bir kimlik krizine dönüşmüştür. Çoğu göçmen gruplarında ve özellikle ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerde, yaşadıkları ülkenin vatandaşı olsalar dahi farklı bir ulusal arka plana sahip olmaları nedeniyle “ikili aidiyet karmaşası” yaşanmakta ve bu durum gittikçe yaygınlaşmaktadır.¹⁵⁰ İkili aidiyet karmaşası göçmen bireylerin kendilerini “vatansız” olarak hissetmelerine ve öyle nitelendirmelerine de neden olmaktadır. Castles ve Miller’a

¹⁴⁸ Somersan, S. Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, İstanbul, 2004, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.74

¹⁴⁹ Güllalp, H. Vatandaşlık ve Etnik Çatışma:Ulus Devletin Sorgulanması, İstanbul:Metis, 2007, s.12

¹⁵⁰ Anık, a.g.e 60

göre göçmenler ve çocukları statik, kapalı ve homojen etnik kimliklere sahip değildirler, dinamik çoklu kimlikler birçok toplumdaki etkilenmektedir.¹⁵¹ Uluslararası göçlerin artışı ile beraber, ulus-devlet bünyesinde farklı kimliklerin çoğalmasına neden olmuştur. Bu durum küresel anlamda ulusal kimlik tartışmalarına neden olurken diğer yandan bireyler özelinde kimlik krizleri ve aidiyet ilişkilerini de zedeleyen bir niteliğe sahiptir.

Kendisi de bir mülteci olan Amin Maalouf'un *Ölümcül Kimlikler* isimli kitabının "Kimliğim, aidiyetim" bölümünde yer alan şu paragraf ile bu başlığı sonlandırmak konuyu değerlendirmemiz açısından faydalı olacaktır:

"...Saraybosna'dan ayrılmayalım daha. Hayali bir anket için düşüncelerimizde orada kalalım. Sokakta elli yaşlarında bir adam inceleyelim: 1980'e gelirken bu adam şöyle dedi: 'Ben Yugoslav'ım!', gururla ve gönül koymadan, daha yakından sorular sorulduğunda Bosna-Hersek Özerk Cumhuriyeti'nde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi. On iki yıl sonra, savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: 'Ben Müslüman'ım!' Hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bırakmış bile olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanlar gururla Müslüman olduğunu vurguladığının kendisine hatırlatılmasından hiç hoşlanmadığını ekledi. Bugünse adamımızı sokakta çevirsek, önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecektir, düzenli olarak camiye gittiğini de belirtecektir; ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliği'ne katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir. Aynı insana bir yıl sonra aynı yerde rastlasak, acaba kendini nasıl tanımlardı? Aidiyetlerinden hangisini en başa koyardı? Avrupalı mı? Müslüman mı? Boşnak mı? Başka bir şey mi? Belki de Balkan mı?"¹⁵²

2.3 Vatan – Vatandaşlık

Vatan, en genel ifadeyle aralarında ortak ve milli bağlar olan insan topluluklarının üzerinde yaşadığı yer veya toprak parçası olarak tanımlanabilir. Literatürde vatan kavramı ile ilgili birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Örneğin Ziya Gökalp'e göre vatan, "Milletin

¹⁵¹ Castler ve Miller, *Göçler Çağı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.33

¹⁵² Maalouf, A., *Ölümcül Kimlikler*, (çev. Aysel Bora) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.17-18

maneviyatı ve mukaddesatı, hatıraları ve idealleri, milli kültürle kaynaşmış, geçmişi ve geleceği birleşmiş bir coğrafyadır”.¹⁵³ Öner’e göre ise “Milleti geçmişin anılarıyla besleyen, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan coğrafi mekân.”¹⁵⁴

Bugün bazı coğrafyalarda vatan ve vatanseverlik kavramları milli kimlik ile eşdeğer anlamdadır. Hatta öyle ki vatan sevgisi, milli kimliğin olmazsa olmazlarından görülebilmektedir. Bizim coğrafyamıza örnek olması bakımından Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre isimli eserinde şöyle söylemektedir: “Modern aydınların vatan sevgisi dışında bütün sevgileri kutsallaştırdığı, vatana bağlılık dışında bütün bağlılıkları alkışladığı bir ülkenin çocukları için çok daha anlamlıdır. Kaldı ki vatan sevgisinden ve vatana bağlılıktan yoksun bir toplumun mensupları sonunda başka her türlü sevgilerini ve bağlılıklarını da kaybedebilirler. İnsanların istediğine bağlanma ve istediğini sevmeye özgürlüğü, yalnızca hür ve müstakil bir vatanda mümkündür.”¹⁵⁵

Vatan kavramıyla ilişkilendirilen ve vatana aidiyetin bir ifadesi olan vatandaşlık kavramı ise, Fransız Devrimi sonrasında ulusal kimlik ve milliyet işe eş anlamlı olarak kullanılmaya başlamıştır. Literatürde vatandaşlık kavramı dört farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bunlar:

1. Ulusal kimlik veya milliyet olarak tanımlanan vatandaşlık,
2. Evraklar temelinde tanımlanan vatandaşlık,
3. Haklar temelinde tanımlanan vatandaşlık,
4. Görev ve sorumluluklar temelinde tanımlanan vatandaşlık.¹⁵⁶

Fransız Devrimi’nden sonra ulus-devlet ve ulusal kimlik kavramlarının ortaya çıkışı ile beraber, bu dönemde bireylerin ancak bir ulus-devletin üyesi olarak var olabilecekleri düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yüzden vatandaş (citoyen) kavramı da; ulusal kimlik bilincine sahip ve ulusa karşı sorumluluklarının bilincinde olan kimseler olarak ortaya çıkmıştır. Böylece “halk” kavramından daha muteber bir kavram olarak görülen

¹⁵³ Gökalp, Z. Türkçülüğün Esasları, (Hazırlayan: Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken) İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1973

¹⁵⁴ Öner, Millî Zihniyet ve Millî Birlik. (Der. Ahmet Köklügiller), Milliyetçilik Nedir, Ne Değildir? IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008

¹⁵⁵ Kemal, N. Vatan Yahut Silistre, Say Yayınları, İstanbul, 2015

¹⁵⁶ Kadioğlu, A. Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara, İstanbul:Metis, 2008, s.21

“vatandaş” kavramı kullanılmaya başlamıştır.¹⁵⁷ Bununla beraber vatandaşlık, ulus-devlete bağlılığın bir simgesi haline gelmiştir.

Ulus-devletin çeşitli halklardan oluşan bir grubu aynı cemaat içinde birleştirme iddiası evrensel vatandaşlık kavramına dayanmaktadır.¹⁵⁸ Fakat evrensel vatandaşlık tanımı her coğrafyada aynı şekilde algılanmamaktadır. Örneğin; Amerika’da ve Türkiye’de vatandaşlığı tanımlama ve bu anlamda örgütlenme şekilleri birbirinden oldukça farklıdır. Bunda haliyle kültürel, dini ve milli özelliklerin farklı oluşu ve tarihsel hafıza da etkili olmaktadır. Amerika veya Britanya’da vatandaşlık rejimi bireyin önceliğine ve cumhuriyetçi geleneğin cemaatçi yönünden farklılığa odaklanırken, cumhuriyetçi düşünceden etkilenmiş Türkiye’de ise durum böyle değildir. Türkiye’de vatandaşlık rejimi, kamusal alanda farklılığa açık değildir ve daha çok bunun ulusal birliğe zarar vereceği anlayışını benimsemektedir.¹⁵⁹

Günümüzde modern ulus-devletler, toprak sınırları belli olan ve bu sınırlar dâhilinde meşru yetkilerini kullanan bir oluşumdur. Modern devletlerde vatandaşlık, toprak üzerindeki egemenlikle bağlantılı olup, bu toprak üzerinde yaşayanlar, birincil cemaatlere olan bağlılıklarına bakılmaksızın eşit olarak kabul edilmektedirler. Fakat 19. ve 20. yüzyılda hâkim olan ideoloji, milliyetçilik içerisinde ulus ve devletin bir olmasıydı ve bu ikisinin arasında fark olduğu kabul edildiğinde “azınlıklar” ortaya çıkmıştır. Böylelikle ulus-devletlerin ortaya çıktıkları dönemde homojen ulus yaratma ideallerinin fiili uygulamalarda pek mümkün olmadığı görülmektedir. Azınlıklar söz konusu olduğunda milliyetçiliğin ilk dönemlerinde, farklı kimliklerin asimilasyon gibi uygulamalarla bastırılması yoluyla homojen ulus oluşturulmaya çalışılıyorken, küreselleşen ve çok kültürlü dünyada farklı kimliklerin tanınma talepleri siyasal bir mücadeleye dönüşmüştür.

Vatandaşlığın yalnızca hukuki bir konum veya evraktan ibaret bir olgu olduğu düşüncesi yaygın olan bir düşünce tipidir. Oysa vatandaşlık, hakları da esas alan bir kavram olup, bu hakların içinde hem azınlık hakları hem de çok kültürlülüğe dair haklar bulunmaktadır. Modern dönemde vatandaşlık, milliyetçilik ve ulustan arındırılıp daha demokrat ve

¹⁵⁷ a.g.e, s.22

¹⁵⁸ Keyman, E.Fuat ve İçduygu, A. Küreselleşme, Avrupalılaşıma ve Türkiye’de Vatandaşlık, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.59

¹⁵⁹ Keyman, E.Fuat ve İçduygu, A., a.g.e, s.60

eşitlikçi bir hâle evrilmeye çalışılmakta ve modern vatandaşlık tanımı farklılaşarak gündeme gelmektedir. Ötekiler tanımlandıkça ulusal kimlikler de çeşitlenmektedir.

Son dönemlerde birden çok vatandaşlık ve “dünya vatandaşlığı” gibi söylemler oldukça yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebepleri, küreselleşme ve uluslararası göçtür. Kendisini birden fazla kimlikle tanımlayan toplulukların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum milliyet ile vatandaşlık arasındaki bağı koparmakla beraber diğer yandan da ulus üstü kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁶⁰

İçduygu’ya göre; uluslararası göçler, vatandaşları geleneksel vatandaşlık kavramı ile karşı karşıya getirmekte ve vatandaşları bir yandan yasal statüleri, kimlikleri ve vatandaşlık erdemleri, diğer yandan da üyelik statüsü, aidiyet hissi ve bağlılık açısından, zihinsel karmaşalar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu yüzden uluslararası göç ile karşı karşıya kalan vatandaşlar “ulus-devletin sağladığı belirlilikten gelen huzur duygusunu” kaybetmektedirler. Bu aşamadan sonra da Giddens’in terimleriyle, “varoluşsal bir belirsizlik veya güvensizlik” vatandaşların yaşam planlamalarının kurucu bir ögesi haline gelir.¹⁶¹

Uluslararası göç, geleneksel vatandaşlık kavramının ötesinde bir vatandaşlığı gündeme getirmiştir. Bununla beraber devlete dayalı değil, kişi olmaya dayalı bir vatandaşlık anlayışı ortaya çıkmıştır.¹⁶² Uluslararası göçmenler açısından göç ettikleri ülkede vatandaşlığa kabul edilme, göç ederken hissettikleri güvensizlik ve belirsizlik hissini bir bakıma yok olması anlamına gelmektedir. Vatandaşlığa geç(e)memiş göçmenler için ise egemen toplum içerisinde var olmak ve kendini tanımlamak oldukça zor bir durumdur. Özellikle bazı devletlerde çifte vatandaşlık uygulaması olmadığı için göçmenlerden kendi ulusal kimliklerinden vazgeçmeleri beklenmektedir. Bu durumda göçmenler, ya göç ettiği ülkede yabancı olarak kalma ya da kendi vatandaşlığından feragat etme ikilemini yaşamaktadırlar. Günümüzde yabancılara veya mültecilere vatandaşlık verilmesi liberal

¹⁶⁰ Gülalp, s.11-15

¹⁶¹ Keyman, E.Fuat ve İçduygu, s.228

¹⁶² A.g.e, s.252

bir yaklaşım kapsamında sağlıklı bir entegrasyon sürecinin en nihai aşamasında beklenen ve somut bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.¹⁶³

2.4 Kimlik ve Aidiyet

Aidiyet, kelime anlamı olarak “ilişkinlik”, “mensubiyet” ve “ait olma hali” olarak ifade edilmektedir. Fakat aidiyeti herhangi bir nesne, insan, topluluk, etnik grup veya sosyal bir kategorizasyona doğru bir ilişkilendirme olarak tarif etmek daha doğrudur.¹⁶⁴ İnsanlar doğdukları andan itibaren ait olma hissi ile karşı karşıyadırlar. Ait hissetme özellikle bireyin sosyal çevre ile kurduğu ilişkiler sonucunda şekillenebilen bir olgudur. Aslında aidiyet veya ait olma bireyin içine doğduğu veya tercih ettiği toplumla kurduğu bağın bir ifadesidir, denilebilir.

Bireyin toplumsallaşması ve bireyin toplumla kurduğu ilişkiler, insanlık tarihi ile eş zamanlı olarak sürekli gelişmiştir. Bireylerin diğerleri ile kurduğu sosyal ilişkilerin sürekliliği ve bireylerin birbirlerine olan bağlılığı, toplumsal bir olgudur. Bireylerin bu toplumsal olguyu öğrenmeleri yine toplumsallaşma sürecinin bir tezahürüdür. İnsanlığın ilkel zamanlarından günümüze kadar ihtiyaç duyulan temel normlardan birisi olan aidiyet, genellikle bireyler için önemli bir ihtiyaç ve bireyin benliğinde gelişen bir duygu ve kimlik inşa sürecinin bir parçası olarak ele alınmıştır. Bireyler, benzerleriyle bir araya gelerek bir gruba veya sosyal kategoriye üye olmaktadır. Bununla beraber ortak bir kimlik ve ortak bir bilinç ile hareket etmektedirler. Bütünü oluşturan parçalar olduklarının farkında olan bireyler için aidiyet duygusu, birleştirici bir özelliğe sahiptir.¹⁶⁵

Bireyler için sosyal ilişkiler ve aidiyet bir ihtiyaçtır. İhtiyaç ise bireyin gelişimi ve ilişkileri için önemli bir koşuldur. Maslow’un İhtiyaçlar Kuramı’na göre insan, birbirine sıkıca kenetlenmiş ihtiyaçlardan oluşan bir bütündür ve bu ihtiyaçlar bir hiyerarşiye göre düzenlenmiştir.¹⁶⁶ Bu hiyerarşiye göre, alt düzeydeki bir ihtiyaç karşılanmadan üst düzeydeki bir ihtiyaca geçilememektedir. Hiyerarşi tablosunda; en alt düzeyde fizyolojik

¹⁶³ Yıldız, Ayselin. “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık” Göç Araştırmaları Dergisi Cilt:3 Sayı:1 Ocak-Haziran 2017 ss.36-67, s.64

¹⁶⁴ Alptekin, D. Toplumsal Aidiyet ve Gençlik, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012, s.7

¹⁶⁵ A.g.e, s.1-2

¹⁶⁶ Güleç, Cengiz. İnsana Yolculuk Yaşam-Psikoterapiler-Siyaset, Ankara: HYB Yayıncılık, 2002, s. 37

gereksinimler vardır ve yukarıya doğru; güvenlik gereksinimleri, aitlik ve sevgi gereksinimleri, sosyal gereksinimler, bilişsel gereksinimler, estetik gereksinimler, kendini gerçekleştirme ve doruk yaşantılar olarak sıralanmaktadır.¹⁶⁷ Buna göre aidiyet bağı kurulmadan birey sosyal gereksinimlerini karşılayamamaktadır.

Birey, ait olduğunu düşündüğü veya hissettiği gruplara yönelik bilinçli olarak bir mensubiyet oluşturur. Bu mensubiyet sonradan bağlılığa dönüşür. Erich Fromm, insanın itaat etmeye eğilimi olduğunu ve itaatsizliğin insan için çok zor olduğunu söylemektedir. Buna ilaveten insan, itaat ettiği süre boyunca kendini güvende hisseder ve ait olma ve itaat etme kişiye, bütünün parçası olma hissini yaşatır. İnsan itaat etmeye yönelik korku taşımak yerine, itaat etmeye gönüllü olmalı ve hatta gereksinim duymalıdır, der.¹⁶⁸ Ancak ait olmaya gönüllü olduğunda aidiyet duygusu harekete geçebilir. Bu durum da belirsizlik ve güvensizlik ortadan kalkar. Buna benzer bir durumu, üst başlıkta “vatandaşlık” olgusunda da görmüştük. Kişinin vatani ile kurduğu mensubiyet ilişkisi ve mensubiyet hissini olmadığı bir yerde insanın kendini güvende hissetmemesi de buna örnek olarak gösterilebilir.

Bireyin kendini ait hissettiği toplumsal grupların değerleriyle bütünleşmesi, kimliğin sosyal boyutlarından birisidir.¹⁶⁹ Toplumsallaşma da haliyle birey için bir kimlik edinme sürecidir, denilebilir. Ergun’a göre; “bir kimlik bir özellik gösterdiğine göre ve bir kimliğin işlevi, benzeyenleri ya da benzemeyenleri belirtmek, sınıflamak olduğuna göre, kimliğin bir aidiyet gerçeği olduğu, bir ayırt edici işlevi olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.”¹⁷⁰ Başka bir ifadeyle kimlik, “bireyin çeşitli aidiyetlerini açıklayan, dış gözlemlerle kavranabilen, özneyi en yakın diğerlerinden ayıran farklılıklar”¹⁷¹ olarak tanımlanmaktadır. Bireyler doğdukları andan itibaren kendilerini kimlik bağlamlarının içinde bulurlar. Daha sonra kendilerini ait hissettikleri gruplar ile kurdukları sosyal etkileşim ağları kişiliğin gelişiminde oldukça önemlidir. Bireylerin kişilik gelişimleri

¹⁶⁷ Aydın, Ayhan. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, 4.Baskı, İstanbul:Alfa Yayınları, 2003, s.102

¹⁶⁸ Fromm, E., İtaatsizlik Üzerine, (çev. Ayşe Sayın), İstanbul: Kariyer Yayınları, 2001, s.12-14

¹⁶⁹ Hakan, M. “Kimlik Nedir?”, Kimlik Tartışmaları ve Etnik Mesele, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:33, Ankara: Cedit Yayını, 1995, ss.146-149, s.147

¹⁷⁰ Ergun, D. Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000, s.122

¹⁷¹ Kösoğlu, N. “Kültür/Kimlik Üzerine”, Kimlik Tartışmaları ve Etnik Mesele, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:33, Ankara: Cedit Yayınları, 1995, ss.41-47, s.43

boyunca üyesi oldukları topluma olan aidiyetleri de toplum birliğinin sürekliliğinin ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında aktif bir rol sergilemektedir.¹⁷²

2.4.1 Toplumsal Aidiyet

Bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine duydukları güven ve aralarındaki dayanışmanın artması aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Toplumsal aidiyetin oluşmasında, birey ve toplum arasındaki bu karşılıklı beklentiler bir bakıma sözleşme niteliğindedir.¹⁷³ Birey kendisini topluma ait hissederken, toplumdaki onu kabul etmesini beklemektedir. Çünkü ancak yaşadığı coğrafyaya ve toplumuna aidiyet duyan ve toplum tarafından kabul edilen bir birey, kendini güvende ve toplumun bir parçası olarak hisseder.

Birey doğduğu andan itibaren mensubu olduğu toplumla ilişki kurar. Bu ilişkiler, yaşamı boyunca hayat döngüsüne eklemlenir ve bireyin kimliğinin inşasında etkili olmaktadır. Fakat bireyin kurduğu ilişkiler yalnızca kendi çağdaşlarıyla kurduğu ilişkilerle sınırlandırılmamalıdır. Birey yaşadığı toplumun tarihi içinde, yaşadığı dönemden önce gelen ve sonra gelecek olan selefleri (göçmen atalar, kurucu babalar) ve halefleriyle (çocuklarının çocukları, gelecek kuşaklar) ile sürekli ilişki içinde olmaktadır.¹⁷⁴

Birey yaşamı için, toplum içinde varlık göstermek ve toplumla ilişki ve aidiyet bağı kurmak önemli bir ihtiyaçtır. Birey toplumsal bir varlık haline gelerek toplumun bir üyesi olmakta ve kazandığı toplumsallığı hayatı boyunca sürdürmektedir. “Bireyin içinde doğduğu gruba, cemaate ve en genelde topluma kendini kabul etmesi veya ait hissetmesi üzerine gelişen bir süreçtir. Bir toplumun devamlılığı, o toplumda güçlü aidiyet hisseden insanların yetişmesi ve toplumlarından kaynaklanan değerleri, normları ve inançları yaşamalarına bağlıdır.”¹⁷⁵ Bu toplumsallaşma süreci ilk olarak bireyin doğduğu çevrede, ailesinde başlamaktadır. Birey, öncelikle ailesi ve ilk sosyal çevresi üzerinden bir aidiyet kurmaktadır.

¹⁷² Alptekin, a.g.e, s.22

¹⁷³ Alptekin, s.43

¹⁷⁴ Berger ve Luckmann’dan aktaran Alptekin, s.37

¹⁷⁵ Akın, Mahmut H. Toplumsallaşma Sözlüğü Konya: Çizgi Kitabevi, 2011, s.20

Bireyin toplumsallaşması kadar toplumla bütünleşmesi de aidiyet bağı kurması açısından önemlidir. Bununla ilgili olarak Durkheim sosyal bütünleşme kavramını, diğer bir ifadeyle bir toplumda bütünlüğün oluşmasını; ortak bir temelin ve paylaşılmış inanç ve pratiklerin varlığının, toplum üyeleri arasında yoğun bir etkileşimin olmasının ve ortak amaçlara katılmanın bir fonksiyonu olarak açıklamaktadır.¹⁷⁶ Fakat ortak bilinç ve toplumsal aidiyet duygusu, geleneksel ve modern toplumlarda farklılık gösterebileceği gibi, yaşanan toplumun veya toplumsal grubun büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre de değişiklik gösterebilir. Bununla ilgili olarak yine Durkheim, küçük toplumlarda yaşamın ortak çevre ve aynı yaşam koşulları içerisinde paylaşılması nedeniyle toplumu oluşturan tüm nesnelere birbirleriyle bağlantılı ve bilinç durumlarının da aynı özellikte olduğunu söyler. Fakat toplumların genişlemesiyle, ortak bilinç yerini yerel farklılıklara, daha çok alana egemen olmaya bırakmaktadır.¹⁷⁷

Bireylerin birlik altında toplum olma süreçlerinden bahseden Simmel, toplum olmayı veya toplumsallaşmayı bireyler arasında cereyan eden ilişkilerin ve buna bağlı olarak süreçlerin bir ürünü ve sonucu olarak tanımlamıştır. Bununla beraber bireyin toplum ilişkileri içinde görünebilir ve betimlenebilir olduğuna işaret ederek; *“Birey, ailenin bir ferdidir; bir devletin yurttaşdır; birliklerin, partilerin ve derneklerin üyesidir. Aynı zamanda dost, düşman ve arkadaşdır; tanınma ve kabul edilme isteği vardır; hayırsever davranışlarda bulunur ve kendine yarar sağlamayan işlere girişebilir; dikkat, sevgi, iltifat ve onaylanma bekleyendir. Birey ancak başkalarıyla olan bağıntıları içinde, sonradan ortaya çıkan bir şeydir; öyle ki birey bu bağıntılar olmadan bir hiçtir.”*¹⁷⁸ demiştir.

Diğer bir açıdan bakıldığında ise, birey toplumun bir parçası iken toplum da bireyin bir parçasıdır. Nurettin Topçu'nun da dediği gibi *“Bizim toplumda olmamızdan çok, o bizim her birimizin içinde bulunmaktadır.”*¹⁷⁹ Toplumsallaşma ile beraber başkalarıyla ilişki

¹⁷⁶ Bilgin, N. Kollektif Kimlik, 2. Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999, s.91

¹⁷⁷ Durkheim, E. Toplumsal İşbölümü, (Çev. Özer Ozankaya) İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s.333-334

¹⁷⁸ Jung, W. George Simmel/Yaşamı, Sosyolojisi, Felsefesi, (Çev. Doğan Özlem), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2001, s.78-81

¹⁷⁹ Topçu, N. İsyah Ahlakı (Çev. Mustafa Kök & Musa Doğan) İstanbul: Dergah Yayınları, 1995, s.78

kuran birey, hem toplumun bir parçası hem de topluma kattığı değer ve mensubiyetle biriciktir. Güngör' ün ifadesiyle “İnsan sadece bir fert değil, toplum içinde bir ferttir.”¹⁸⁰

Toplumsal yapılar içerisinde, cinsiyet ve yaş kategorileri, uluslar, etnik gruplar ve meslek gruplarından herhangi birine aidiyet kurmak bireyin kimliğinin bir parçası olduğu gibi, toplumsal ve ideolojik rollerden birine ait olmak ve katılım göstermek de bireylerin kimlik boyutlarındandır.¹⁸¹ Bireyler, hayatları boyunca birçok kimliğe sahip olurlar ve kendilerini birden fazla kimliğe ait hissederler. Aidiyetler de yaşanan coğrafya, toplum yapısı, sosyal çevre vs. gibi birçok etken ile çeşitlenmekte ve değişebilmektedir. “Aileye aidiyet daha çok geleneksel roller ve duygusallık üzerinden şekillenmektedir. Genelde bir siyasal örgüte ya da sendikaya üye olarak gerçekleştirilen aidiyet ise rasyonel ya da faydacı bir üyelik olarak gelişse de zaman içerisinde sıkça kurulan toplumsal ilişkiler dolayısıyla üye olunan örgüt ile birey arasında duygusal bir bağ oluşmaktadır.”¹⁸² Bu duygusal bağ ulusal ve etnik aidiyetlerde de sıklıkla görülmektedir.

2.4.1.1 Ulusal Aidiyet

Ulusal kimliğin bir tezahürü olarak ele alabileceğimiz ulusal aidiyet, bireylerin mensubu oldukları millete kendilerini ait hissetmeleri olarak açıklanabilir. Ulusal kimlik denilen olgunun modern dönem ulus-devletlerinin bir parçası olduğundan yukarıdaki başlıklarda bahsetmiştik. Geleneksel toplumlarda, modern toplumlarda karşılaşmadığımız benzerlik ilkesine göre işleyen bir dayanışma vardır. Bireyler ortak duygu ve inançlara tamamıyla bağlı olup, değerleri ve kutsal saydıkları şeyler genellikle aynıdır.¹⁸³ Geleneksel toplumlarda dayanışma da doğal olarak kendini göstermekte ve birey kendini ait olduğu toplumun bir ferdi ve fedaisi olarak görmektedir. Modern toplumlarda ise bu durum biraz daha bireyselleşmiştir. Böyle bir toplumda benzerlik ilkesi önemini yitirir; bireyler farklıdır ama bir bütünün parçası olduklarının da bilincindedirler.¹⁸⁴ Günümüz modern toplumlarında birey ve devlet arasında oluşan aidiyet, birleştirici bir “ulus” bünyesinde

¹⁸⁰ Güngör, E. Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Yayınları

¹⁸¹ Alptekin, s.52

¹⁸² Akın, s.21

¹⁸³ Alptekin, s.54

¹⁸⁴ Bilgin, 1999, s.86

inşa edilen ortak bir kimlik altında gerçekleşmektedir.¹⁸⁵Ulus olmanın temelinde birlik ve bütünlük vardır. Ulusal birliğin dayandığı etkenlere bakıldığında maddi ve manevi etkenler olarak ayrılmaktadır. Maddi etkenlerde; toprak birliği, devlet birliği, dil birliği, ekonomik çıkarlar birliği başta gelenlerdir. Manevi etkenlerde ise; tarihsel birlik, amaç ve ülkü birliği, birlikte yaşamak iradesi ya da en genel tanımıyla kültür birliği sayılabilir. Fakat bir ulusun kültür birliğinin yani manevi birliğinin gerçekleşmesi için maddi etkenlerden toprak, devlet ve dil birliğinin olması gerekmektedir.¹⁸⁶

Uluslu oluşturan bireylere ulusal aidiyeti aşılamanın bir yolu olan ulusal kimlik; inançlar, gelenek ve görenekler, geçmişten bugüne uzanan ortak bir tarih aracılığı ile bireylere aktarılmaktadır. Bütün bu unsurlar, ulusun üyeleri arasındaki aidiyet zincirinin önemli halkaları olarak görülmektedir.¹⁸⁷ Zamanla toplumsallaşan insan, yine toplumsallaşmanın sonucunda vatandaş olur. Vatandaş, topluma ve devlete karşı sorumlu olmakla birlikte, bu sorumluluklar da yine devlet tarafından tanımlanmaktadır.¹⁸⁸ Vatandaşlık, ulusal kimlik ve ortak aidiyet bilincinin oluşturulmasında en önemli olgu olarak görülmektedir. Vatandaşlık sonradan elde edileceği gibi, ulusal kimlikler de bireylerin var olan kimliklerine eklenilebilir niteliktedir. Yani hâlihazırda birey bir kimliğin içine de doğabilir, bir kimliği seçebilir de. Somersan'ın ifadesi ile "İnsan bir ulusun içine doğar, ya da doğmaz, dünyanın hangi köşe bucağına kaçarsa kaçsın, bu, onun içsel bir parçası olarak kalır."¹⁸⁹

Ulusal kimlikler ve aidiyetler, toplumsal birliği oluşturmak açısından oldukça önem taşımaktadır. Bireylerin kendilerini ait hissettikleri kimlikler, onları hem birleştirebilecek hem de ayrıştırabilecek nitelikte olabilir. Özellikle vatandaşlık ve ulusal kimlik, etnik kimliği ne olursa olsun bireyleri ortak kimlik altında birleştirebiliyorken, aynı şeyi etnik aidiyet ve kimlikler için söylemek zordur. Bu noktada Greenfield, etnik milliyetçilik ve yurttaş milliyetçiliği arasında bir ayrım yaparak şöyle söylemiştir: Yurttaşlık ulusçuluğu, vatandaşlık ile özdeş ve hiç olmazsa ilke olarak herkese açık, yani gönüllü, bazı durumlarda sonradan da kazanılabiliyor. Etnik milliyetçilik ise, ulusun soydan geçtiği

¹⁸⁵ Alptekin, s.54

¹⁸⁶ Ergun, D. Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000, s.182

¹⁸⁷ Alptekin, s.56

¹⁸⁸ Akın, a.g.e, s.153

¹⁸⁹ Somersan, a.g.e, s.149

ilkesini benimsiyor, kişi böyle doğmamışsa, ne kadar isterse istesin, bunu sonradan asla edinemeyeceğini yani genetik bir özellik olduğu anlayışına dayanıyor.¹⁹⁰

2.4.1.2 Etnik Aidiyet

Etnik aidiyet sonradan inşa edilen bir kimliğin tezahürü değil, bireyin doğuştan sahip olduğu kimliklere ait hissetmesidir. Diğer bir ifadeyle, “Etnik kimlik, bir varoluş postülasının sonucudur; sübjektif olarak yaşanan ve kavranan bir aidiyet bilincidir.”¹⁹¹ Bireyin bu aidiyete sahip olması için herhangi bir etkene ihtiyacı yoktur. Etnik kimlik, belirli bir topluluğun üyelerinin kendilerini, diğer topluluk üyelerinden ayırt eden ve farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu duygu topluluk üyelerinin kendilerini, belirli bir “biz” mensubu olarak, “onlardan” farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir.¹⁹² Barth etnik kimliğin salt sabit sınırlarla örülü olmadığını belirterek, etnik kimliğin, bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimler sonucunda ortaya çıkan bir tasarım olduğunu söylemektedir.¹⁹³ Etnik grupların hiçbir zaman homojen olmadığı söyleyen Somersan, aynı etnik grup içinde alt ve üst sınıfların çok farklı kültürel yapıları olabildiğini ve bununla birlikte bir etnik grubun kültürel sınırlarında, başka etnik gruplarla benzerlik veya farklılıklar da görülebildiğini belirtmektedir.¹⁹⁴

Göçlerle birlikte, azınlıkta kalan göçmen ve mülteciler yaşadıkları ülkelerde asimilasyon veya entegrasyon süreçlerine maruz kalmaktadırlar. Egemen toplum, etnik azınlıklara karşı olmakla beraber çoğu zaman onları “yabancı” olarak nitelendirmektedir. Egemen toplum içerisinde baskı ve dışlamaya maruz kalan bireylerin, etnik duyguları da güçlenmektedir. Özellikle göçmenlerin ve göçmen çocukların, uzun süre ve hatta hiç anavatanlarında yaşamadıkları halde, vatanlarına karşı besledikleri aidiyet ve sahiplenme hissi bu minvalde örnek teşkil etmektedir. Birinci kuşak göçmenler için yeni bir ulusal aidiyet beslemek çok daha zordur. Fakat daha sonraki göçmen kuşaklarda, kimlikler iç içe geçerek, daha çok etnik kimliğe bir mensubiyet ama ulusal olarak yaşadığı ülkeye

¹⁹⁰ Somersan, S. Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s.148

¹⁹¹ Bilgin, 1999, s.60

¹⁹² Bilgin, 1999, s.65

¹⁹³ Bart, Fredrik “Etnik ve Kültürel Farklılaşma”, Etnik Gruplar ve Sınırları, (Çev. Ayhan Kaya & Seda Gürkan), Ankara: Bağlam Yayınları, 2001, s.7

¹⁹⁴ Somersan, s.39

aidiyet beslediği görülmektedir. Bununla ilgili olarak Amin Maalouf'un aidiyet ile ilgili söyledikleri dikkate değerdir:

“1976’da Lübnan’ı terk edip Fransa’ya yerleştiğimden beri, son derece iyi niyetli olarak, kendimi “daha çok Fransız” mı, yoksa “daha çok Lübnanlı” mı hissettiğim ne kadar çok sorulmuştur bana. Cevabım hiç değişmez: “Her ikisi de!” Herhangi bir denge ya da haktanırlık endişesi yüzünden değil, ama cevabım farklı olsaydı, yalan söylemiş olurum. Beni bir başkası değil de ben yapan şey, bu şekilde iki ülkenin, iki üç dilin, pek çok kültür geleneğinin sınırında bulunuşumdur. Benim kimliğimi tanımlayan da tam olarak budur. Kendimden bir parçayı kesip atmış olsaydım, daha mı gerçek olurum?”¹⁹⁵

Maalouf’un da ifade ettiği gibi, insanı insan yapan şey, sahip oldukları özellikleri ve taşıdığı kimliklerin tümünü taşıyor olmasıdır. Öncelikle araştırma konumuz bakımından bu bölümün bir mihenk taşı olduğunu belirtmemiz gerekir. Çünkü her ne kadar bu çalışmada göç ve göçün etkilerini incelemiş olsak da asıl mevzu; birey nezdinde göçün ne ifade ettiği ve onu aidiyet hissi ve kimlik algısı bakımından hangi noktaya taşıdığıdır. Yetişkinler açısından da oldukça zor bir tecrübe olduğunu saptadığımız göç mevzusunun, özellikle çocuklar açısından çok daha ciddi bir aşama olduğunu geçtiğimiz bölümlerde de belirtmiştik. Göçü tecrübe etmiş bir çocukla, normal şartlarda yaşayan ve kendi ülkesinde büyüyen bir çocuğun hayata bakışı ve kendini tanımlama şeklinin benzer olması mümkün değildir. Hâl böyleyken göçmen çocuğun ev ve vatan algısı, kendini ait hissettiği grup, hayatından duyduğu memnuniyet gibi sorular gelecekte yaşanabilecek toplumsal dönüşümler açısından şimdiden incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken bir husustur. Bu çalışmada odaklandığımız grup; Türkiye’de eğitim gören Suriyeli göçmen çocuklar oldu. Onların farklı dilde eğitim tecrübeleri ve uzun süredir Türkiye’de geçirdikleri yaşam hakkındaki fikirleri; Türkiye’deki geleceklerine yönelik bakış açılarını ve en önemlisi vatan algılarını anlamamız bakımından oldukça önemlidir. Bu yüzden üçüncü bölümde göçmen çocuklarla yapmış olduğumuz saha araştırmasına ait bulgular sonucunda bu sorulara cevaplar arayacağız.

¹⁹⁵ Maalouf, a.g.e, s.9-11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA AİDİYET KİMLİK VE VATAN ALGISINA İLİŞKİN SAHA ARAŞTIRMASI BULGULARI VE DEĞERLENDİRMELERİ

3.1. Ankete Katılan Suriyeli Göçmen Çocukları Tanımlayıcı Bulgular

3.1.1 Cinsiyetleri

Tablo 1

Suriyeli Göçmen Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Erkek	96	60,0	60,0	60,0
Kız	64	40,0	40,0	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan 160 Suriyeli göçmen çocuktan 96 tanesi erkek, 64 tanesi ise kızlardan oluşmaktadır. Ankete katılan çocukların cinsiyetlerine göre oranlara baktığımızda 60'ı erkek, 40'ı kızdır. Bu oranlara göre cinsiyet dağılımlarının yakın olduğu söylenebilir.

Anket yaptığımız Suriyeli göçmen çocuklar, İstanbul'un çeşitli ilçelerinde devlet okulları, Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim almaktadırlar. Özellikle İlkokul ve Ortaokul düzeyinde eğitim almakta olan çocuklar karma eğitim alıyorken, örneklemedeki lise düzeyinde çocukların çoğunluğu İmam Hatip Liseleri'nde kız ve erkek öğrenciler olarak ayrı ayrı eğitim görmektedirler. Özellikle devlet okullarında okuyan ilkokul düzeyindeki çocukların okul genelinde sınıf dağılımları az iken, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim görmekte olan çocukların sınıflar dağılımlarına göre sayıları daha fazladır.

3.1.2 Yaşları

Tablo 2

Suriyeli Göçmen Çocukların Yaşlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
7-10	41	25,6	25,6	25,6
11-14	48	30,0	30,0	55,6
15-18	71	44,4	44,4	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların yaşlarına göre dağılımlarına baktığımızda katılımcıların; 41 tanesi 7-10 yaşlarında, 48 tanesi 11-14 yaşlarında ve 71 tanesi 15-18 yaşlarındadır. Bu sayılara göre katılımcıların % 25,6'sı 7-10 yaşında, % 30'u 11-14 yaşında ve %44,4'ü 15-18 yaşlarındadır.

Elde edilen verilere göre katılımcıların 7 ve 18 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Buna göre ilkokul, ortaokul ve lise düzeyi olmak üzere neredeyse her sınıf düzeyinden katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılardan en az orana sahip olan yaş grubu; 7-10 yaş aralığıyken en fazla orana sahip yaş grubu; 15-18 yaş aralığıdır. Bunun sebebi, anket sorularını ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerin daha iyi anlamalarıdır. Bu yüzden katılımcıların çoğunluğu 15-18 yaş aralığındaki çocuklardan oluşmaktadır.

3.1.3 Uyrukları

Tablo 3

Suriyeli Göçmen Çocukların Uyruklarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Arap	123	76,9	76,9	76,9
Türkmen	15	9,4	9,4	86,3
Kürt	21	13,1	13,1	99,4
Diğer	1	,6	,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların uyruklarına baktığımızda katılımcıların; 123 tanesi Arap, 21 tanesi Kürt, 15 tanesi Kürt, 1 tanesinin de bunların dışında bir uyruktan olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların %76,9'u Arap, %13,1'i Kürt, %9,4'ü Türkmen ve %0,6'sı başka bir uyruktandır.

Anket verilerine göre Suriyeli göçmen çocukların çoğunluğu Arap kökenliken, içlerinde Kürt ve Türkmen kökenliler de bulunmaktadır. Buna göre Suriyeli göçmenler yalnızca Arap kökenli olmayıp kendi içlerinde de etnik çeşitliliğe sahiplerdir. Etnik çeşitliliğe sahip çocukların bazıları ile yaptığımız görüşmelerde kendilerini köken ve uyruk olarak nasıl tanımladıklarını sorduğumuzda; “Suriye’den bir Kürt.”, “Türkiye’de yaşayan bir Arap.”, “Arap.” ve “Halep’ten bir Arap.” gibi cevaplar aldık. Çocukların bazıları ise nasıl bir tanımlama yapacaklarını bilmediklerini ifade etmiştir. Diğer yandan tanımlardan sıkıldıklarını ve kendilerini yalnızca isimleri ile tanımladıklarını söyleyen çocuklar da vardır. Örneğin; 17 yaşındaki G12: “Kendime özel şöyle bir tanımım var. Irkçılığa uğradıktan sonra şöyle bir tanım aklımda bıraktım. Suriyeli olmadan önce Arap olmadan önce ben bir insanım. Kendimi İnsan M. olarak kendimi tanımlıyorum. Bu kadar evet.”

Türkiye’de yaşayan ve eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocuklar, kökenleri ve hukuki statüleri ile ilgili birçok tanımlamayla karşılaşmaktadırlar. Bu yüzden tanım ve kökenler konusunda kafalarının karışık olduğu gözlemlenmiştir.

3.1.4 Anne ve Baba Yaşama Durumu

Tablo 4

Suriyeli Göçmen Çocukların Anne ve Baba Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Sadece Annem Hayatta	7	4,4	4,4	4,4
Her İkisi de Hayatta	152	95,0	95,0	99,4
Her İkisi de Hayatta Değil	1	,6	,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların Anneniz ve/veya babanız hayatta mı? sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda katılımcıların; 152 tanesinin anne ve babası hayatta, 7 tanesinin sadece annesi hayatta ve 1 tanesinin de anne ve babasının her ikisi de hayatta değildir. Oranlara baktığımızda göçmen çocukların, %95'inin anne ve babası hayattayken, %4,4'ünün sadece annesi ve % 0,6'sının ise her ikisi de hayatta değildir.

Bu verilere göre İstanbul'a göç etmiş olan göçmen çocuklarının genelinin buraya ailesi ile birlikte geldiği söylenebilir. Diğer yandan anne ve babası sağ olup da her ikisi ile birlikte yaşamayan çocuklar da vardır. Örneklemimizdeki çocuklar, eğitim görmekte olan çocuklar olduğundan anne ve babaları ile birlikte yaşamaları normal bir durum iken okula gidemeyen ve çalışmak zorunda kalan göçmen çocukların durumlarının bundan daha farklı olduğu düşünülmektedir. Çünkü gözlemlerimiz neticesinde anne ve babalarından birinin veya ikisinin hayatta olmadığı durumlarda çocukların genelde çalışmak zorunda kaldığı görülmüştür.

3.1.5 Kardeşi Olup Olmadığı

Tablo 5
Suriyeli Göçmen Çocukların Kardeşleri Olup Olmadığına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	155	96,9	96,9	96,9
Hayır	5	3,1	3,1	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 155 tanesi Kardeşiniz var mı? sorusuna Evet derken, 5 tanesi ise Hayır demiştir. Oranlara baktığımızda %96,9'unun en az 1 kardeşe sahip olduğu, %3,1'inin ise kardeşi olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun anne ve babası hayatta olup ve kardeşleriyle birlikte yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşme yaptığımız çocuklara aileleri ile ilgili sorular sorduğumuzda katılımcılardan G7: *“Annem babam, 7 kardeşiz. Babam büyük olduğu için çalışmıyor annem de rahatsızlığı var. Şimdi tatil günleri ben çalışıyorum, diğer günleri de abim ablam çalışıyor.”* G15: *“6 kardeşiz. Sadece bir abim Almanya’da. Babam ve iki abim çalışıyor.”* G6 *“4 kardeşiz. 2 abim çalışıyor, babam Romanya’da çalışıyor.”* demişlerdir.

Ankete katılan katılımcıların genelinin ailesi ile birlikte yaşadığını ve ailede baba ve büyük kardeşlerin çalıştığını görmekteyiz. Anne ve babanın çalışmadığı, hayatta olmadığı veya başka bir şehirde yaşadığı durumlarda ailedeki büyük çocukların geçinmek için hafta sonları ve tatillerde çalıştıkları görülmektedir.

3.1.6 Kardeş Sayıları

Tablo 6
Suriyeli Göçmen Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
2-3	80	50,0	51,0	51,0
4-5	44	27,5	28,0	79,0
6-7	27	16,9	17,2	96,2
8 ve fazlası	6	3,8	3,8	100,0
Toplam	157	98,1	100,0	
Boş	3	1,9		
Toplam	160	100,0		

Ankete katılan 160 Suriyeli göçmen çocuğun 80 tanesinin 2-3 kardeşi, 44 tanesinin 4-5 kardeşi, 27 tanesinin 6-7 kardeşi ve 6 tanesinin 8 ve fazlası kardeşi olduğu görülmektedir. Ayrıca yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi katılımcılardan 3 tanesi bu soruya cevap vermemiştir. Oranlara bakıldığında ise katılımcıların %50'sinin 2-3 kardeşi, %27,5'inin 4-5 kardeşi, %16,9'unun 6-7 kardeşi ve %3,8'inin 8 ve fazlası kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Anket verilerine göre Suriyeli göçmenlerin kalabalık ailelerden oluştuğu söylenebilir. Katılımcıların kalabalık ailelere mensup olmaları Arap toplumları açısından bakıldığında normal bir durumdur. Fakat katılımcıların % 50'sinin 2-3 kardeşe sahip olmasının, İstanbul şehrinde yaşayan aileler açısından bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir. Çünkü şehirde yaşan göçmen ailelerin kalabalık olması, yaşamlarını zorlaştırmakta ve bundan dolayı göçmen çocuklardan bazıları hem okula gitmekte hem de çalışmaktadır. Görüşme yaptığımız çocuklardan A.15 bu konuda: “...Tatil günleri ben çalışıyorum, diğer günler de abim ile ablam çalışıyor. Tekstilde çalışıyorum. Yaz aylarında her ay 1500 lira alıyorum. Ama şimdi sadece tatil günlerinde gündelikçi olarak 70 lira.” S.16 ise okula başlamadan önce çalıştığını ifade ederek: “6 ay çalıştım. 500 lira alıyordum. 12 yaşındaydım. Hafta içi çalışıyordum.” demiştir.

3.1.7 Aile ile Birlikte Yaşama Durumu

Tablo 7
Suriyeli Göçmen Çocukların Aile ile Birlikte Yaşamalarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	152	95,0	95,0	95,0
Hayır	8	5,0	5,0	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 152 tanesi burada ailesi ile birlikte yaşamaktayken, 8 tanesi ailesiyle yaşamadığını söylemektedir. Oranlara baktığımızda %95'i ailesi ile birlikte yaşamakta ve %5'i ailesi ile yaşamamaktadır.

Bu verilere göre çocukların geneli ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Bu durum yine eğitim ve şehir hayatıyla ilişkilendirilebilecek bir özelliكتedir. Çünkü Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu şehirlere dağılmış ve İstanbul'da 500 binden fazla Suriyeli göçmen yaşamaktadır. İstanbul gibi bir şehirde 7-18 yaş aralığındaki göçmen çocukların aileleriyle birlikte yaşamaları normal olarak görülebilir. Diğer yandan anne ve babası hayatta olup da ayrı olanlar da bulunmaktadır. Örneğin görüşme yaptığımız çocuklardan 14 yaşındaki G1 “*Annem dışında, bütün ailem burada. Annem Suriye’de. Kardeşlerimin hepsi burada. Aynı evdeyiz. Annemin çocukları var ama ben görmedim.*” demiştir. Katılımcı 14 yaşındaki G3 ise “*Annem ablam ve abimle yaşıyorum. Babam Mersin’de yaşıyor. Annem çalışıyor; abimle ablam hem üniversiteye gidiyor hem de çalışıyor.*” demiştir.

3.1.8 Oturdukları Evdeki Kişi Sayıları

Tablo 8
Suriyeli Göçmen Çocukların Aile ile Birlikte Yaşamalarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde%	Geçerli %	Toplam
2-3	14	8,8	8,8	8,8
4-5	57	35,6	35,6	44,4
6-7	49	30,6	30,6	75,0
8-9	31	19,4	19,4	94,4
10 ve fazlası	9	5,6	5,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların evde kaç kişi yaşadıklarıyla ilgili soruya verdikleri cevaplara baktığımızda katılımcıların; 14 tanesi 2-3 kişi, 57 tanesi 4-5 kişi, 49 tanesi 6-7 kişi, 31 tanesi 8-9 kişi ve 9 tanesi 10 ve fazlası kişi yaşamaktadır. Oranlara baktığımızda katılımcıların; % 8,8'i 2-3, %35,6'sı 4-5, %30,6'sı 6-7, %19,4'ü 8-9 ve %5,6'sı 10 ve fazlası kişi ile yaşamaktadır.

Anket verilerine göre katılımcıların en fazla 4-5 ve 6-7 kişi yaşadığı görülmektedir. Bununla beraber Tablo 6'da kardeş sayılarının en fazla 2-3 ve 4-5 olduğunu görmüştük. Kardeş sayılarının dağılımları ile evdeki kişi sayısını karşılaştırdığımızda %35,6'sının 4-5 ve %30,6'sının 6-7 kişi yaşamaları normal görünmektedir.

3.1.9 Evi Başkaları ile Paylaşma Durumu

Tablo 9

Suriyeli Göçmen Çocukların Evi Aileleri Dışında Başkaları ile Paylaşıp Paylaşmadıklarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	35	21,9	21,9	21,9
Hayır	125	78,1	78,1	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıların evlerini aileleri dışında başkaları ile paylaşıp paylaşmadıklarına ilişkin sorduğumuz soruya; 125 tanesi Hayır ve 35 tanesi Evet demiştir. Buna göre katılımcıların %78,1'inin evinde aileleri dışında kimse yaşamıyorken, %21,9'unun evinde aileleri dışında da yaşayanlar bulunmaktadır.

Ankete katılan katılımcılardan bu soruya Hayır diyenlerin aşağıdaki soruyu cevaplamamaları istenmiştir.

3.1.10 Evi Aile Dışında Kimlerle Paylaştıkları

Tablo 10

Suriyeli Göçmen Çocukların Evde Aile Dışında Kimle Yaşadıklarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
	119	74,4	74,4	74,4
Akraba Suriyeli	31	19,4	19,4	93,8
Suriye'den Tanıdık	8	5,0	5,0	98,8
Diğer	2	1,3	1,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 35 tanesi Tablo 9’da da görüldüğü gibi oturdukları evi aileleri dışında başkaları ile paylaştıklarını söylemiştir. Tablo 10’da katılımcıların “Oturduğunuz evi aileniz dışında kimlerle paylaşıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara baktığımızda; 31 tanesi Akraba, 8 tanesi Suriye’den Tanıdık ve 2 tanesi Diğer demiştir. Oranlara baktığımızda ise katılımcıların % 74’4’ü Tablo 9’da Hayır dedikleri için bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcılardan %19,4’ü Akraba, 5’i Suriye’den Tanıdık ve %1,3’ü Diğer yanıtını vermiştir.

Anket verilerine göre, Tablo 9’da Hayır demesine rağmen ankete katılan çocuklardan bu soruya cevap vermiştir. Bunun sebebi bize göre; Tablo 9’da sorduğumuz soruda “başkaları” ifadesinin yalnızca yabancı olarak anlaşılmasıdır.

Suriyeli göçmen ailelerin evdeki kişi sayılarına göre de (Tablo 8) kalabalık nüfuza sahip olduklarını belirtmiştik. Özellikle şehirde yaşayan ailelerin bazıları; ekonomik açıdan daha uygun olduğu için evlerini akrabaları ile paylaşmaktadırlar. Bunun dışında anne ve babası hayatta olmayan veya anne babası ile yaşamayan veya tek başına olanlar yine akraba, tanıdık veya arkadaş ile evlerini paylaşabilmektedirler.

3.1.11 Oturdukları Evin Durumu

Tablo 11

Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdukları Evlerin Durumuna Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Kendi Evimiz	8	5,0	5,0	5,0
Kira	150	93,8	93,8	98,8
Diğer	2	1,3	1,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 150 tanesi kirada yaşadığını söylerken, 8 tanesi kendi evinde yaşadığını söylemiştir. Katılımcılardan 2 tanesi diğer seçeneğini işaretlemiştir. Oranlara baktığımızda katılımcıların %5'i kendi evinde, %93,8'i kirada yaşamaktadır. %1,3'ü ise diğer seçeneğindedir.

Suriyeli göçmen ailelerin geneli İstanbul'da kirada oturmaktadır. Az sayıda durumu iyi olan varlıklı aileler ise ev sahibi olmaktadır. Suriyeli göçmenler göç ederken arkalarında evlerini, arabalarını ve işlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Toplumda Suriyeli ailelerin devlet tarafından kira, gıda vb. gibi yardımlar aldığında dair bilgi kirliliğine yol açan yanlış haberler bulunmaktadır. Bununla beraber durumu iyi olmayan ailelerin kira fiyatlarından dolayı genellikle birkaç aile ile birlikte aynı evde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Diğer yandan durumu iyi olmayan aileler ve okula gidemeyen çocuklar için ise STK'lar ve hayırseverler tarafından yardım edildiği gözlenmektedir.

3.2 Ankete Katılan Suriyeli Göçmen Çocuklarının Göç Süreçleri ile İlgili Bulgular

3.2.1 Göç Etmeden Önce Türkiye'ye Gelme Dağılımları

Tablo 12

Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Etmeden Önce Türkiye'ye Gelmelerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, gelmiştim	24	15,0	15,0	15,0
Hayır gelmemiştim	136	85,0	85,0	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıların göç etmeden önce Türkiye'ye gelip gelmediğine ilişkin cevaplarına baktığımızda katılımcıların; 136 tanesi gelmemişken, 24 tanesi geldiğini ifade etmiştir. Orana baktığımızda katılımcıların %85'i göç etmeden önce Türkiye'ye gelmediğini, %15'i ile geldiğini söylemiştir.

Bu verilere göre, Suriyeli göçmen çocukların çoğunluğu savaş olmadan önce Türkiye'ye gelmemiştir. Bu durumda Türkiye'ye sığınma gerekçeleri, Türkiye'yi daha önceden görmüş olmaları değildir. Fakat katılımcıların 24 tanesi için bunu bir gerekçe olarak görmek de mümkündür. Daha önceden ziyaret edilen veya yaşanan bir ülkeyi, sığınmak için tercih etmenin zorunlu göçmenler açısından olası bir ihtimal olduğu söylenebilir. Fakat diğer yandan zorunlu göçe maruz kalan bir birey için en başta güvenlik önem taşır. Göçmen kendini güvende hissedebileceği bir ülkeye gitmeyi daha çok tercih etmektedir.

3.2.2 Türkiye'ye Göç Etme Sebepleri

Tablo 13

Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Etme Sebeplerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Savaş	142	88,8	88,8	88,8
Ekonomik Nedenler	5	3,1	3,1	91,9
Bireysel	6	3,8	3,8	95,6
Diğer	7	4,4	4,4	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 142 tanesi Türkiye'ye göç etme sebebine Savaş cevabını veriyorken, 5 tanesi ekonomik nedenler, 6 tanesi bireysel ve 7 tanesi diğer cevabını vermiştir. 160 katılımcılığın göç etme sebeplerinin oranlarına baktığımızda %88,8 savaş, %3,1 ekonomik nedenler, %3,8 bireysel ve %4,4 diğerdir.

Bu verilere göre Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu Suriye'de yaşanan savaştan dolayı göç etmişlerdir. Diğer yandan katılımcılardan bazıları bunu ekonomik sıkıntılar yaşadığı için tercih ettiğini ifade ederken bazıları da bireysel nedenlerden ötürü göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi katılımcılardan bazılarının Türkiye'ye Suriye dışından gelmiş olmaları ve burayı ekonomik açıdan tercih etmiş olmalarıdır. Diğer yandan Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş için bir geçiş güzergâhı olarak tercih edenler de bulunmaktadır.

3.2.3 İstanbul’da Yaşamadan Önce Başka Bir Şehirde Yaşama Durumu

Tablo 14

Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul’a Gelmeden Önce Başka Şehirde Yaşama Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam%
Evet, bulundum	55	34,4	34,4	34,4
Hayır, bulunmadım	105	65,6	65,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 105 tanesi İstanbul’a gelmeden önce başka bir şehirde yaşamadığını ifade ederken, 55 tanesi başka bir şehirde bulunduğunu beyan etmiştir. 160 katılımcının verdikleri cevaplara göre oranladığımızda %65,6’sı Suriye’den ayrılıp İstanbul’a gelmeden önce Türkiye’de başka bir yerleşim bölgesinde bulunmamışken, %34,4’ü başka bir şehirde de bulunmuştur.

Anket verilerine baktığımızda katılımcıların çoğunun Suriye’den ayrıldıktan sonra yaşamak için direkt İstanbul’a geldiklerini görmekteyiz. Fakat katılımcıların %34,4’ü ise İstanbul’a gelmeden önce Türkiye’de başka bir şehirde yaşadığını ifade etmiştir. 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye ilk kez gelen sığınmacıların çoğunluğu sınırdaki şehirlerde ve kamplarda yaşamaktaydılar. Fakat savaş devam ettiğinden ve Suriyeli göçmenlerin geri dönüşleri belirsizleştiğinden sınır şehirlerinde ve kamplarda yaşayan Suriyeliler Türkiye’nin dört bir yanına dağılarak yaşamaya başlamışlardır. Bu sebeple göçmenlerden bazıları küçük şehirlerde iş bulma sıkıntısı yaşadığından ya da yerli halk içerisinde azınlıkta kaldıklarından dolayı büyükşehirlere göç etmeye başlamışlardır. O n İstanbul’dan önce başka şehirde yaşamış olmaları bu tabloda gayet normaldir.

Bu soruya Hayır cevabı veren katılımcılar Tablo 15’teki soruyu yanıtlamamışlardır.

3.2.4 İstanbul'dan Önce Yaşadıkları Şehir veya Ülke

Tablo 15

Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul'da Yaşamadan Önce Yaşadıkları Şehir veya Ülkelere Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
	107	66,9	66,9	66,9
ADİYAMAN	1	,6	,6	67,5
ANKARA	3	1,9	1,9	69,4
BİLMİYOR	3	1,9	1,9	71,3
BURSA	3	1,9	1,9	73,1
ÇİN	1	,6	,6	73,8
GAZİANTEP	12	7,5	7,5	81,3
HALEP	1	,6	,6	81,9
HATAY	1	,6	,6	82,5
HATAY	5	3,1	3,1	85,6
K.MARAŞ	1	,6	,6	86,3
KİLİS	7	4,4	4,4	90,6
BİLMİYOR	1	,6	,6	91,3
LÜBNAN	1	,6	,6	91,9
MERSİN	4	2,5	2,5	94,4
MISIR	2	1,3	1,3	95,6
ROMANYA	1	,6	,6	96,3
S.ARABİSTAN	1	,6	,6	96,9
ŞANLIURFA	4	2,5	2,5	99,4
TRABZON	1	,6	,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Tablo 14'teki soruya Hayır cevabı verenler ve boş bırakanlar dâhil olmak üzere 107 katılımcı daha önce İstanbul'dan önce başka bir şehirde yaşamadığını beyan etmiştir. Bunun dışında ankete katılan katılımcılardan 53 tanesi bu soruyu yanıtlamışlardır.

Katılımcılardan; Gaziantep'te 12, Kilis'te 7, Hatay'da 6, Şanlıurfa'da 4, Mersin'de 4, Bursa'da 3, Ankara'da 3, Adıyaman'da 1, Kahramanmaraş'ta 1, Trabzon'da 1 kişi yaşamıştır. Bunun dışında katılımcılardan bazıları birer tane olmak üzere Çin, Romanya, Lübnan, Suudi Arabistan yaşadığını ifade ederken, 2 tanesi Mısır'da yaşadığını söylemiştir. Ayrıca katılımcılardan 4 tanesi İstanbul'a gelmeden önce başka bir şehirde yaşadıklarını fakat şehrin ismini bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bununla beraber Suriye'de Halep dışında yaşadığını ifade eden 1 katılımcı da savaş sebebiyle önce Suriye'de yer değişikliği yaptığını belirtmek amaçlı Halep'te yaşadığını söylemiştir.

Bu verilere göre İstanbul'a gelmeden önce katılımcıların en fazla sınır şehirlerinde yaşadıklarını görmekteyiz. Buna göre katılımcıların çoğunluk olarak %7,5'i Gaziantep'te, %4,4'ü Kilis'te, %3,7'si Hatay'da, %2,5'i Mersin'de ve %2,5'i Şanlıurfa'da yaşamıştır.

Bununla beraber daha önce farklı bir ülkede yaşıyorken veya yaşadktan sonra da Türkiye'ye gelen aileler bulunmaktadır. Türkiye'nin açık kapı politikasından dolayı ilerleyen zamanlarda ekonomik nedenlerle Türkiye'yi tercih etmiş olan çok sayıda göçmen bulunmaktadır.

3.2.5 İstanbul'a Göç Etmeden Önce Kampta Kalma Durumları

Tablo 16

Suriyeli Göçmen Çocuklardan İstanbul'a Gelmeden Önce Kampta Kalıp Kalmama Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, yaşadım.	18	11,3	11,3	11,3
Hayır, yaşamadım.	142	88,8	88,8	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklarının İstanbul'a gelmeden önce kampta kalıp kalmama durumlarına baktığımızda katılımcılardan; 142 tanesi yaşamadığını ifade ederken, 18 tanesi kampta yaşadığını söylemiştir. Oranlarına baktığımızda yaşayanların %11,3 iken yaşamayanların %88,8'dir.

Anket verilerine göre katılımcıların çoğunluğu kampta yaşamadığını ifade etmiştir. Güncel göç istatistiklerine göre şu anda Türkiye'de yaşayan yaklaşık 4 milyon Suriyeliden yalnızca 130 bin kadarı kamplarda yaşamaktadır. Geriye kalan göçmenlerin çoğunluğu şehirlere dağılmış durumdadır. Bu yüzden katılımcıların çoğunluğunun kamplarda yaşamadan direkt İstanbul'a göç etmiş olması gayet normaldir.

3.2.6 İstanbul'a Göç Etme Nedenleri

Tablo 17
Suriyeli Göçmen Çocukların İstanbul'a Göç Etme Nedenlerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
İş sebebiyle	71	44,4	44,4	44,4
Akrabalarımız vardı	42	26,3	26,3	70,6
Daha önce gelmiştik	11	6,9	6,9	77,5
Diğer	36	22,5	22,5	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan göçmen çocuklara İstanbul'a göç etme nedenleri sorulduğunda; 71 tanesi iş sebebiyle, 42 tanesi İstanbul'da akrabaları olduğundan, 11 tanesi daha önce İstanbul'a geldiği için ve 36 tanesi de başka bir sebepten dolayı tercih ettiklerini söylemiştir. Oranlarına baktığımızda katılımcıların; %44,4'ü iş sebebiyle, %26,3'ü İstanbul'da akrabaları yaşadığı için, %22,5'i başka bir sebepten dolayı ve %6,9'u daha önce geldiği için İstanbul'u tercih ettiğini söylemiştir.

Bu verilere göre Suriyeli göçmenlerin İstanbul'u tercih etme sebebi çoğunlukla iş sebebiyledir. Bununla beraber İstanbul'da yaşayan akrabalarının olması da burayı tercih etmelerinde etkili olmuştur. Anket materyallerine baktığımızda ise "Diğer" seçeneğini işaretleyen çocuklardan bazılarının seçeneğin yanına "Savaş" yazdığını bazılarının da "Eğitim" yazdığını görmekteyiz. Buradan da anlaşılıyor ki; çocukların bazıları Suriye'den ayrılıp direkt İstanbul'a göç ettiği için, ailelerinin İstanbul'u tercih etmelerinin asıl nedenini bilmemekle beraber genelde savaş durumuna bağlamaktadırlar.

İstanbul göçmenler açısından hem ağ (network) ilişkilerinin yoğun olduğu hem de ekonomik açıdan daha çok iş fırsatı yakalayabildikleri bir şehir olmuştur. Zaten GİGM'in paylaştığı istatistiklere bakıldığında da İstanbul'da 500 binden fazla Suriyeli göçmenin yaşadığı görülmektedir. Bu sebeple göçmenlerin İstanbul'u tercih etmeleri bilinçli bir

tercih olduğu ve burada kendilerini yabancı hissetmedikleri için tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle İstanbul'un bazı ilçelerinde Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bazı mahalleler ve iş merkezleri bulunması, göçmenler açısından burada yaşamayı kolaylaştıran unsurlardır. Bu durum katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevapları destekleyici niteliktedir.

3.2.7 Yaşadıkları Semt Durumu

Tablo 18

Suriyeli Göçmen Çocukların Yaşadıkları Semtlere Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Arnavutköy	12	7,5	7,5	7,5
Bağcılar	84	52,5	52,5	60,0
Başakşehir	6	3,8	3,8	63,8
Bağcılar /İstoç	1	,6	,6	64,4
Esenler	1	,6	,6	65,0
Eyüp	11	6,9	6,9	71,9
Gaziosmanpaşa	1	,6	,6	72,5
Bağcılar/Güneşli	1	,6	,6	73,1
Güngören	1	,6	,6	73,8
Kartal	17	10,6	10,6	84,4
Pendik	3	1,9	1,9	86,3
Sultangazi	20	12,5	12,5	98,8
Ümraniye	1	,6	,6	99,4
Eyüp/Yeşilpınar	1	,6	,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıların 86 tanesi Bağcılar'da, 20 tanesi Sultangazi'de, 17 tanesi Kartal'da, 12 tanesi Arnavutköy'de, 12 tanesi Eyüp'te, 6 tanesi Başakşehir'de, 3 tanesi Pendik'te yaşadığını söylemiştir. Geriye kalan katılımcılar ise birer tane olmak üzere; Esenler, Gaziosmanpaşa, Güngören ve Ümraniye'de yaşadığını söylemişlerdir. Oranlara bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun sırasıyla; %52,5'i Bağcılar'da, %12,5'i Sultangazi'de, %10,6'sı Kartal'da, %7,5'i Arnavutköy'de, %6,9'u Eyüp'te, %3,8'i Başakşehir'de, %1,9'u Pendik'te yaşadığını söylemiştir.

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere ankete katılan katılımcıların yarısı Bağcılar'da yaşamaktadırlar. Bağcılar, Avrupa Yakası içerisinde Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerden birisi olma özelliğine sahiptir. Bununla beraber Sultangazi ve Eyüp de yine göçmenler tarafından tercih edilen semtlerdendir.

3.2.8 Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşadıkları

Tablo 19

Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Yaşadıkları Süreye Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
1-3 Yıl	25	15,6	15,6	15,6
4-6	109	68,1	68,1	83,8
7 ve üstü	26	16,3	16,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcılara Türkiye’de kaç yıldır yaşadıkları sorulduğunda; 109 tanesi 4-6 yıl, 26 tanesi 7 yıl ve üstü ve 25 tanesi 1-3 yıl demıştır. Oranlarına baktığımızda ise; %68,1’i 4-6 yıl, %16,3’ü 7 yıl ve üstü ve %15,6’sı 1-3 yıldır Türkiye’de yaşadığını söylemiştir.

Bu verilere göre Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun 4-6 yıl arasında Türkiye’de yaşadıkları görülmektedir. Suriye’de hala devam etmekte olan savaş 2011 yılında başlamıştır ve yaklaşık 8 yıldır Türkiye’ye aşamalı olarak Suriyeliler göç etmektedirler. Yapmış olduğumu görüşmelerde de savaş başladıktan sonra Suriye içerisinde yaşadıkları şehirlerden güvenli bölgelere taşınan Suriyelilerin olduğunu öğrenmekteyiz. Bu yüzden katılımcılar, yerleştikleri şehirler de kendileri açısından güvenli ve yaşanabilir olmadığında Türkiye’ye göç etme kararını aldıklarını söylemektedirler. Bununla beraber 7 yıldan fazla süredir Türkiye’de yaşayan göçmenlerin Türkiye’ye daha fazla uyum sağladığı düşünülebilir. Fakat 1-3 yıldır Türkiye’de yaşayan katılımcıların ise adaptasyon ve dil konusunda sıkıntı yaşadıkları düşünülmektedir.

3.3 Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Eğitimleri ve Eğitime Uyumları ile İlgili Bulgular

3.3.1 Türkçe Bilip Bilmeme Durumları

Tablo 20

Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Bilip Bilmemelerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	142	88,8	88,8	88,8
Hayır	18	11,3	11,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıların, 142 tanesi Türkçe bildiğini söylerken, 18 tanesi bilmediğini söylemektedir. Oranlarına baktığımızda Türkçe bilenler %88,8, bilmeyenler ise %11,3’tür.

Katılımcıların yaş aralıkları ve Türkiye’de yaşama süreleri dikkate alındıklarında eğitime yeni başlayan çocukların Türkçeyi henüz öğrenmedikleri görülmektedir. Özellikle ilkokul düzeyinde eğitim gören çocuklar açısından durum böyledir. Fakat katılımcılar arasında ortaokul ve lise düzeyinde eğitim almasında rağmen, eğitime yeni başladığı için Türkçeyi henüz öğrenememiş çocuklar da bulunmaktadır. Fakat çocukların çoğunluğu yetişkinlere nazaran dil konusunda daha başarılı olmakta ve dil problemini daha kolay aşabilmektedirler.

Bu soruya Hayır cevabı veren katılımcılar Tablo 21 ve Tablo 22’deki sorulara cevap vermemişlerdir.

3.3.2 Okul Dışında Türkçe Nerede Öğrendiği

Tablo 21
Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçeyi Öğrendiği Yere Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Okulda	88	55,0	57,9	57,9
Sosyal Hayatta	52	32,5	34,2	92,1
Kursta	12	7,5	7,9	100,0
Toplam	152	95,0	100,0	
Boş	8	5,0		
Toplam	160	100,0		

Ankete katılan katılımcıların 88 tanesi Türkçeyi okulda öğrendiğini söylerken, 52 tanesi sosyal hayatta ve 12 tanesi kursta öğrendiğini söylemiştir. Bununla beraber Tablo 20’de Türkçe bilmediğini ifade eden katılımcıların 8 tanesi bu soruya cevap vermezken, 10 tanesi bu soruyu da yanıtlamışlardır. Bunun sebebi Tablo 20’deki şıklar arasında derecelendirmenin olmaması ve bazı katılımcıların soruların yanında yer alan yönlendirme yazılarına dikkat etmemiş olmalarıdır. Oranlara baktığımızda soruya cevap veren katılımcıların %57,9’u okulda, %34,2’si sosyal hayatta, %7,9’u ise kursta Türkçe öğrendiklerini beyan etmişlerdir.

Anket verilerine göre göçmen çocukların çoğunluğu Türkçeyi okulda öğrenmektedirler. Okulun dil problemi aşmak ve uyum sağlama noktasında çocuklar için etkili olduğu söylenebilir. Bununla beraber sosyal hayatta da çocuklar yaşadıkları çevre ve arkadaşları vasıtasıyla Türkçeyi öğrenmektedirler. Görüşme yaptığımız katılımcıların bazıları ve katılımcıların anket materyallerinde yazdıkları bazı ifadeler baktığımızda, Türkiye’ye geldiğinde çalışmak zorunda kalan birçok göçmen çocuk bulunmaktadır. Bu yüzden çocuklardan bazıları Türkçeyi çalıştıkları süre zarfında öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

3.3.3 Okul Dışında Türkçe Konuşup Konuşmama Durumu

Tablo 22

Suriyeli Göçmen Çocukların Okul Dışında Türkçe Konuşma Durumları Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, konuşuyorum	131	81,9	86,2	86,2
Hayır, konuşmuyorum	21	13,1	13,8	100,0
Toplam	152	95,0	100,0	
Boş	8	5,0		
Toplam	160	100,0		

Ankete katılan katılımcıların 131 tanesi okul dışında Türkçe konuştuğunu söylerken, 21 tanesi konuşmadığını söylemiş ve 8 tanesi cevap vermemiştir. Oranlara baktığımızda soruyu cevaplayan katılımcıların %86,2'si okul dışında Türkçe konuştuğunu, %13,8'i ise konuşmadığını söylemektedir

Anket verilerini karşılaştırdığımızda; Tablo 20'de katılımcıların 142 tanesi yani %88,8'i Türkçeyi bildiğini ifade etmiştir. Fakat burada katılımcılardan 131 tanesi yani %81,9'u Türkçeyi sosyal hayatta konuştuğunu söylemektedir. Bu durum görüştüğümüz göçmen çocuklardan bazılarının ifadelerine göre, okul dışındaki sosyal çevrelerinde Türk arkadaşlarının bulunmaması ve sosyal ilişkileri kendi aralarında kuruyor olmalarıyla alakalı olduğu söylenebilir. Yani göçmen çocuklar açısından en fazla zaman geçirdikleri yerlerden birisi olan okul, sosyal hayattan daha fazla uyum sağladıkları yer özelliğindedir.

3.3.4 Türkiye’de Kaç Yıldır Eğitim Aldığı

Tablo 23
Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Aldıkları Eğitim Sürelerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
1-3 yıl	88	55,0	55,0	55,0
4-6 yıl	64	40,0	40,0	95,0
7 yıl ve üstü	8	5,0	5,0	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan göçmen çocukların Türkiye’de aldıkları eğitim sürelerine baktığımızda 88 tanesi 1-3 yıl, 64 tanesi 4-6 yıl ve 8 tanesi 7 yıl ve üstü süredir eğitim almaktadırlar. Oranlarına göre bakıldığında katılımcıların %55’i 1-3 yıl, %40’ı 4-6 yıl ve %5’i 7 yıl ve üstü süredir Türkiye’de eğitim almaktadırlar. Bu eğitim yalnızca devlet okullarında değil daha önce gitmiş oldukları Geçici Eğitim Merkezi’ndeki eğitim sürelerini de kapsamaktadır.

Anket verilerine baktığımızda çocukların yaş dağılımları (Tablo 2) ve Türkiye’de yaşadıkları süre (Tablo19) dikkate alındığında çocukların çoğunluğunun Türkiye’ye geldiklerinden beri eğitim aldıkları söylenebilir. Bununla beraber Türkiye’ye göç ettikleri süre zarfında henüz okul çağında olmayan çocukların eğitime yeni başladıkları söylenebilir. Ayrıca görüşme yaptığımız katılımcılardan bazıları, Türkiye’ye göç ettikleri ilk dönemlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ve bu yüzden okula gidemediklerini ifade etmişlerdir.

3.3.5 Eğitim Düzey Durumları

Tablo 24
Suriyeli Göçmen Çocukları Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde	Geçerli	Toplam
İlkokul	54	33,8	33,8	33,8
Ortaokul	36	22,5	22,5	56,3
Lise	70	43,8	43,8	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan 160 katılımcının 54 tanesi ilkokul, 36 tanesi ortaokul ve 70 tanesi lise düzeyinde eğitim görmektedir. Oranlara baktığımızda katılımcılarına %33,8'i ilkokul, %22,5'i ortaokul ve %43,8'i lise düzeyinde eğitim görmektedir.

Ankete katılan katılımcıların çoğunluğunun lise düzeyindeki çocuklardan oluşmuş olması hem anket sorularının hepsini anlıyor olmaları hem de sorularla ilgili daha net bilgilere sahip olmalarından dolayıdır. Bunun dışında ilkokul ve ortaokul düzeyindeki çocukların Suriye'de kaldıkları sürenin diğerlerine göre çok daha az olması dikkate alınarak onların da düşünceleri saha araştırmamız açısından oldukça önem taşımaktadır. Yani Suriye'de daha fazla yaşayan bir çocukla, Suriye'de çok daha az yaşamış olan veya hiç hatırlamayan bir çocuğun düşünceleri arasındaki farklılığı anlamamız açısından üç grubun cevapları da önemlidir.

3.3.6 Öğretmenleri ile Anlaşma Durumları

Tablo 25
Suriyeli Göçmen Çocukların Okuldaki Öğretmenleriyle Anlaşma Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, iyi anlaşıyorum	100	62,5	62,5	62,5
Bazen, iyi bazen kötü	55	34,4	34,4	96,9
Anlaşamıyorum	5	3,1	3,1	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıları okuldaki öğretmenlerle anlaşıp anlaşmadıklarına ilişkin sorulan soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların 100 tanesi iyi anlaştığını, 55 tanesi bazen iyi bazen kötü anlaştığını ve 5 tanesi ise anlaşamadığını ifade etmiştir. Oranlarına baktığımızda ise 160 katılımcıdan %62,5'si öğretmenleri ile iyi anlaşmakta, %34,4'ü bazen iyi bazen kötü anlaşmakta, %3,1'i ise anlaşmamaktadır.

Anket verilerine göre Suriyeli göçmen çocukların yarısından fazlası okuldaki öğretmenleri ile iyi anlaştığını düşünmektedir. Göçmen çocuklardan bazıları Türkçeye tam anlamıyla hâkim olmadıkları ve Türk eğitim sisteminin müfredatına henüz uyum sağlayamadıkları için öğretmenleri ile anlaşmakta bazen zorluk yaşayabilmektedir. Bunun diğer bir sebebi de sınıfların devlet okullarında sınıfların kalabalık oluşu ve öğretmenlerin her düzeydeki çocuğun ihtiyacına cevap verememesi olarak görülebilir. Türkçe dersleri anlamakta zorluk çeken çocukların okula uyum sağlamak konusunda da sıkıntı yaşadıkları söylenebilir. Öğretmenleri ile iyi iletişim kurmakta olan çocuklar açısından ise okula uyum sağlamak çok daha kolaylaşmaktadır. Bu nedenle göçmen çocukların eğitim entegrasyonu sürecinde okulda kurdukları iletişimlerin önemi büyüktür.

3.3.7 Okulda Türk Arkadaşları Olup Olmadığı

Tablo 26

Suriyeli Göçmen Çocukların Okulda Türk Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, var.	125	78,1	78,1	78,1
Hayır, yok.	35	21,9	21,9	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 125 tanesi okul içerisinde Türk arkadaşı olduğunu söylerken, 35 tanesi olmadığını söylemiştir. Oranlarına bakıldığında çocuklardan %78,1'inin okulda Türk arkadaşı varken, %21,9'unun yoktur.

Anket verilerine göre çocukların çoğunluğu okuldaki Türk öğrenciler de anlaşabilmekte ve arkadaşlık ilişkisi kurmaktadır. Fakat katılımcıların bazıları okulda Türk arkadaşı olmadığını ifade etmiştir. Bununla ilgili olarak derinlemesine mülakat yaptığımız katılımcılardan bazıları okulda ırkçı söylemlere maruz kaldıklarını ve bu durumun arkadaşlık kurmalarına engellediğini söylemişlerdir. Yetişkinler kadar çocuklar da yaşadıkları ve büyüdüğü sosyal çevre itibarıyla yabancılar ve göçmenler konusunda önyargılı olabilmektedirler. Özellikle Suriyeli göçmenler konusunda toplum içerisinde dezenformasyon bilgi kirliliği vardır. Bu durum çocuklardan yetişkinlere önyargılı bir kesimin oluşmasına neden olmuştur. Bu yüzden çocukların arkadaşlık kuramamalarının temel sebebi olarak bu önyargıların sebep olduğu ayrımcı söylemler olduğunu söylemek mümkündür.

3.3.8 Okul Dışındaki Türk Arkadaşları Olup Olmadığı

Tablo 27

Suriyeli Göçmen Çocukların Okul Dışında Türk Arkadaşlarının Olup Olmamasına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, var.	92	57,5	57,5	57,5
Hayır, yok	68	42,5	42,5	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan okul dışında Türk arkadaşları olup olmadığına ilişkin sorduğumuz soruya 92 tanesi evet derken, 68 tanesi hayır demiştir. Oranladığımızda katılımcıların %57,5'i okul dışında Türk arkadaşı olduğunu ve %42,5'i ise okul dışında Türk arkadaşı olmadığını ifade etmiştir.

Bu verilere göre göçmen çocukların okul dışında Türk arkadaşı olup olmadığı durumu hemen hemen yarı yarıyadır. Bu oran okul içerisinde Türk arkadaşı olup olmadığına ilişkin verilere göre (Tablo 26) okul dışında daha az arkadaşları olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi göçmen çocukların okul dışında daha çok homojen ortamlarda yaşıyor olmalarıdır. Yani göçmen aileler genellikle diğer göçmenlere yakın veya aynı yerde yaşamayı tercih etmekte bu durum da çocukların okul dışında yine kendi içlerinde sosyalleşmesine neden olmaktadır.

3.3.9 Türk Arkadaşlarla Anlaşıp Anlaşmama Durumları

Tablo 28

Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Arkadaşlarıyla Anlaşma Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli%	Toplam%
Evet, iyi anlaşıyorum.	108	67,5	68,4	68,4
Bazen iyi, bazen kötü anlaşıyorum.	41	25,6	25,9	94,3
Anlaşamıyorum	9	5,6	5,7	100,0
Toplam	158	98,8	100,0	
Boş	2	1,3		
Toplam	160	100,0		

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların Türk arkadaşlarıyla anlaşıp anlaşmadığına ilişkin sorduğumuz soruya verdikleri cevaplara bakıldığında 108 tanesi iyi anlaştığını, 41 tanesi bazen iyi bazen kötü anlaştığını, 9 tanesi anlaşamadığını söylemiş ve 2 tanesi bu soruya cevap vermemiştir. Oranlara baktığımızda katılımcılardan bu soruya cevap verenlerin %68,4'ü Türk arkadaşları ile iyi anlaşmakta, %25,9'sı bazen iyi bazen kötü anlaşmakta, %5,7'si ise anlaşmamaktadır.

Anket verilerine göre Suriyeli göçmen çocukların okulda (Tablo 26) ve okul dışında (Tablo 27) Türk arkadaşları olup olmama durumları ile anlaşma düzeyleri kıyaslandığında verilerin ilişkili olduğu görülmektedir. Göçmen çocuklar okulda Türk arkadaşlarıyla okul dışına göre daha fazla ilişki kurmakta ve aynı zamanda yarısından fazlası iyi anlaştığını ifade etmektedir.

3.4 Suriyeli Göçmen Çocukların Aidiyet ve Vatan Algularına İlişkin Bulgular

3.4.1 Türkiye’deki Yaşama Alışıp Alışmama Durumları

Tablo 29

Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’deki Yaşama Alışma Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, alıştım	133	83,1	83,1	83,1
Hayır, alışamadım	14	8,8	8,8	91,9
Kararsızım	13	8,1	8,1	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcılardan 133 tanesi Türkiye’deki yaşama alıştığını söylerken, 14 tanesi alışmadığını ve 13 tanesi ise kararsız olduğunu söylemiştir. Türkiye’deki yaşama alışma durumlarına göre dağılım oranlarına baktığımızda katılımcıların %83,1’i alışmış, %8,8’i alışmamış ve %8,1’i ise kararsız kaldığını ifade etmiştir.

Anket verilerine göre katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye’deki yaşama alıştığını ifade etmiştir. Katılımcılarına Türkiye’de yaşama süreleri de (Tablo 19) dikkate alındığında bu oran gayet doğaldır. Yaşama süreleri diğerlerine göre daha uzun olan çocukların zamanla alıştıkları görülmektedir. Fakat yaşama süreleri 1-3 yıl olan çocuklardan da alıştığını ifade edenler de bulunmaktadır. Buna göre yaşama alışmanın temel sebebi yaşanan süre uzunluğu değil, yaşam tecrübeleri ve ortamdır. Suriyeli göçmen çocukların coğrafi bakımdan Türkiye’yi Suriye’ye yakın görmeleri, Türk toplumuyla ortak dine sahip olmaları ve Türkiye’de çok fazla göçmenin bulunması yaşama alışmalarını kolaylaştıran başlıca unsurlar olarak görülebilir.

3.4.2 Türkiye'deki/İstanbul'daki Yaşamdan Memnuniyet Düzeyleri

Tablo 30

Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'deki/İstanbul'daki Yaşamdan Memnun Olup Olmamalarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	118	73,8	73,8	73,8
Hayır	16	10,0	10,0	83,8
Kararsızım	26	16,3	16,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocukların Türkiye'deki/İstanbul'daki yaşamdan memnun olup olmadıklarına bakıldığında katılımcıların; 118 tanesinin memnun olduğunu, 16 tanesinin memnun olmadığı ve 26 tanesinin kararsız olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda katılımcıların %73,8'i Türkiye'deki yaşamından memnun iken, %10'u memnun değil ve %16,3'ü kararsızdır.

Anket verilerine göre katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'deki yaşamlarından memnun olduklarını ifade etmektedirler. Bu veriler göçmen çocuklarına Türkiye'deki yaşama alışıp alışmadıklarına ilişkin verilerle (Tablo 29) hemen hemen aynıdır. Göçmen çocukların alışma ve memnuniyet düzeyleri neredeyse eşdeğer niteliktedir.

3.4.3 Suriye’deki Yaşamı Özleyip Özlememe Durumları

Tablo 31
Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye’deki Yaşamlarını Özleme Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	109	68,1	68,1	68,1
Hayır	22	13,8	13,8	81,9
Kararsızım	28	17,5	17,5	99,4
Boş	1	,6	,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklara Suriye’deki yaşamlarını özleyip özlemediklerine ilişkin sorduğumuz soruya katılımcıların; 109 tanesi evet derken, 22 tanesi hayır demiştir. Katılımcılardan 28 tanesi kararsız olduğunu ifade ederken, 1 tanesi cevap vermemiştir. Oranlarına baktığımızda ise %68,1’nin Suriye’yi özlediği, %13,8’nin özlemediği ve %17,5’nin özleyip özlememekte kararsız olduğu görülmektedir.

Bu verilere göre Suriyeli göçmen çocukların büyük çoğunluğu Suriye’yi özlediklerini ifade etmektedir. Yani katılımcıların büyük çoğunluğu Suriye’yi hatırlamakta ve özlem duygusunu hissetmektedirler. Diğer yandan katılımcılardan Suriye’yi özlemeyenlerin ya yaşadıkları savaş tecrübesi ve travmatik süreçlerden dolayı ülkelerini iyi hatırlamadıkları ve bundan dolayı özlemedikleri ya da Suriye’yi hatırlamadıkları için oraya karşı herhangi bir özlem duygusu hissetmedikleri düşünülebilir. Çocuklar için özlem duygusu aileleri ve ailelerinin onlara anlattıklarından dolayı da yoğunlaşabilen bir duygudur. Çocuklar arasında Suriye’yi hatırlamayanlar olsa bile yine de kendilerini Suriyeli olarak tanımladıkları için, özlediklerini ifade ettikleri söylenebilir.

3.4.4 Resmi Evrak Sahibi Olup Olmama Durumları

Tablo 32

Suriyeli Göçmen Çocukların Resmi Evrak Sahibi Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, var	131	81,9	81,9	81,9
Hayır, yok	11	6,9	6,9	88,8
Bilmiyorum	18	11,3	11,3	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklara sorduğumuz, Türkiye Cumhuriyeti tarafından verilen herhangi bir kimlik ya da belgenin olup olmadığı ile ilgili soruya verdikleri cevaplara baktığımızda katılımcılardan; 131 tanesi evet derken, 11 tanesi hayır ve 18 tanesi bilmediğini ifade etmiştir. Oranlara bakıldığında ise katılımcıların %81,9'u kimlik veya resmi evraka sahip olduğunu söylerken, %6,9'u kimlik veya resmi evrakı olmadığını söylemiştir. Katılımcıların %11,3'ü ise bilmediğini söylemiştir.

Kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin hepsinde, Türkiye Cumhuriyeti tarafından verilmiş olan geçici bir kimlik belgesi bulunmaktadır.¹⁹⁶ Ankete katılmış olan Suriyeli göçmen çocukların büyük çoğunluğu bunun farkındayken, ilkökul düzeyindeki katılımcılar ne anlama geldiğini bilmedikleri için resmi evrak sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Zaten devlet okulları ve Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim görmekte olan çocuklar için resmi bir belge veya kimliğinin olması zorunludur. Göçmenler için kimlik belgesine sahip olmak toplumsal uyum açısından önem teşkil eden bir husustur.

¹⁹⁶ 1-04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun "Geçici Koruma" başlıklı 91 inci maddesi hükmü gereğince hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin GEÇİCİ 1 inci Maddesinin birinci fıkrası gereği; Suriye Arap Cumhuriyetinden ülkemize gelen Suriyeliler ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma kapsamına alınmışlardır.

2-22/10/2014 tarihli ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinin "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" başlıklı 22 nci maddesi gereğince, kayıt işlemleri tamamlananlara, valilikler tarafından geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmekte ve bu yabancılara 25/04/2006 tarihli ve 5490 sayılı Kanun ile 22/10/2014 tarihli ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında yabancı kimlik numarası tahsis edilmektedir.

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma-yabanci-kimlik-no_350_359_7830_icerik (Erişim Tarihi 20.05.2019)

3.4.5 Türk Vatandaşlığına Geçme Durumları

Tablo 33

Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Vatandaşlığına Geçip Geçmeme Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet	21	13,1	13,1	13,1
Hayır	114	71,3	71,3	84,4
Bilmiyorum	25	15,6	15,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan katılımcıların Türk vatandaşlığına geçip geçmedikleri ile ilgili sorulan soruya verdikleri cevaplara baktığımızda, katılımcıların 114 tanesi Türk vatandaşlığına geçmediğini söylerken, 21 tanesi geçtiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 25 tanesi ise bilmediklerini ifade etmişlerdir. Oranlara baktığımızda katılımcıların %71,3'ü Türk vatandaşlığına geçmemişken, %13,1'i Türk vatandaşlığına geçmiştir. Katılımcıların %15,6'sı geçip geçmediklerini bilmemektedirler.

Suriyeli göçmen çocukların verdikleri cevaplara baktığımızda büyük çoğunluğunun henüz vatandaşlığa geçmediği görülmektedir. Fakat vatandaşlığa geçip geçmediklerini bilmeyenlerin sayısı (%15,6) da hayır diyenlere (%13,1) oldukça yakın bir orandır. Buna göre katılımcı göçmen çocuklardan bir kısmı henüz vatandaşlığa geçme mevzusundan haberdar değildir.

Bu soruya Evet cevabı verenler, Tablo 34'teki soruyu cevaplamamışlardır.

3.4.6 Türk Vatandaşlığına Geçmek İsteme Durumları

Tablo 34
Suriyeli Göçmen Çocukların Türk Vatandaşlığına Geçmek İsteme Durumlarına
Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
	7	4,4	4,4	4,4
Evet	103	64,4	64,4	68,8
Hayır	14	8,8	8,8	77,5
Kararsızım	36	22,5	22,5	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklara Türk vatandaşı olmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre; 103 tanesi Türk vatandaşı olmak isterken, 14 tanesi olmak istemediğini söylemiştir. Katılımcılardan 36 tanesi ise kararsız olduğunu söylemiştir. Oranlara baktığımızda katılımcıların 64,4’ü Türk vatandaşı olmak istemekte, %8,8’i istememektedir. Kararsız kalanların oranı ise %22,5’tur.

Ankete katılan göçmen çocukların yarısından fazlası Türk vatandaşı olmak istediğini söylemiştir. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin şu anki yasal statüleri “geçici koruma statüsü”dür. Buna göre Suriyeli göçmenlerin hukuki açıdan vatandaşlığa dair herhangi bir statüleri bulunmamaktadır. Uzun süredir Türkiye’de yaşama ihtimalleri olan göçmenler açısından vatandaşlığa geçmek önemli bir aşamadır. Geçici sığınmadan, yerleşikliğe doğru giden bir süreci tecrübe eden Suriyeli göçmenler, Türk vatandaşlığına geçip devletin imkânlarından yararlanmak ve normal vatandaş haklarına sahip olmak istemektedirler.

3.4.7 Türkiye'yi Vatanı Olarak Görme Durumları

Tablo 35
Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'yi Vatanları Olarak Görme Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
	3	1,9	1,9	1,9
Evet, görüyorum	101	63,1	63,1	65,0
Hayır, görmüyorum	28	17,5	17,5	82,5
Kararsızım	28	17,5	17,5	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan 101 tanesi Türkiye'yi vatanı olarak görüyorken, 28 tanesi görmemekte, 28 tanesi ise kararsız olduğunu söylemektedir. Oranlara baktığımızda ise katılımcıların %63,1'i Türkiye'yi vatanları olarak görmekte, %17,5 Türkiye'yi vatanları olarak görmemektedir. Katılımcıların %17,5'i ise kararsız kaldıklarını söylemişlerdir.

Bu verilere göre göçmen çocukların yarısından fazlası Türkiye'yi vatanları olarak görmektedirler. Geriye kalan çocuklar ise eşit oranda vatanları olarak görmediklerini veya kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Tablo 33'de Türkiye vatandaşlığına geçmek isteyenlerin oranı ile (%64,4) Türkiye'yi vatanı olarak görenlerin (%63,1) oranları birbirine oldukça yakındır. Göçmen çocukların yaşları ve Türkiye'deki yaşam tecrübeleri açısından bakıldığında bu sonuç şaşırtıcı değildir. Fakat yine de bu oranlar göçmen çocukların toplumsal uyumu ve gelecekleri açısından önemli bir detaydır. Göçmen çocukların verdikleri cevaplar açısından bakıldığında, çocuklar nezdinde Türkiye'nin ikinci vatan niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.4.8 Suriye'yi Vatanları Olarak Görme

Tablo 36

Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye'yi Vatanları Olarak Görme Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Evet, görüyorum.	101	63,1	63,1	63,1
Hayır, görmüyorum	36	22,5	22,5	85,6
Kararsızım	23	14,4	14,4	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan göçmen çocukların 101 tanesi Suriye'yi vatanı olarak gördüğünü söylerken, 36 tanesi görmediğini ve 23 tanesi de kararsız olduğunu söylemiştir. Oranlarına baktığımızda katılımcıların %63,1'i Suriye'yi vatanı olarak görmekte, %22,5'i görmemekte ve %14,4'ü kararsız olduğunu söylemektedir.

Anket verilerine göre katılımcıların yarısından fazlası Suriye'yi vatanları olarak görmektedirler. Diğer yarısı ise görmemekte veya kararsız kalmaktadır. Tablo 36'da Türkiye'yi vatanı olarak görenlerin oranları ile Suriye'yi vatanı olarak görenlerin oranı aynıdır. Göçmen çocuklar açısından baktığımızda, küçük yaşta vatanını terk eden bir çocuk için vatan kavramı yetişkinlere nazaran daha şeffaf ve şekillenebilir bir niteliktedir. Bu açıdan göçmen çocukların, hem doğdukları toprakları hem de şu anda yaşadıkları toprakları vatanları olarak görmeleri bu sürecin doğal bir sonucudur. Vatanı tek bir yere indirgememek, ikinci nesil göçmen kuşakları için olağan bir durumdur. Bugün göçmen çocuklar açısından bakıldığında vatan neresi sorusunun birden fazla cevabı bulunabilir. Bu cevaplar çocukların yaşları büyüdükçe ve aidiyet hisleri geliştikçe değişebilir niteliktedir.

3.4.9 Savaş Biterse Suriye'ye Geri Dönme İsteği

Tablo 37

Suriyeli Göçmen Çocukların Suriye'ye Geri Dönmeyi İsteme Durumlarına Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde %	Geçerli %	Toplam %
Hayır, Türkiye'de kalmak isterim	46	28,8	28,8	28,8
Evet, Suriye'ye dönmek isterim	79	49,4	49,4	78,1
Kararsızım	35	21,9	21,9	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Ankete katılan 160 göçmen çocuktan Suriye'de savaş biterse geri dönmeyi isteyip istemediklerine ilişkin sorduğumuz soruya katılımcıların; 46 tanesi Türkiye'de kalmak istediğini, 79 tanesi Suriye'ye geri dönmek istediğini ve 35 tanesi ise kararsız olduğunu söylemiştir. Oranlara baktığımızda katılımcıların %28,8'i Suriye'deki savaş bitse bile geri dönmek istemediğini söylerken, %49,4'ü geri dönmek istediğini söylemiştir. Katılımcıların %21,9'u ise kararsız kalmıştır.

Anket verilerine göre göçmen çocukların Tablo 35 ve Tablo 36'daki hissiyatları ile geri dönme veya kalma istekleri arasında eşdeğer bir oran bulunmamaktadır. Yani göçmen çocuklardan bazıları her ne kadar Türkiye'yi şu an vatanları olarak nitelendirse de savaş biterse Suriye'ye geri dönmeyi de istemektedirler. Diğer yandan şu anda Suriye'yi vatanları olarak gören çocuklardan bazıları da savaş bittiği takdirde bile geri dönme konusunda emin olamamaktadırlar. Çünkü geri dönmek onlar için yeniden birçok şeyin değişmesi anlamına gelmektedir.

3.5 Suriyeli Göçmen Çocukların Vatan, Vatandaşlık Algıları ve Aidiyet İlişkileri ile İlgili Çapraz Tablolar

3.5.1 Türkçe Bilme Oranları ile İlişkili Karşılaştırmalar

Tablo 38

Yaş * Türkçe biliyor musunuz? Çapraz Tablo

		Türkçe biliyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Yaş 7-10	Sayı	30	11	41
	% Yaş	73,2%	26,8%	100,0%
	% Türkçe biliyor musunuz?	21,1%	61,1%	25,6%
11-14	Sayı	43	5	48
	% Yaş	89,6%	10,4%	100,0%
	% Türkçe biliyor musunuz?	30,3%	27,8%	30,0%
15-18	Sayı	69	2	71
	% Yaş	97,2%	2,8%	100,0%
	% Türkçe biliyor musunuz?	48,6%	11,1%	44,4%
Toplam	Sayı	142	18	160
	% Yaş	88,8%	11,3%	100,0%
	% Türkçe biliyor musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%

Ankete katılan 160 katılımcının Yaş ve Türkçe Bilme değişkenleri arasında oluşturan çapraz tabloda 7-10 yaş grubundakilerin Türkçe bilme oranlarının %21,1, 11-14 yaş grubundakilerin Türkçe bilme oranlarının %30,3 ve 15-18 yaş grubundakilerin Türkçe bilme oranlarının %48,6 olduğu tespit edilmiştir.

Buna göre göçmen çocukların Türkçe bilme oranlarının genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Özellikle ilkokulda okuyan göçmen çocukların Türkçe seviyesi ortaokul ve lise grubuna göre daha düşüktür. Bunun sebebi ortaokul ve lise düzeyinde eğitim görmekte olan çocukların genelinin Türkiye’de eğitim süresinin ilkokulda okuyan göçmen çocuklara göre daha uzun olmasıdır.

Tablo 39
Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Türkçe Biliyor musunuz?
Çapraz Tablo

		Türkçe biliyor musunuz?		Toplam	
		Evet	Hayır		
Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	1-3 Yıl	Sayı	19	6	25
		% Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	76,0%	24,0%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	13,4%	33,3%	15,6%
	4-6	Sayı	99	10	109
		% Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	90,8%	9,2%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	69,7%	55,6%	68,1%
	7 ve üstü	Sayı	24	2	26
		% Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	92,3%	7,7%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	16,9%	11,1%	16,3%
Toplam	Sayı	142	18	160	
	% Türkiye’de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	88,8%	11,3%	100,0%	
	% Türkçe biliyor musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 39'da katılımcılardan Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? Ve Türkçe Biliyor musunuz? değişkenleri arasında oluşturulan çapraz tabloya göre; 1-3 yıldır Türkiye'de bulunanların Türkçe bilme oranı %13,4'tür. Göçmen çocuklardan 4-6 yıldır Türkiye'de bulunanların Türkçe bilme oranı %69,7 iken 7 yıl ve üstü zamandır Türkiye'de bulunanların ise Türkçe bilme oranı %88,8 olarak tespit edilmiştir.

Bu verilere göre Türkiye'de daha uzun süredir bulunan çocukların Türkçe bilme oranları diğerlerine göre daha yüksektir. Göçmen çocuklar, yetişkinlere nazaran dil engelini daha kolay aşmaktadırlar. Bunun sebebi okula gitmeleri ve sosyal ilişkilerinin daha çeşitli olmasıdır. Yetişkinler daha çok aile ve akraba kanalları sayesinde homojen ortamlarda bulunmakta ve çocuklar kadar yerli toplumla ilişki kurmamaktadırlar. Görüşme yaptığımız çocukların çoğunluğu özellikle çalışmayan ebeveynlerinin (genelde anneler) Türkçe bilmediklerini söylemişlerdir. Haliyle aile ve yakın akrabalarla anadillerini konuşan çocuklar, Türkçeyi ancak okulda ve sosyal hayatta kullanmaktadırlar. Bu yüzden Türkiye'de uzun süredir bulunan çocukların Türkçeyi öğrenmiş olmaları bu sürecin doğal bir sonucudur.

Tablo 40

Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? * Türkçe biliyor musunuz?
Çapraz Tablo

		Türkçe biliyor musunuz?		Toplam		
		Evet	Hayır			
Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?		Sayı	3	0	3	
		%Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	100,0%	0,0%	100,0%	
		%Türkçe biliyor musunuz?	2,1%	0,0%	1,9%	
	Evet		Sayı	94	7	101
			% Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	93,1%	6,9%	100,0%
			% Türkçe biliyor musunuz?	66,2%	38,9%	63,1%
	Hayır		Sayı	18	10	28
			% Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	64,3%	35,7%	100,0%
			% Türkçe biliyor musunuz?	12,7%	55,6%	17,5%
	Kararsızım		Sayı	27	1	28
			% Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	96,4%	3,6%	100,0%
			% Türkçe biliyor musunuz?	19,0%	5,6%	17,5%
Toplam		Sayı	142	18	160	
		% Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	88,8%	11,3%	100,0%	
		% Türkçe biliyor musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 40'da yapılan çapraz tablo analizine göre ankete katılan katılımcılardan Türkçe bilenlerin 66,2'si Şu anda Türkiye'yi vatani olarak gryrken, Türkçe bilenlerin %12,7'si Türkiye'yi vatani olarak görmüyor ve %19'u ise bu konuda kararsızdır.

Ankete katılan Suriyeli göçmen çocuklardan Türkçe bilenlerin yarısından fazlası Türkiye'yi vatanları olarak görmektedir. Dil probleminin aşılması ile göçmen çocukların aidiyet hissini artması paralel gidecek bir süreçtir. Çünkü dil problemi sosyal hayatta ve özellikle okulda, çocukların topluma uyum sağlamasını zorlaŐtırıcı bir engeldir. Dil problemini aŐamayan göçmen çocuklar hem okulda hem de sosyal hayatta sağlıklı ilişkiler kuramamaktadırlar. Bu yüzden göçmen çocukların hem yaşam tecrübeleri açısından hem de Türkiye'ye ve Türk toplumuna kendilerini ait hissetmeleri için dil engelinin ortadan kalkması gerekmektedir. Şu anda Türkiye'de devlet okullarında eğitim görmekte olan Suriyeli rencilerin Türkçeyi öğrenmeleri ve müfredata yetiŐmeleri için ‘‘Suriyeli ocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi’’ kapsamında telafi Türkçe dersleri verilmektedir. Bu proje ile beraber göçmen çocukların çoğu dil problemlerini aşarak Türk eğitim sistemine yavaş yavaş entegre olmaktadır.

Tablo 41**Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo**

		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz?	Evet	Sayı	114	7	10	131
		% Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz?	87,0%	5,3%	7,6%	100,0%
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	89,1%	58,3%	83,3%	86,2%
	Hayır	Sayı	14	5	2	21
		% Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz?	66,7%	23,8%	9,5%	100,0%
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	10,9%	41,7%	16,7%	13,8%
Toplam	Sayı	128	12	12	152	
	% Okul Dışında Türkçe Konuşuyor musunuz?	84,2%	7,9%	7,9%	100,0%	
	% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 41'de yapılan çapraz tablo analizine göre katılımcılardan okul dışında Türkçe konuşmayanların yalnızca %10,9'u Türkiye'deki yaşama alıştığını söylerken, okul dışında Türkçe konuşanların ise %89,1'i Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 40'da da gördüğümüz gibi bireyin kendisini bir topluma veya ülkeye ait hissetmesi için ortak bir payda bulması gerekebilir. Bu genellikle dildir. Dil bilen birisi için toplumla bütünleşmek çok daha kolaydır. Fakat şu husus unutulmamalıdır ki; bir yere alışmak ile ve bir yeri vatan olarak görme durumu birbirinden oldukça farklıdır. Göçmen bireyler için de bu durum söz konusudur. Göç eden bir birey göç ettiği yeri geçici olarak gördüğü için de oraya alışabilir ve toplumla bütünleşebilir. Fakat aidiyet duygusunun gelişmesi için göçün üzerinden uzun bir süre geçmesi gerekebilir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenler açısından baktığımızda aralarında 7 yıl ve üzeri süredir burada yaşayanlar vardır. Bu süre çocuklar açısından baktığımızda oldukça uzundur. Hayatlarının yarısını belki de büyük çoğunluğunu farklı bir ülkede tecrübe eden bir çocuğun bulunduğu yer ve topluma karşı bir aidiyet hissetmesi ile yetişkinlerin aidiyet hissiyatları elbette ki aynı olmayacaktır.

Tablo 42

Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Türkçe biliyor musunuz?
Çapraz Tablo

		Türkçe biliyor musunuz?		Toplam	
		Evet	Hayır		
Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	Hayır, Türkiye'de kalmak isterim	Sayı	41	5	46
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	89,1%	10,9%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	28,9%	27,8%	28,8%
	Evet, Suriye'ye dönmek isterim	Sayı	69	10	79
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	87,3%	12,7%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	48,6%	55,6%	49,4%
	Kararsızım	Sayı	32	3	35
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	91,4%	8,6%	100,0%
		% Türkçe biliyor musunuz?	22,5%	16,7%	21,9%
Toplam	Sayı	142	18	160	
	% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	88,8%	11,3%	100,0%	
	% Türkçe biliyor musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 42'de katılımcılardan Türkçe bilenlerin %28,9'u Suriye'de savaşın bitmesi halinde geri dönmek istemediğini ve Türkiye'de kalmak istediğini, Türkçe bilenlerin %48,6'sı Suriye'ye geri dönmek istediğini söylerken, %22,5'i ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Bu tabloya göre Türkçe bilmeyenlerin de yarısı Suriye'ye geri dönmek istemektedir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, Türkçe bilme ve uyum sağlama durumu Suriye'ye geri

dönme fikrini bertaraf edecek bir önem arz etmemektedir. Bu neden göçmen çocukların burada edindikleri kazanımlar veya yerel toplumla benzer özellikler edinmeleri, geri dönüş fikirlerini çok fazla etkilememektedir. Suriyeli göçmenler açısından geri dönme fikrinin yoğunlaşmasının en büyük sebebi; Suriyelilerin zorunlu göçe maruz kalmış olmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında göçmen çocuklar her ne kadar Türkiye'ye adapte olup, Türkiye'yi de vatanları olarak gördüklerini söyleseler de (Tablo 40) asıl vatanlarına, doğdukları topraklara geri dönmeyi düşünmektedirler.

3.5.2 Yaşam Memnuniyeti ve Sosyal İlişkilerle İlgili Oranlar

Tablo 43

Okulda Türk arkadaşların var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?
Çapraz Tablo

			Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?			Toplam
			Evet, alıştım	Hayır, alışamadım	Kararsızım	
Okulda Türk arkadaşların var mı?	Evet, var.	Sayı	108	7	10	125
		% Okulda Türk arkadaşların var mı?	86,4%	5,6%	8,0%	100,0%
	Hayır, yok.	Sayı	25	7	3	35
		% Okulda Türk arkadaşların var mı?	71,4%	20,0%	8,6%	100,0%
Toplam	Sayı	133	14	13	160	
	% Okulda Türk arkadaşların var mı?	83,1%	8,8%	8,1%	100,0%	

Tablo 44

Okulda Türk arkadaşların var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 Taraflı)
Pearson Ki-Kare	7,228 ^a	2	,027
Olabilirlik Oranı	6,101	2	,047
Doğrusal İlişkiler	1,876	1	,171
Geçerli Sayı	160		

Tablo 43'teki çapraz tablo analizine göre; okulda Türk arkadaşları olan öğrencilerin %86,4' Türkiye'deki yaşama alıştıklarını, %5,6'sı Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %8'i kararsız olduklarını bildirmişlerdir. Okulda Türk arkadaşı olmayan öğrencilerin %71,4' Türkiye'deki yaşama alıştıklarını, %20'si Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %8,6'sı kararsız olduklarını bildirmişlerdir.

Tablo 44'te yapılan Ki-Kare testine göre bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($X^2:7,228$, $p=,027$ ve $p <.05$)

Tablo 45

Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?
Çapraz Tablo

		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?			Toplam
		Evet	Hayır	Kararsızım	
Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı?	Sayı	83	5	4	92
	Evet, var.	90,2%	5,4%	4,3%	100,0%
	% Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı?				
	Sayı	50	9	9	68
Hayır, yok	73,5%	13,2%	13,2%	100,0%	
% Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı?					
Toplam	Sayı	133	14	13	160
	% Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı?	83,1%	8,8%	8,1%	100,0%

Tablo 46

Okul dışında Türk Arkadaşların Var mı? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	7,830 ^a	2	,020
Olabilirlik Oranı	7,793	2	,020
Doğrusal İlişkiler	7,262	1	,007
Geçerli Sayı	160		

Tablo 45'te çapraz tablo analizine göre okul dışında Türk arkadaşları bulunan öğrencilerin %90,2'sinin Türkiye'deki yaşama alışabildikleri, %5,4'ünün Türkiye'deki yaşama alışamadıkları, %4,3'inin ise kararsız olduğu tespit edilmiştir. Okul dışında Türk arkadaşları olmayanların %73,5'inin Türkiye'deki yaşama alışabildikleri, %13,2'sinin Türkiye'deki yaşama alışamadıkları, %13,2'sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 46'da yapılan Ki-Kare testine göre bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (χ^2 : 7,830, $p=,020$, $p<.05$)

Göçmen çocuklarla yaptığımız görüşmelerde genellikle okul dışında çok fazla Türk arkadaşı olmadıklarını kaydetmiştik. Fakat bunların içerisinde Türk arkadaşı olanların Türkiye'deki yaşama daha fazla alıştıkları görülmektedir. Tablo 43'te de belirttiğimiz gibi sosyal ilişkilerle aidiyet ve uyum paralel ilerleyen süreçler olup, sosyal ilişkiler olmadan uyum söz konusu olmamaktadır. Çocukların okulda ve sosyal hayatta yaşadıkları kötü tecrübeler, uyum sağlamalarını ve Türkiye'ye alışmalarını zedeleyecek niteliktedir. Göçmen çocuklar azınlıkta olduklarının farkında olduklarında kötü hissedebilmekte ve aksini ispatlamak isteyebilmektedirler. Bu durum sosyal çatışmalara neden olmaktadır. Dışlanan bir çocuğun, bulunduğu yerden veya dışlanan kimsenin sahip olduğu sosyal gruptan nefret etmesi olası bir sonuçtur. Bu açıdan göçmen çocuğun yalnız ve dışlanmış hissetmemesi açısından kurduğu sosyal ilişkiler çok önemlidir. Sosyal ilişkilerin dengelenmesi ve iyileştirilmesi önyargıların kırılması ve karşılıklı güveninin tesis edilmesiyle mümkün olabilir.

Tablo 47**Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz? * Türk Arkadaşlarıyla Anlaşabiliyor musun Çapraz Tablo**

		Türk arkadaşlarıyla anlaşabiliyor musun?					
			Evet, iyi anlaşıyorum.	Bazen iyi, bazen kötü	Anlaşamıyorum	Toplam	
Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz?	Sayı		59	22	7	88	
	1-3 % Kaç yıldır ?		67,0%	25,0%	8,0%	100,0%	
	Sayı		44	18	1	63	
	4-6 % Kaç yıldır?		69,8%	28,6%	1,6%	100,0%	
	7 yıl ve üstü	Sayı		5	1	1	7
	% Kaç yıldır?		71,4%	14,3%	14,3%	100,0%	
Toplam	Sayı		108	41	9	158	
	%Kaç yıldır?		68,4%	25,9%	5,7%	100,0%	

Türkiye’de 1-3 yıldır eğitim alanların %67’si Türk arkadaşlarıyla anlaşabildiğini, %25’i bazen iyi bazen kötü anlaştığını, %8’i anlaşamadığını ifade ediyor. Türkiye’de 4-6 yıldır eğitim alanların %69,8’i Türk arkadaşlarıyla anlaşabildiğini, %28’i bazen iyi bazen kötü anlaştığını, %1,6’sını anlaşamadığını ifade ediyor. Türkiye’de 7 ve üstü yıldır eğitim alanların %71,4’ü Türk arkadaşlarıyla anlaşabildiğini, %14,3’ü bazen iyi bazen kötü anlaştığını, %14,3’ü anlaşamadığını ifade ediyor.

Göçmen çocukların sosyal ilişkileri ne kadar güçlü olursa Türkiye’deki yaşama uyum sağlamaları bir o kadar kolaylaşmaktadır. Toplumsal uyum yalnızca göçmen çocukların adapte olması gereken bir aşama değildir, diğer yandan Türk öğrencileri de bu süreçten etkilenmektedirler. Göçmenlerle ilgili kamuoyu ve sosyal medyada çok fazla bilgi kirliliği dolmaktadır. Bu bilgi kirliliği yerel toplum tarafından sürekli tartışılmakta ve

toplumda Suriyelilere karşı önyargılara sebep olmaktadır. Bu yüzden bazen okul içerisinde ve sosyal hayatta ırkçılığa varan sözler çocuklar tarafından akranlarına karşı kullanılabilir. Göçmen çocuklar aidiyet ve vatan algılarının karmakarışık olduğu bu yeni süreçte duydukları sözlerden etkilenmekte ve bu durum sosyal ilişkilerini zedelemektedir. Bu hususta görüşme yaptığımız çocuklardan bazıları okul içerisinde ırkçılığa maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Örneğin; 17 yaşındaki G16 *“Mesela akıllı tahta açılırken 3 soru vardı matematikten. 2 tane Suriyeli kız çözmeye çalışıyorlardı. Bir de resim falan yapıyorlardı. Sonra tahtaya bir şey olmuş yani dokunamıyorlar, çalıştıramıyorlar ama önceden olmuş bir şey. Hoca soruyor kim yaptı? Hemen Suriyeli kızlar, diyorlar. Ama herhangi biri yapabilir yani. Neden sınıftan başka bir kız demediler? Ondan üzüliyorum yani. Arkadaşlarım öyle yapabilir ama neden Suriyeli?”* Bu örnek sınıf içerisinde yaşanmış basit bir örnek olarak görülebilir ama göçmen çocuklar nezdinde bu negatif ayrımcılık içeren bir tutumdur. Fakat bu tutumlar zamanla bazı çocuklar için “normalleşen” bir mesele haline de dönüşebilmektedir. Yine ırkçılığa maruz kalıp kalmadığı sorulan çocuklardan 17 yaşında G14 *“Evet bazen yaşıyoruz. Okulda daha fazla kaldığım için okulda daha çok yani, yapanlara da ben karşılık vermiyorum, önemsemiyorum artık. Çünkü bizim yaşadığımızı yaşamadılar yani, bilseler bunu yapamazlar.”* demiştir. G14, okulda bu duruma daha fazla maruz kaldığını ve arkadaşlarının onun durumunu anlamadığını ifade etmiştir. Yine görüşme yaptığımız çocuklardan 14 yaşındaki G3, *“Bir kere beni hırsızlıkla suçladılar. Ben bir kere sınıfta geziyordum. Herkes sınıftan çıktı. İlkokulda beni kimse sevmiyordu. Ayrımcılık yapıyorlardı bana. Herkes dışarı çıkıyor, beni burada tek başıma bırakıyorlar. Ondan sonra bir para kayboldu, benden sordular. Dediler işte sen kaybettin, falan. Annemi çağırdılar. Annem çok fazla üzüldü. Ondan sonra annemin üstüne üstüne gitmeye başladılar. Ağlamaya başladı, köşeye gitti, yanına gittim ama beni tek bırak dedi. Tek başına bıraktım, o gün benim için çok kötüydü.”* G3’ün ifadelerinden aslında bu durumun onun için travmatik bir detay içerdiği söylenebilir. İftiraya uğrama sebebini ırkçılığa bağlayan G3’ün annesinin bununla ilgili sorgulanmasına öfkelenişini gözlemlese de bütün bunların yanında G3’ün görüşme esnasında kullandığı ifadelerimize Türk arkadaşlarıyla çok iyi anlaşmamasına rağmen Türkiye’yi aşırı sevdiğini ve Türk Polisi olmak istediğini söylemektedir. Bütün bunlar aslında ait hissetme veya ait olma halinde kabul göreceğine olan bir inancın da göstergesidir.

Bununla beraber okul dışında yaşanan olaylardan dolayı da sınıf ve okul içerisinde sözlü hakarete uğradığını söyleyen çocuklar da vardır. Mesela 15 yaşındaki G2 “Önceden şey yılbaşında Taksim’de bazı Suriyeliler şey yapmışlar, eğlence yapmışlar. Bize geliyorlar diyorlar ki; siz buradaydınız bilmem ne. Suriyeliler sıkıntılar yapıyorlar Türkiye’de.”

15 yaşındaki G5 ise “Mesela sınıfta bize Suriyeli diyorlar. Rahatsız ediyor ama yapacak bir şey yok yani. Ama onlar hakaret gibi söylüyorlar.” demiştir. Suriyeli göçmen çocuklar kendilerinin dışında olanlarla ilgili tüm Suriyelilerin mesul tutulması ve genelleştirilmesinden rahatsız olduklarını dile getirmiştir. 17 yaşındaki G15’in bu konuda söyledikleri, rahatsızlıkları beyan etme noktasında oldukça açıklayıcıdır:

“5 senedir buradayım, 3 senedir okuyorum. 3 senedir ırkçılığa uğramadım ama bu sene uğradım. Açık konuşmak gerekirse buradaki toplum Suriyelileri kötülüyor. Hâlbuki tüm Suriyeliler kötü değildir, haksızlık yapıyorlar diye düşünüyorum ben. Çünkü masum olan nice Suriyeliler var, haklarına giriyorlar. Ve ben de bunlardan birisiyim. 5 yıldır Türkiye’deyim ve hiçbir şeye zarar vermedim. O yüzden genellemeleri “Suriyeliler kötüdür, rahatlıkla, refahla yaşıyorlar.” demeleri hatadır bence.”

Tüm çocuklar normal yaşamak ister. Önyargılı bakışlar ve sözler, toplumda yaşanan kötü olayların bir mensubiyet veya kimlik üzerinden genelleştirilmesi bireyler için travmatik niteliktedir. Dışlanma ve hakarete uzanan sözler işitmek göçmen çocukların egemen kültür içerisinde ezilmelerine ve yok olmalarına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aidiyet ilişkilerinin temelinde toplumda birbirine önyargısız bakmak ve kabullenmek olduğunu görmek gerekir. Birbirlerinin yanındayken güvende hisseden insanlar ancak ortak bir paydada buluşabilmektedir.

Tablo 48**Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz? * Okulda Öğretmenlerle Anlaşabiliyor musunuz? Çapraz Tablo**

		Okulda öğretmenlerle anlaşabiliyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Bazen, iyi bazen kötü	Hayır		
Kaç yıldır Türkiye'de Eğitim Alıyorsunuz?	1-3	Sayı	55	29	4	88
		% Kaç yıldır?	62,5%	33,0%	4,5%	100,0%
	4-6	Sayı	41	23	0	64
		% Kaç yıldır?	64,1%	35,9%	0,0%	100,0%
	7 yıl ve üstü	Sayı	4	3	1	8
		%Kaç yıldır?	50,0%	37,5%	12,5%	100,0%
Toplam	Sayı	100	55	5	160	
	% Kaç yıldır?	62,5%	34,4%	3,1%	100,0%	

Türkiye’de 1-3 yıldır eğitim alan kişilerin %62,5’i öğretmenleriyle anlaşabildiğini, %33’ü bazen iyi bazen kötü anlaştığını, %4,5’, anlaşamadığını ifade ediyor. Türkiye’de 4-6 yıldır eğitim alan kişilerin %64,1’i öğretmenleriyle anlaşabildiğini, %35,9’u bazen iyi bazen kötü anlaştığını ifade ediyor. Türkiye’de 7 ve üstü yıldır eğitim alan kişilerin %50’si öğretmenleriyle anlaşabildiğini, %37,5’i bazen iyi bazen kötü anlaştığını, %12,5’i anlaşamadığını ifade ediyor. Çocuklarla yaptığımız görüşmelerde genelde okulu sevdiklerini fakat Türkçe eğitim konusunda zorlandıklarını söylemektedirler. Bu hususta okulla ilgili görüşlerini sorduğumuz öğrencilerden G6 “*Suriye okulundayken daha iyiydi şimdi geçiştiriyorum.*” derken, G8 “*Evet iyi. Burada daha iyi eğitim, seviyeye göre. Ama orada (Geçici Eğitim Merkezi) daha çok arkadaşlarımız vardı. Türkçe dersler daha zor.*” demiştir.

Tablo 49

İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşadınız mı? * Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz?

Çapraz Tablo

			Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz?			Toplam
			Evet	Hayır	Kararsızım	
İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşadınız mı?	Evet, yaşadım.	Sayı	13	3	2	18
		% Kampta yaşadınız mı?	72,2%	16,7%	11,1%	100,0%
	Hayır, yaşamadım.	Sayı	105	13	24	142
		% Kampta yaşadınız mı?	73,9%	9,2%	16,9%	100,0%
Toplam		Sayı	118	16	26	160
		% Kampta yaşadınız mı?	73,8%	10,0%	16,3%	100,0%

Tablo 49'daki çapraz tablo analizine göre İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşayan çocukların %72,3'ünün İstanbul'daki yaşamından memnun olduğu, %16,7'sinin İstanbul'daki yaşamından memnun olmadığı, %11,1'inin kararsız olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşamayan çocukların %73,9'unun İstanbul'daki yaşamından memnun olduğu, %9,2'sinin İstanbul'daki yaşamından memnun olmadığı, %16,9'unun kararsız olduğu tespit edilmiştir. Kampta yaşayan ve yaşamayan göçmen çocukların İstanbul'daki yaşamdan memnuniyet düzeyleri neredeyse aynıdır. Bu durumun çok fazla fark yaratmadığı görülmektedir. Görüşme yaptığımız çocuklar genellikle İstanbul'u sevdiklerini fakat kalabalık ve zor bir şehir olduğundan bahsetmektedirler.

İstanbul'a alışıp alışmadığını sorduğumuz görüşmeciler:

G1 *"İstanbul para istiyor. Zor yani. Başka şehirde olsaydım her şey daha kolay."*

G5 *"Seviyorum yani ama bazı sorunlar var."*

G3 *"Seviyorum. Ben buraya çok fazla alıştığım için. Bir de burada çok fazla arkadaşım var, beni bırakmayacak arkadaşlarım, o yüzden."*

G4 *"Kararsızım. Bilmiyorum yani Mersin'de mesela bütün arkadaşlarım var orada. Ondan yani. Suriye'den falan."*

G11 *"Evet ama daha alışmadım. Ben İstanbul'da kendime göre yaşamak istemiyorum yani. Başka daha sakin kalabalık olmayan bir yerde yaşamak isterdim. Mesela İzmit'e gittim, sakindi. Şam'da yaşadığım bölge de çok sakindi."*

Görüşme yaptığımız çocukların genelinin İstanbul'u sevdiğini fakat bazı konularda da şikâyetçi olduklarını görmekteyiz. Çocuklar daha önce yaşadıkları şehirlerle şimdi yaşadıkları şehirleri kıyaslamaktadırlar.

Tablo 50

Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinde bulundunuz mu? * Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz? Çapraz Tablo

		Türkiye'de İstanbul'daki Yaşamınızdan Memnun musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinden bulundunuz mu?	Evet, bulundum	Sayı	42	6	7	55
		%	76,4%	10,9%	12,7%	100,0%
	Hayır, bulunmadım	Sayı	76	10	19	105
		%	72,4%	9,5%	18,1%	100,0%
Toplam		Sayı	118	16	26	160
		% İstanbul'a gelmeden önce başka bir yerleşim bölgesinden bulundunuz mu?	73,8%	10,0%	16,3%	100,0%

Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinde bulunan çocukların %75,2'sinin İstanbul'daki yaşamlarından memnun olduğu, bu çocukların %10,9'unun İstanbul'daki yaşamından memnun olmadığı, %12,7'sinin kararsız olduğu belirlenmiştir. Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinde bulunmayan kişilerin %72,4'ünün İstanbul'daki yaşamından memnun olduğu, %9,5'inin İstanbul'daki yaşamından memnun olmadığı ve %18,1'inin kararsız olduğu belirlenmiştir. İstanbul'a gelmeden önce başka bir şehirde yaşayanlarla yaşamayanların İstanbul'daki yaşam memnuniyet düzeyleri arasında fark bulunmamaktadır. Görüşme yaptığımız çocukların bazılarının daha önce yaşadıkları

yerlerle İstanbul'u kıyasladıkları görülmektedir. İstanbul'u sevip sevmediğini sorduğumuz G6 *“Evet, çok seviyorum. İlk geldiğimde Romanya'da yaşadığımdan alışamadım ama 1 sene yaşadım çok sevdim burayı.”* derken başka görüşmeci G10 *“Evet, İstanbul'u seviyorum ama Çin'i de özliyorum.”*

Romanya'dan ve Çin'den geldiğini söyleyen Suriye kökenli G6 ve G10 ile yaptığımız görüşmelerde, diğer görüşmecilere nazaran genel anlamda olumlu ve mutlu bir tutum içerisinde olduklarını gözlemlemekteyiz. Bunun sebebi hem göçe alışmış olmaları hem de daha önceden Suriye'den ayrılmalarıdır. G6 ve G10'a kendinizi göçmen veya mülteci olarak tanımlıyor musunuz diye sorduğumuzda; G6 *“Yok hayır. Ben savaştan dolayı çıkmadığım için böyle hissetmiyorum. Normal vatandaş gibi.”* Derken G10, *“Hayır kimse bana böyle demedi. Bir de ben Çin'den geldim ya mülteci çok olmuyorum belki göçmen.”* demiştir. Görüşme örneklerine baktığımızda göçmen çocukların Türkiye'ye geliş sebepleri ve mevcut şartlarının memnuniyet ve alışma düzeylerini etkilediğini görmekteyiz. Normal göçmenin geleceği ve şu anki durumunu ifade ediş şekli ile zorunlu göçmenin tutumunun farklılaştığı noktalar olduğu açıktır.

3.5.3 Geri Dönme İsteği ve Demografik Değişkenlerle İlgili Oranlar

Tablo 51

Yaş * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

Çapraz Tablo

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam
		Hayır	Evet	Kararsızım	
7-10	Sayı	15	22	4	41
	% Yaş	36,6%	53,7%	9,8%	100,0%
Yaş 11-14	Sayı	12	28	8	48
	% Yaş	25,0%	58,3%	16,7%	100,0%
15-18	Sayı	19	29	23	71
	% Yaş	26,8%	40,8%	32,4%	100,0%
Toplam	Sayı	46	79	35	160
	% Yaş	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%

Tablo 52

Yaş * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	10,126	4	,038
Olabilirlik Oranı	10,399	4	,034
Doğrusal Oranlar	5,423	1	,020
Geçerli Sayı	160		

Tablo 51'deki çapraz tablo analizine göre; 7-10 yaş grubundaki çocukların %36,6'sı savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %53,7'si Suriye'ye dönmek istediğini, %9,8'i kararsız olduğunu belirtmiştir. 11-14 yaş grubundaki çocukların %25'i savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %58,3'ü Suriye'ye dönmek istediğini, %16,7'si kararsız olduğunu belirtmiştir. 15-18 yaş grubundaki çocukların %26,8'i Türkiye'de kalmak istediğini, %40,8'i Suriye'ye dönmek istediğini, %32,4'ü kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 52'de iki değişken arasında yapılan Ki-Kare testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (χ^2 : 10,126, $p=0,38$, $p<.05$)

Göçmen çocukların yaş grupları ile Suriye'ye geri dönme isteğine verdikleri cevaplar arasında çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Mülakat yaptığımız çocukların bu konuda verdikleri cevaplar da bu açıdan oldukça anlamlıdır.

G1 *“Yani başka bir ülkeye gitme şansım olmazsa dönerim. Mesela Türkiye’de kalmak istemiyorum. Kendim için hayatımın iyi olacağı bir bölge. Türkiye’de her şey farklı Türkiye’de ayakta durmak çok zor. Her açıdan. Burada Türk tüccarlar büyük, mesela bir şey olursa bile onlara yetişmek zor. Ekonomik açıdan da.”*

G8 *“Evet, şimdi ben büyüdüğümde 20’li yaşlarımda Suriye’de savaş bitmemiş de olabilir ama yine de döneceğim bir de bir şirket kurup bir de mühendis olursam orada şirket açarsam Türkiye’ye de geleceğim.”*

G15 *“Ben şu an okuyorum ve okumama devam etmek için burada kalmak zorundayım. Şu anda dönmeyi düşünmüyorum. Şu an Suriye’deki savaş hala bitmedi. Biterse, ben de mezun olursam, dönebilirim.”*

Bu görüşme örneklerinde de görüldüğü gibi çocukların gelecek planları ve şu anda içinde buldukları durum onların geri dönme fikrini de şekillendirecek niteliktedir. Yani geri dönme ihtimali olsa bile dönmek için belli aşamaları geçmeleri gerektiğine inanmaktadırlar. Bu ya önce meslek sahibi olmak ya da önce başka bir ülkeye gitmek de olabiliyor ya da iki ülkede de yaşamak şeklinde de tahayyül edilebiliyor. Bu sorunun çocuklar için belirsiz ve çok ihtimalli bir yönü olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 53

Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

			Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam
			Hayır	Evet	Kararsızım	
Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	İlkokul	Sayı	19	30	5	54
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	35,2%	55,6%	9,3%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	11	18	7	36
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	30,6%	50,0%	19,4%	100,0%
	Lise	Sayı	16	31	23	70
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	22,9%	44,3%	32,9%	100,0%
Toplam	Sayı	46	79	35	160	
	% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%	

Tablo 54

Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	10,338	4	,035
Olabilirlik Oranı	10,928	4	,027
Doğrusal Oranlar	7,907	1	,005
Geçerli Sayı	160		

Tablo 53'deki çapraz tablo testine göre ilkokulda okuyan çocukların %35,2'si Suriye'de savaşın bitmesi hâlinde Türkiye'de kalmak istediğini, %55,6'sı Suriye'ye dönmek istediğini, %9,3'ü kararsız olduğunu ifade etmektedir. Ortaokulda okuyan çocukların %30,6'sı Suriye'de savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %50'si Suriye'ye dönmek istediğini, %19,4'ü kararsız olduğunu ifade etmektedir. Lisede okuyan çocukların %22,9'u Suriye'de savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %44,3'ü Suriye'ye dönmek istediğini, %32,9'u kararsız olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 54'de iki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (χ^2 : 10,338, $p=0,35$, $p<.05$)

Yaş oranlarında da görüldüğü gibi göçmen çocukların neredeyse yarısı Savaş bitmesi hâlinde Suriye'ye dönmek istediğini söylerken diğer yarısı ya Türkiye'de kalmak istemektedir ya da kararsızdır. Çocukların yaşadıkları bu ikilem anket materyallerinde ve mülakat yaptığımız çocukların kullandıkları görüşme esnasında kullandıkları ifadelerde belli olmaktadır. Çocukların yaşam tecrübeleri ve yakın gelecekte ne olacağının belirsiz olması kararlarını etkilemektedir. Örneğin lise düzeyinde çocukların doldurduğu anket materyallerinin birinde Suriye'ye geri dönmek ister misiniz? Sorusunun 3 cevabının da sırayla işaretlendiğini görmekteyiz. Bu örnek şu açıdan önemlidir. Göçmen çocuklar açısından her cevabın sonucu ve ihtimalleri değişkendir. Çocuklar bu cevabı verirken hem gelecekte olmak istedikleri yerleri hem de sahip olmak istedikleri şeyleri bir arada görmek istemekte ve öyle cevaplamak istemektedirler. Görüşme yaptığımız çocuklardan G7'nin *"Şimdi plan yapamıyoruz. Neden çünkü yapıyoruz hemen başka bir şey oluyor, yani hayallerimiz hemen yıkılıyor. O zaman da nerede olacağımı bilmediğim için çok kötü bir his yani nerede olacağımı bilememek."* ifadeleri bu durumu açıklayıcı mahiyettedir.

Tablo 55**Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?
Çapraz Tablo**

		Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?			Toplam	
		1-3 Yıl	4-6	7 ve üstü		
Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	İlkokul	Sayı	6	40	8	54
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	11,1%	74,1%	14,8%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	6	25	5	36
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	16,7%	69,4%	13,9%	100,0%
	Lise	Sayı	13	44	13	70
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	18,6%	62,9%	18,6%	100,0%
Toplam	Sayı	25	109	26	160	
	% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	15,6%	68,1%	16,3%	100,0%	

İlkokulda okuyan çocukların %11,1'i 1-3 yıldır, %74,1'i 4-6 yıldır, %14,8'i 7 ve üstü yıldır Türkiye'de olduğunu belirtti. Ortaokulda okuyan çocukların %16,7'si 1-3 yıldır, %69,4'ü 4-6 yıldır, %13,9'u 7 ve üstü yıldır Türkiye'de olduğunu belirtti. Liselerde okuyan çocukların %18,6'sı 1-3 yıldır, %62,9'u 4-6 yıldır, %18,6'sı 7 ve üstü yıldır Türkiye'de olduğunu belirtti.

Tablo 56**Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo**

		Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	İlkokul	Sayı	31	20	3	54
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	57,4%	37,0%	5,6%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	20	6	10	36
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	55,6%	16,7%	27,8%	100,0%
	Lise	Sayı	50	10	10	70
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	71,4%	14,3%	14,3%	100,0%
Toplam	Sayı	101	36	23	160	
	% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	63,1%	22,5%	14,4%	100,0%	

İlkokulda okuyan çocukların %57,4'ü şu an Suriye'yi vatanı olarak görmekteyken %37'si Suriye'yi vatanı olarak görmemektedir. Çocukların %5,6'sı ise bu konuda kararsızdır. Ortaokulda okuyan çocukların %55,6'sı şu an Suriye'yi vatanı olarak görmekte, %16,7'si Suriye'yi vatanı olarak görmemektedir. Çocukların %27,8'i ise bu konuda kararsızdır. Lisede okuyan çocukların %71,4'ü şu an Suriye'yi vatanı olarak görmekte, %14,3'ü Suriye'yi vatanı olarak görmemektedir. Çocukların %14,3'ü ise bu konuda kararsızdır. Yaptığımız anket ve mülakat gözlemlerimize göre lise düzeyindeki çocukların vatan ve vatandaşlık kavramlarına daha aşina olduğu görülmektedir. Bu yüzden lisede okuyan çocukların çoğunluğunun Suriye'yi vatanları olarak görmelerinin sebebi hem orada daha fazla yaşamış olmaları hem de Suriye'nin anavatanları olduğunun bilincinde olmalarıdır.

Tablo 57

**Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?
Çapraz Tablo**

		Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	İlkokul	Sayı	38	12	4	54
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	70,4%	22,2%	7,4%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	26	3	7	36
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	72,2%	8,3%	19,4%	100,0%
	Lise	Sayı	45	7	17	70
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	64,3%	10,0%	24,3%	100,0%
Toplam	Sayı	109	22	28	160	
	% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	68,1%	13,8%	17,5%	100,0%	

İlkokulda okuyan çocukların %70,4'ü Suriye'deki yaşamı özlediğini, %22,2'si Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %7,4'ü kararsız olduğunu belirtiyor. Ortaokulda okuyan çocukların %72,2'si Suriye'deki yaşamı özlediğini, %8,3'ü Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %19,4'ü kararsız olduğunu belirtiyor. Liselerde okuyan çocukların %64,3'ü Suriye'deki yaşamı özlediğini, %10'u Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %24,3'ü kararsız olduğunu belirtiyor.

Tablo 58**Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo**

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	İlkokul	Sayı	19	30	5	54
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	35,2%	55,6%	9,3%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	11	18	7	36
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	30,6%	50,0%	19,4%	100,0%
	Lise	Sayı	16	31	23	70
		% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	22,9%	44,3%	32,9%	100,0%
Toplam	Sayı	46	79	35	160	
	% Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%	

İlkokulda okuyan çocukların %35,2'si savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %55,6'sı Suriye'ye dönmek istediğini, %9,3'ü kararsız olduğunu belirtiyor. Ortaokulda okuyan çocukların %30,6'sı'si savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %50'si Suriye'ye dönmek istediğini, %19,4'ü kararsız olduğunu belirtiyor. Lise okuyan çocukların %22,9'u savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %44,3'ü Suriye'ye dönmek istediğini, %32,9'u kararsız olduğunu belirtiyor.

Tablo 59

Yaş * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?
Çapraz Tablo

		Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?				
		Evet	Hayır	Kararsızım	Toplam	
Yaş	7-10	Sayı	29	8	4	41
	% Yaş	70,7%	19,5%	9,8%	100,0%	
	11-14	Sayı	33	8	7	48
	% Yaş	68,8%	16,7%	14,6%	100,0%	
	15-18	Sayı	47	6	17	71
	% Yaş	66,2%	8,5%	23,9%	100,0%	
Toplam	Sayı	109	22	28	160	
	% Yaş	68,1%	13,8%	17,5%	100,0%	

7-10 yaş aralığındaki çocukların %70,7'si Suriye'deki yaşamı özlediğini, %19,5', Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %9,8'i bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. 11-14 yaş aralığındaki çocukların %68,8'i Suriye'deki yaşamı özlediğini, %8'i Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %9,8'i kararsız olduğunu belirtmiştir. 15-18 yaş aralığındaki çocukların %66,2'si Suriye'deki yaşamı özlediğini, %8,5'i Suriye'deki yaşamı özlemediğini, %23,9'u kararsız olduğunu belirtmiştir.

Çocukların yarısından fazlası genel olarak Suriye'yi özlediğini ifade etse de 7-10 yaş aralığındaki çocuklarda bu oran diğerlerine nazaran daha yüksektir. Fakat ankete katılan 160 katılımcıdan yarısından fazlasının 4-6 yıl ve 7 yıl ve üzeri süredir Türkiye'de yaşadığı düşünüldüğünde (Tablo 19) 7-10 yaş aralığındaki çocukların Suriye'yi ne kadar hatırlıyor oldukları ve özledikleri ilginç bir noktadır. Bu hususta çocukların ailelerinden ve arkadaşlarından duydukları düşünceleri yansıttığı olasılığı daha yüksek görünmektedir.

Tablo 60

Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	Evet	Sayı	16	72	21	109
		% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	14,7%	66,1%	19,3%	100,0%
		Hayır	20	2	0	22
	Hayır	% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	90,9%	9,1%	0,0%	100,0%
		Kararsızım	10	4	14	28
		% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	35,7%	14,3%	50,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	46	79	35	160
		% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%

Suriye'deki yaşamını özlediğini belirten kişilerin %14,7'si Suriye'de savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %66,1'i Suriye'ye dönmek istediğini, %19,3'ü kararsız olduğunu belirtmiştir. Suriye'deki yaşamını özlemediğini belirten kişilerin %90,9'u Suriye'de savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %9,1'i Suriye'ye dönmek istediğini belirtmiştir.

Görüşme yaptığımız çocukların çoğu Suriye'yi özlediğini ifade etmektedir. Hatta görüşme yaptığımız 15 yaşındaki G11'in "*Bilmiyorum yani ama annem işte mesela sevindi oradan çıktığı için. Zaten Suriye'de çok böyle iyi hayat yaşamadığından buraya geldiği için daha iyi hissediyor. Ama ben çok özliyorum. Orada belki 2. ve 3. sınıfa kadar yaşadım ama orada her şey daha sakindi.*"

16 yaşındaki G12, *“Benim şahsi fikrim ben dönmek isterim ama ailem dönmek istemiyor. Annem gitmek istemiyor, hepsi öyle. Ben oraya gitmek isterim.”*

14 yaşındaki G3 *“Hayır. Annem biraz kalmak istiyor, kardeşlerim buraya alıştık ya Suriye’ye dönersek orda çok fazla ders değişikliği falan olacak, mesela burada sınavlar şıklı oluyor. Suriye’de öyle olmuyor mesela bir metin veriyorlar sen hepsini ezberleyip yazacaksın sınavda. Yani hep böyle değişik değişik şeyler.”*

Görüşmeci çocukların kullanmış oldukları ifadeler, çocuk ve yetişkin bakış açısını anlamamız açısından önemlidir. Çocukların özlem ve beklentileri ile yetişkinlerin önce ve sonraki yaşam standartlarını kıyaslamaları ve çocukları için rahat olanı tercih etmeleri de bu sürecin doğal bir sonucudur. Yani Suriye’de savaş bittiği takdirde yaşam standartlarının değişeceğine inanan aileler için geri dönüş kararını vermek de bir o kadar zor olacaktır. Bu açıdan görüşmeci çocuklardan bazıları aileleri aynı fikri paylaşmadıklarını ifade ederken bazıları da ailesinin fikrine katılmakta ve kendisi için kalmanın daha iyi olacağına inanmaktadır.

Tablo 61

Anne ve/veya babanız hayatta mı? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

		Eğer birgün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
Anne ve/veya babanız hayatta mı?	Sadece Annem Hayatta	Sayı	3	1	3	7
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	42,9%	14,3%	42,9%	100,0%
	Her İkisi de Hayatta	Sayı	42	78	32	152
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	27,6%	51,3%	21,1%	100,0%
	Her İkisi de Hayatta Değil	Sayı	1	0	0	1
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	46	79	35	160	
	% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%	

Örneklemdaki kişilerden sadece annesi hayatta olanların %42,9'unun savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediği, 14,3'ünün Suriye'ye dönmek istediği, %42,9'unun kararsız olduğu tespit edilmiştir. Anne babasından her ikisinin de hayatta olduğu kişilerden %27,6'sının savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediği, %51,3'ünün Suriye'ye dönmek istediği, %21,1'inin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Annesi ve babası hayatta olmayan bir kişinin Suriye'de savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediği görülmüştür.

Tablo 62**Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? Çapraz Tablo**

		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?			Toplam	
		Evet, alıştım	Hayır, alışamadım	Kararsızım		
Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	Evet	Sayı	91	9	9	109
		% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	83,5%	8,3%	8,3%	100,0%
	Hayır	Sayı	17	4	1	22
% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?		77,3%	18,2%	4,5%	100,0%	
Kararsızım	Sayı	24	1	3	28	
	% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	85,7%	3,6%	10,7%	100,0%	
Toplam	Sayı	133	14	13	160	
	% Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?	83,1%	8,8%	8,1%	100,0%	

Suriye'deki yaşamını özlediğini söyleyen kişilerin %83,5'i Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %8,3'ü Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %8,3'ü bu konuda kararsız olduklarını belirtiyor.

Suriye'deki yaşamını özlemediğini söyleyen kişilerin %77,3'ü Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %18,2'si Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %10,7'si bu konuda kararsız olduklarını belirtiyor.

Suriye'deki yaşamını özleyip özlemediği konusunda kararsız olan kişilerin %85,7'si Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %3,6'sı Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %10,7'si bu konuda kararsız olduklarını belirtiyor.

Tablo 63**Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo**

		Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	Sayı	17	2	5	25	
	1-3 Yıl	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	68,0%	8,0%	20,0%	100,0%
	Sayı	78	16	15	109	
	4-6 Yıl	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	71,6%	14,7%	13,8%	100,0%
	Sayı	14	4	8	26	
	7 ve üstü Yıl	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	53,8%	15,4%	30,8%	100,0%
Toplam	Sayı	109	22	28	160	
	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	68,1%	13,8%	17,5%	100,0%	

Türkiye'de 1-3 yıldır yaşayan göçmen çocukların %68'inin Suriye'yi özlediği, %8'inin Suriye'yi özlemediği %20'sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de 4-6 yıldır yaşayanların %71,6'sının Suriye'yi özlediği, %14,7'sinin Suriye'yi özlemediği, %13,8'inin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de 7 ve üstü yıldır yaşayanların ise %53,8'inin Suriye'yi özlediği, %15,4'ünün Suriye'yi özlemediği, %30,8'inin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'de daha uzun süredir ikamet etmekte olanların daha az yaşamışlara oranla Suriye'yi daha az özlediği görünmektedir.

Tablo 64

Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz? Çapraz Tablo

		Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	Hayır, Türkiye'de kalmak isterim	Sayı	16	20	10	46
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	34,8%	43,5%	21,7%	100,0%
	Evet, Suriye'ye dönmek isterim	Sayı	72	2	4	79
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	91,1%	2,5%	5,1%	100,0%
	Kararsızım	Sayı	21	0	14	35
		% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	60,0%	0,0%	40,0%	100,0%
Toplam	Sayı	109	22	28	160	
	% Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?	68,1%	13,8%	17,5%	100,0%	

Tablo 65

Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? * Suriye'deki Yaşamınızı Özlüyor musunuz?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	74,202 ^a	6	,000
Olabilirlik Oranı	73,321	6	,000
Doğrusal Oranlar	,378	1	,539
Geçerli Sayı	160		

Tablo 64'deki çapraz tablo testine göre savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak isteyen kişilerin %34,8'inin Suriye'deki yaşamı özlediği, %43,5'in Suriye'deki yaşamı özlemediği, %21,7'nin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Savaşın bitmesi halinde Suriye'ye dönmek isteyen kişilerin %91,1'inin Suriye'deki yaşamı özlediği, %2,5'inin Suriye'deki yaşamı özlemediği, %5,1'inin kararsız olduğu tespit edilmiştir. Savaşın bitmesi halinde dönüp dönmek konusunda kararsız olan kişilerin %60'ının Suriye'yi özlediği, %40'ının kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 65'de iki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (χ^2 : 74,202, $p=0,00$, $p<.05$)

Göçmen çocuklar açısından özlem ve geri dönme isteğinin eşdeğer olduğu görülmektedir. Özellikle kararsız kalan çocukların çoğunda gelecek ve Suriye konusunda taşınan bazı endişelerin etkili olduğu söylenebilir. Örneğin görüşme yaptığımız çocuklardan bazıları Suriye'ye geri dönmek isteyip istemediklerini sorduğumuz sorulara şöyle cevaplar vermişlerdir:

15 yaşındaki G16, *“İsterim ama İslami bir devlet olursa. Mesela bazen Suriye düzelmiş diyorlar ama Esad geri gelebilir. Düzelmiş diyorlar ama aynı zulüm. Sıfırdan değişirse ve iyi bir başkan gelirse...”*

14 yaşındaki G4, *“Evet düşünürüm. Esad giderse.”*

15 yaşındaki G5, *“Savaş bitse bile hayat orda yaşayamayız yani.”*

Çocukların verdikleri cevaplara baktığımızda, geri dönme isteği ile gelecekte gerçekleşmesi muhtemel durumların çatıştığını görmekteyiz. Çocukların sıkça kullandıkları “bile” ve “ise” ifadeleri, ancak beklentilerin gerçekleşmesi halinde verilecek bir karar olacağı yönündedir.

Tablo 66

Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
	Evet, alıştım	Sayı	38	68	27	133
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	28,6%	51,1%	20,3%	100,0%
		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?				
Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	Hayır, alışamadım	Sayı	6	7	1	14
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	42,9%	50,0%	7,1%	100,0%
		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?				
	Kararsızım	Sayı	2	4	7	13
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	15,4%	30,8%	53,8%	100,0%
		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?				
Toplam		Sayı	46	79	35	160
		% Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%

Türkiye'deki yaşama alıştığını ifade eden kişilerin %28,6'sı savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %51,1'i Suriye'ye dönmek istediğini, %20,3'ü kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'deki yaşama alışmadığını ifade eden kişilerin %42,9'u savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %50'si Suriye'ye dönmek istediğini, %7,1'i kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 67

Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	10,388	4	,034
Olabilirlik Oranı	9,293	4	,054
Doğrusal Oranlar	2,125	1	,145
Geçerli Sayı	160		

Bu iki değişken arasında Ki-Kare analizi yapıldığında aralarındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. ($\chi^2=10,388$, $p=0,34$, $p<.05$)

Türkiye'deki yaşama alıştığını ve alışmadığını söyleyen göçmen çocukların geri dönme istekleri neredeyse aynıdır. Hatta alıştığı halde geri dönmek isteyenlerin oranı, alışmayanlardan biraz daha fazladır. Bu durum bize gösteriyor ki; savaşın bitmesi halinde geri dönüş fikri genel anlamda cazip görünmektedir. Diğer yandan çocukların şu anda okula gidiyor oluşları ve yakın gelecekte üniversiteye gidip meslek sahibi olmak istemeleri de burada kalmayı istemelerinde etkili olmaktadır. Görüşme yaptığımız çocukların neredeyse tamamı üniversiteyi bitirdikten ve ancak meslek sahibi olduktan sonra Suriye'ye gitmenin daha doğru olacağını düşünmektedir. Bununla ilgili olarak görüşme yaptığımız çocuklardan 17 yaşındaki G15 şöyle söylemektedir: *“Ben şu an okuyorum ve okumama devam etmek için burada kalmak zorundayım. Şu anda dönmeyi düşünmüyorum. Şu an Suriye'deki savaş hala bitmedi. Biterse, ben de mezun olursam, dönebilirim.”* Çünkü çocuklar bugün savaş bitse dahi gidecek evleri, okuyacak okulları ve bir işlerinin olamayacağı endişesini taşımaktadırlar.

3.5.4 Vatan ve Vatandaşlık İle İlgili Oranlar

Tablo 68

Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?		Sayı	3	2	2	7
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	42,9%	28,6%	28,6%	100,0%
	Evet	Sayı	38	46	19	103
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	36,9%	44,7%	18,4%	100,0%
	Hayır	Sayı	0	11	3	14
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	0,0%	78,6%	21,4%	100,0%
	Kararsızım	Sayı	5	20	11	36
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	13,9%	55,6%	30,6%	100,0%
	Toplam	Sayı	46	79	35	160
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%

Tablo 64'te Türk vatandaşı olmak isteyenlerin %36,9'u Türkiye'de kalmak istediği, %44,7'sinin Suriye'ye dönmek istediği ve %18,4'ünün kararsız olduğunu tespit edilmiştir. Türk vatandaşı olmak istemeyenlerin hiçbirisi savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istememektedir. Türk vatandaşı olmak istemeyenlerin %78,6'sı Suriye'ye dönmek istemekte, %21,4'ü bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Türk vatandaşlığı istemek konusunda kararsız olanların %13,9'u savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istiyor, %55,6'sı Suriye'ye dönmek istiyor ve %30,6'sı dönüp dönmek konusunda kararsız olduğunu ifade ediyor.

Tablo 69**Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz? * Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?
Çapraz Tablo**

		Türkiye'deki Yaşama Alışabildiniz mi?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	Evet	Sayı	7	0	0	7
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Evet	Sayı	91	6	6	103
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	88,3%	5,8%	5,8%	100,0%
	Hayır	Sayı	10	3	1	14
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	71,4%	21,4%	7,1%	100,0%
	Kararsızım	Sayı	25	5	6	36
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	69,4%	13,9%	16,7%	100,0%
	Toplam	Sayı	133	14	13	160
		% Türk Vatandaşı Olmak İster misiniz?	83,1%	8,8%	8,1%	100,0%

Türk vatandaşı olmak istediğini belirten kişileri %88,3'ü Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %5,8'i Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını ve %5,8'i kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Türk vatandaşı olmak istemeyenlerin %71,4'ü Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %21,4'ü Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %7,1'i bu konuda kararsız olduklarını belirtmiştir. Türk vatandaşı olup olmama konusunda kararsız olanların %69,4'ü Türkiye'deki yaşama alışabildiklerini, %13,9'u Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını ve %16,7'si bu kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yaptığımız göçmen çocuklara Türkiye'ye kendilerini ait hissedip hissetmediklerini sorduğumuzda aldığımız cevaplar şöyleydi:

G8 *“Var diyebilirim. Mesela Türkiye için bir katkı sağlayacak bir şey yapabilirsem hemen yaparım.”*

G1 *“Yarı parçası gibi.”*

G9 *“Evet. Bilmiyorum ama dedelerim Türk olduğu için Çanakkale'ye gittikleri için. Ama Türk vatandaşı olmak isterim de, şu an yok.”*

G5 *“Hayır, hiç hissetmiyorum.”*

G12 *“Evet Türkiye de artık benim bir parçam. Çünkü ben burada çok yaşadım. Yani geleceğimi orada (Suriye'de) yaşamak isterdim ama nasip değilmiş. Burada yaşayacağız inşallah.”*

G14 *“Hayır kendimi Türk hissetmiyorum. Suriye kökenli Arab'ım.”*

G16 *“Evet yani 2.vatanım olarak görüyorum.”*

Suriyeli göçmen çocukların ifadeleri genel anlamda Türkiye ile ortak bir aidiyet bağı oluşturdukları yönünde fikir vermektedir. Fakat çocukların ait hissetme ile vatan olarak görme konusunda net ayrımlar yapamadıkları görülmektedir. Ait hissetmek bazı çocuklar için “Türk olmak” veya “Türk vatandaşı” olmak gibi anlaşılmaktadır.

Tablo 70

Anne ve/veya babanız hayatta mı? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo

		Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Anne ve/veya babanız hayatta mı?	Sadece Annem Hayatta	Sayı	4	0	3	7
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	57,1 %	0,0%	42,9%	100,0 %
	Her ikisi de Hayatta	Sayı	97	35	20	152
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	63,8 %	23,0%	13,2%	100,0 %
	Her ikisi de Hayatta Değil	Sayı	0	1	0	1
		% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	0,0%	100,0%	0,0%	100,0 %
Toplam	Sayı	101	36	23	160	
	% Anne ve/veya babanız hayatta mı?	63,1 %	22,5%	14,4%	100,0 %	

Sadece annesi hayatta olan kişilerin %57,1'i Suriye'yi, vatanı olarak gördüğünü, %42'si kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bu grupta Suriye'yi vatanı olarak görmeyen kimse bulunmamaktadır.

Her iki ebeveyni de hayatta olan kişilerin %63,8'i Suriye'yi vatanı olarak gördüğünü, %23'ü Suriye'yi vatanı olarak görmediğini, %13,2'si kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Her iki ebeveyni de hayatta olmayan bir kişi Suriye'yi vatanı olarak görmediğini ifade etmiştir.

Tablo 71**Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo**

		Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?			Toplam	
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	1-3 Yıl	Sayı	18	2	5	25
		% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	72,0%	8,0%	20,0%	100,0%
	4-6 yıl	Sayı	64	29	16	109
		% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	58,7%	26,6%	14,7%	100,0%
	7 yıl ve üstü	Sayı	19	5	2	26
		% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	73,1%	19,2%	7,7%	100,0%
Toplam	Sayı	101	36	23	160	
	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	63,1%	22,5%	14,4%	100,0%	

Türkiye’de 1-3 yıldır bulunan kişilerin %72’sinin Suriye’yi vatanı olarak gördüğü, %8’inin Suriye’yi vatanı olarak görmediği, %20’sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de 4-6 yıldır bulunan kişilerin %58,7’sinin Suriye’yi vatanı olarak gördüğü, %26,6’sının Suriye’yi vatanı olarak görmediği, %14,7’sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de 7 ve üstü yıldır bulunan kişilerin %73,1’inin Suriye’yi vatanı olarak gördüğü, %19,2’sinin Suriye’yi vatanı olarak görmediği, %7,7’sinin kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 72

Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo

Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?

		Evet	Hayır	Kararsızım	Toplam	
Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?		Sayı	17	4	4	25
	1-3 Yıl	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	68,0%	16,0%	16,0%	100,0%
		Sayı	68	21	18	109
	4-6	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	62,4%	19,3%	16,5%	100,0%
		Sayı	16	3	6	26
	7 ve üstü	% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	61,5%	11,5%	23,1%	100,0%
	Toplam	Sayı	101	28	28	160
		% Türkiye'de Kaç Yıldır Yaşıyorsunuz?	63,1%	17,5%	17,5%	100,0%

Türkiye’de 1-3 yıldır yaşayanların %68’i Türkiye’yi vatanı olarak görmektedir. Bu kişilerin %16’sı Türkiye’yi vatanı olarak görmezken %16’sı ise bu konuda kararsızdır. Türkiye’de 4-6 yıldır yaşayanların %62,4’ü Türkiye’yi vatanı olarak görmektedir. Bu kişilerin %19,3’ü Türkiye’yi vatanı olarak görmüyorken %16,5’i ise bu konuda kararsızdır. Türkiye’de 7 ve üstü yıldır yaşayanların %61,5’i Türkiye’yi vatanı olarak görmektedir. %11,5’i Türkiye’yi vatanı olarak görmemekte ve %23,1’i bu konuda kararsızdır.

Bu oranlara baktığımızda Türkiye’de uzun süre bulunanlarla bulunmayanların arasında ciddi farklılıklar yoktur. Hatta tabloya göre daha uzun süre yaşayanların vatan algıları diğerlerine kıyasla daha düşüktür.

Tablo 73

Türk Vatandaşı Olmak İstiyor musunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? Çapraz Tablo

		Evete	Hayır	Kararsızım	Toplam	
Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?		Sayı	0	0	0	3
		% Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Evet, görüyorum	Sayı	78	6	13	101
		% Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	77,2%	5,9%	12,9%	100,0%
	Hayır, görmüyorum	Sayı	15	6	7	28
		% Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	53,6%	21,4%	25,0%	100,0%
	Kararsızım	Sayı	10	2	16	28
		% Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	35,7%	7,1%	57,1%	100,0%
	Toplam	Sayı	103	14	36	160
		% Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	64,4%	8,8%	22,5%	100,0%

Tablo 74

Türk Vatandaşı Olmak İstiyor musunuz? * Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?

Ki-Kare Testi			
	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	100,045	9	,000
Olabilirlik Oranı	51,150	9	,000
Geçerli Sayı	160		

Tablo 73'deki çapraz tablo testine göre şu an Türkiye'yi vatanı olarak gören kişilerin %77,2'si Türk vatandaşlığına geçmek istiyor, %5,9'u Türk vatandaşlığına geçmek istemiyor, %12,9'u bu konuda kararsız. Şu an Türkiye'yi vatanı olarak görmeyen kişilerin %53,6'sı Türk vatandaşlığına geçmek istiyor, %21,4'ü Türk vatandaşlığına geçmek istemiyor, %24'ü bu konuda kararsız. **Tablo 74**'de İki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde değişkenler arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. (χ^2 : 100,045, p =.000, p <.05)

Görüşme yaptığımız çocuklara vatan ve anavatan ifadelerinden ne anladıklarını ve bunun onlar için ne ifade ettiğine ilişkin sorduğumuz soruya çocuklardan;

15 yaşındaki G2 “*Vatan; yaşadığımız yer ya da doğduğumuz yer. Anavatan; ilk doğduğumuz yer. O yüzden Türkiye vatan olabilir ama Suriye anavatanımız.*”

14 yaşındaki G3 “*Vatan'dan vatan sevgisini anlıyorum. Vatan Türkiye'dir.*”

16 yaşındaki G12 “*Aklıma Suriye geliyor. Hiçbir zaman Türkiye gelmedi. Öyle. Çocukluğumu yaşadığım yer benim vatanım olmalı. Yaşamayı en çok sevdiğim yer benim vatanımdır.*” Cevaplarını vermişlerdir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, G2 için Türkiye vatan, Suriye anavatan olarak görülürken, G16 için vatan, çocukluğunu yaşadığı yer olan Suriye olmalıdır. G3 ise Türkiye'yi sevdiğini onun için vatan olarak gördüğünü ifade etmektedir. Göçmen çocuklar nezdinde bu soru birçok farklı argümanla daha ifade edilebilir niteliktedir. Çünkü göç onların ortak kaderi olsa da yaşam tecrübeleri, şu anki mevcut durumları, aile ve sosyal ilişkileri bakış açılarını farklılaştırmaktadır.

Tablo 75

Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz? Çapraz Tablo

		Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?			Toplam	
		Hayır	Evet	Kararsızım		
Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	Evet, görüyorum.	Sayı	16	62	23	101
		% Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	15,8%	61,4%	22,8%	100,0%
		Sayı	20	13	3	36
Hayır, görmüyorum		% Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	55,6%	36,1%	8,3%	100,0%
		Sayı	10	4	9	23
Kararsızım		% Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	43,5%	17,4%	39,1%	100,0%
		Sayı	46	79	35	160
Toplam		% Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?	28,8%	49,4%	21,9%	100,0%
		Sayı				

Tablo 76

Şu anda Suriye'yi vatanımız olarak görüyor musunuz? * Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

Ki-Kare Testi

	Değer	df	(p) Değeri (2 taraflı)
Pearson Ki-Kare	31,771	4	,000
Olabilirlik Oranı	32,595	4	,000
Doğrusal Oranlar	4,115	1	,042
Geçerli Sayı	160		

Tablo 75'te çapraz tablo testine göre şu an Suriye'yi vatani olarak gördüğünü ifade eden kişilerin %15,8'i savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %61,4'ü Suriye'ye dönmek istediğini, %22,8'i kararsız olduğunu ifade etmiştir. Şu an Suriye'yi vatani olarak görmediğini ifade eden kişilerin %56,6'sı savaşın bitmesi halinde Türkiye'de kalmak istediğini, %36,1'i Suriye'ye dönmek istediğini, %8,3'ü kararsız olduğunu ifade etmiştir. **Tablo 76**'da bu iki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. (χ^2 : 31,771, p = ,000, $p < .05$)

Görüşme yaptığımız çocuklardan bazıları vatanın ne ifade ettiği sorusuna şöyle cevaplar vermişlerdir:

15 yaşındaki G10, “Çok güzel bir kelime böyle. Ben Suriye’de çok yaşamadım. Ama vatan deyince Suriye demek istiyorum.”

16 yaşındaki G17, “Vatan; ev, anne.”

11 yaşındaki G8 “İlk başta bizim uğruna fedakârlıklarda bulunduğumuz bir toprak parçası. Ama sadece bir toprak parçası değil tabi ki bizim de Suriye’yi bırakma sebepimiz zaten sadece savaş değil. Yoksa biz savaşabilsek savaşacaktık da savaşamadık.”

15 yaşındaki G7 “Şimdi ben Suriye’den küçük bir yaşta çıktığım için onu iyi anlamayabilirim. Ama hala da mesela Türkiye’yi evet seviyorum ama yeniden vatansız mesela evsiz burada hiçbir şeyin yok. Şimdi herhangi bir saatte herhangi bir günde çıkabilirsin mesela değil mi? Şimdi buradan çıksak nereye gideceğiz? Yine de vatanımız yok. Suriye’ye dönersek, orada ölüm riski var yani herhangi bir dakikada ölebilirsin yani bilmiyorum. Ben hala yaşamıyorum yani o hissi vatan olarak. Ben küçük yaşta çıktığım için bir tanımlama yapamıyorum.”

17 yaşındaki G15 “Anavatan, doğduğun yerdir. Yaşadığın ve büyüdüğün yerdir. Böylece tarif edebilirim.”

Çocukların verdikleri cevaplara baktığımızda vatan ve anavatanı tarif ederken Suriye’yi genellikle anavatan olarak ve doğdukları yerle ilişkilendirmektedirler. Fakat görüşmeciler çocuklara savaş bittiğinde dönmek ister misiniz diye sorduğumuzda ise verdikleri cevaplar şöyledir:

15 yaşındaki G10 “İstiyorum görmek istiyorum. Suriye’ye de gideceğim oraya bakacağım tanışacağım. Ama Suriye’de yaşamayacağım. Ama burası daha iyi.”

16 yaşındaki G17 “Türkiye’de yaşamak isterim, iki ülkede de yaşamak isterim. Gelip gitmek isterim. Ziyaret.”

15 yaşındaki G7 “Şimdi e tabi aynen ama uzun bir süre. Savaş biterse diyelim hemen savaş bitti, tabi ki döneceğim. Ama oraya dönersem evim yok çünkü evim yıkılmış. Orada gidecek yerim kalmadığı için beklerim biraz. Orada olayların iyileşmesini veya zaman biraz geçsin her şey iyi olsun güvenli olsun giderim.”

Çocukların kullandıkları ifadeler çapraz tablo ve ki-kare testindeki oranları destekler niteliktedir. Göçmen çocukların geri dönme ve ait hissetme konusundaki algıları karışmıştır. Fakat şu kesindir ki; çocukların çoklu dünyasında kendilerini ait hissettikleri tek bir yerden bahsetmek mümkün değildir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmen çocukların aidiyet, kimlik ve vatan algılarının Türkiye’de buldukları süre boyunca, okul, aile ve sosyal ilişkiler bağlamında nasıl şekillendiği hususunu araştırdığımız bu çalışmada, çocukların vatan ve kimlik algılarının saha araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgularla, başlangıçtaki hipotezlerimizi destekler mahiyette sonuçlandığını görmekteyiz. Çalışmamızda göçmen çocukların ev, akraba, okul ve sosyal ilişkilerle çevrili çoklu dünyalarında, yaşamış oldukları zorunlu göç tecrübesinin dünyalarını ve geleceğe bakış açılarını etkilediğini ve vatan algılarında bazı ikilemlere neden olduğunu görülmektedir. Ayrıca göçmen çocukların çoğunluğunun ikinci vatanları olarak nitelendirdiği Türkiye’de güven içerisinde sağlıklı ilişkiler kurabilmelerinin temel şartının ancak eğitim ve sosyal ilişkiler vasıtasıyla mümkün olabileceği görülmektedir. Çalışmada özellikle dil problemini aşan ve Türkiye’deki eğitim müfredatına uyum sağlayan göçmen çocukların, kimlik ve vatan bilincinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Fakat bununla beraber saha araştırması sonuçlarında ve çocuklarla birebir yapılan görüşmelerde de görülmektedir ki, göçün ortak kader paydasında buluşmuş olan göçmen çocukların, kendi içlerinde birden fazla dünyası ve çeşitli kimlikleri bulunmaktadır. Bu yüzden saha araştırmamız ve mülakatlarımız bize tek bir sonuç değil; birçok farklı sonuç ve işaret gösterir niteliktedir.

İstanbul’un çeşitli ilçelerinde 160 göçmen çocukla gerçekleştirdiğimiz saha araştırmamızın sonucunda elde ettiğimiz bulgulara genel olarak baktığımızda:

- Göçmen çocukların %95’i ailesi ile birlikte yaşamakta ve %5’i ailesi ile yaşamamaktadır.
- Göçmen çocukların %93,8’i kirada yaşarken, %5’i kendi evinde yaşamaktadır.
- Göçmen çocukların %88,8 savaş, %3,1 ekonomik nedenler, %3,8 bireysel ve %4,4 diğer nedenlerden dolayı Türkiye’ye göç etmişlerdir.
- Göçmen çocukların %44,4’ü iş sebebiyle, %26,3’ü İstanbul’da akrabaları yaşadığı için, %22,5’i başka bir sebepten dolayı ve %6,9’u daha önce geldiği için İstanbul’da yaşadıklarını söylemişlerdir.

- Göçmen çocukların %68,1'i 4-6 yıl, %16,3'ü 7 yıl ve üstü ve %15,6'sı 1-3 yıldır Türkiye'de yaşadığını söylemiştir.
- Göçmen çocukların %88,8'i Türkçe biliyorken, %11,3'ü Türkçe bilmediğini söylemiştir.
- Göçmen çocukların %55'i 1-3 yıl, %40'ı 4-6 yıl ve %5'i 7 yıl ve üstü süredir Türkiye'de eğitim almaktadırlar.
- Göçmen çocukların %78,1'inin okulda Türk arkadaşı varken, %21,9'unun yoktur.
- Göçmen çocukların %57,5'i okul dışında Türk arkadaşı olduğunu ve %42,5'i ise okul dışında Türk arkadaşı olmadığını söylemiştir.
- Göçmen çocukların %83,1'i Türkiye'deki yaşama alışmışken, %8,8'i alışmamış ve %8,1'i ise kararsız kaldığını ifade etmiştir.
- Göçmen çocukların %68,1'nin Suriye'yi özlediği, %13,8'nin özlemediği ve %17,5'nin özleyip özlememekte kararsız olduğu görülmektedir.
- Göçmen çocukların %71,3'ü Türk vatandaşlığına geçmemişken, %13,1'i Türk vatandaşlığına geçtiğini söylemektedir. Çocukların %15,6'sı geçip geçmediklerini bilmemektedirler.
- Göçmen çocukların 64,4'ü Türk vatandaşı olmak isterken, %8,8'i istememektedir. %22,5'i ise kararsız kalmıştır.
- Göçmen çocukların %63,1'i Türkiye'yi vatanları olarak görmekteyken, %17,5'i Türkiye'yi vatanları olarak görmemektedir. Çocukların %17,5'i ise kararsız kalmıştır.
- Göçmen çocukların %63,1'i Suriye'yi vatani olarak görmekteyken, %22,5'i görmemekte ve %14,4'ü kararsız olduğunu söylemektedir.
- Göçmen çocukların %28,8'i Suriye'deki savaş bitse bile geri dönmek istemediğini söylerken, %49,4'ü geri dönmek istediğini söylemiştir. Katılımcıların %21,9'u ise kararsız kalmıştır.
- Göçmen çocuklardan okulda Türk arkadaşları olan öğrencilerin, %86,4'ü Türkiye'deki yaşama alıştıklarını, %5,6'sı ise Türkiye'deki yaşama alışamadıklarını, %8'i kararsız olduklarını söylemiştir. Ki-Kare testine göre bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($X^2:7,228$, $p=,027$ ve $p < .05$)

- Göçmen çocuklardan; 1-3 yıldır Türkiye’de bulunanların Türkçe bilme oranı %13,4, 4-6 yıldır Türkiye’de bulunanların Türkçe bilme oranı %69,7 ve 7 yıl ve üstü zamandır Türkiye’de bulunanların ise Türkçe bilme oranının %88,8 olduğu görülmüştür.
- Göçmen çocuklardan Türkiye’deki yaşama alışamadığını ifade eden kişilerin %42,9’u savaşın bitmesi halinde Türkiye’de kalmak istediğini, %50’si Suriye’ye dönmek istediğini, %7,1’i kararsız olduğunu ifade etmiştir.
- Suriye’deki yaşamını özlediğini belirten kişilerin %14,7’si Suriye’de savaşın bitmesi halinde Türkiye’de kalmak istediğini, %66,1’i Suriye’ye dönmek istediğini, %19,3’ü kararsız olduğunu belirtmiştir.
- Savaşın bitmesi halinde Suriye’ye dönmek isteyen kişilerin %91,1’inin Suriye’deki yaşamı özlediği, %2,5’inin Suriye’deki yaşamı özlemediği, %5,1’inin kararsız olduğu tespit edilmiştir.
- Göçmen çocuklardan Türk vatandaşı olmak istediğini belirten kişilerin %88,3’ü Türkiye’deki yaşama alışabildiklerini, %5,8’i Türkiye’deki yaşama alışamadıklarını ve %5,8’i kararsız olduklarını belirtmişlerdir.
- Göçmen çocuklardan Türkiye’de 1-3 yıldır yaşayanların %68’i, 4-6 yıldır yaşayanların %62,4’ü ve 7 ve üstü yıldır yaşayanların %61,5’i Türkiye’yi vatanı olarak görmektedir
- Göçmen çocuklardan Türkiye’yi vatanı olarak gören kişilerin %77,2’si Türk vatandaşlığına geçmek isterken, %5,9’u Türk vatandaşlığına geçmek istememekte, %12,9’u ise bu konuda kararsızdır. İki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde değişkenler arasındaki ilişki anlamlı bulunmaktadır. (χ^2 : 100,045, $p=,000$, $p<,05$)
- Göçmen çocuklardan şu an Suriye’yi vatanı olarak gördüğünü ifade eden kişilerin %15,8’i savaşın bitmesi halinde Türkiye’de kalmak istediğini, %61,4’ü Suriye’ye dönmek istediğini, %22,8’i kararsız olduğunu ifade etmektedir. Şu an Suriye’yi vatanı olarak görmediğini ifade eden kişilerin %56,6’sı savaşın bitmesi halinde Türkiye’de kalmak istediğini, %36,1’i Suriye’ye dönmek istediğini, %8,3’ü kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bu iki değişken arasında yapılan Ki-Kare testinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. (χ^2 : 31,771, $p=,000$, $p<,05$)

Saha araştırmasından elde edilen bulgulara göre Suriyeli göçmen çocukların büyük çoğunluğu savaş nedeniyle Türkiye'ye gelmiş ve zorunlu göçe maruz kalmıştır. İstanbul'a gelenlerin büyük çoğunluğu ise genelde iş bulma ve ağ (network) ilişkileri sayesinde gelmişlerdir. Göçmen ocukların yarısından fazlası 4 ile 6 yıl aralığında Türkiye'de yaşamaktadırlar. Ayrıca bu süre zarfında çocukların bazıları eğitime 1 veya 2 yıl ara vermek zorunda kalsalar da, çoğunluğu Geçici Eğitim Merkezleri'nde başladıkları eğitimlerine, devlet okullarında devam etmektedirler. Bu süre boyunca göçmen çocukların büyük çoğunluğu da Türkçe ğrenmişlerdir.

Göçmen ocukların Türkiye'de yaşadıkları süre boyunca ev, aile, akraba ve okul kanalları arasında edindikleri yaşam tecrübeleri, bize sosyal çevrelerinin okulda yoğunlaştığını göstermektedir. Bu yüzden çocukların okul dışındaki Türk arkadaş oranları, okuldaki Türk arkadaş oranlarına göre daha azdır. Okul dışında Türk arkadaşları olanların Türkiye'deki yaşama alışma oranlarının daha yüksek olduğu grlmştir.

Göçmen ocukların geneline baktığımızda Türk vatandaşlığına geçmiş olanların oranı çok azdır ve çocukların yarısından fazlası Türk vatandaşı olmak istediğini ifade etmiştir. Bu durum Türkiye'de bulunan Suriyelilerin mevcut hukuki statüleri bakımından vatandaşlık haklarına sahip olmak istediklerini de göstermektedir. Çünkü vatandaşlık onlar için, hayatlarını kolaylaştıracak ve düzene sokabilecekleri bir nitelik taşımaktadır.

Türkiye'deki yaşama alışmış ve memnuniyet düzeyi yüksek olan göçmen çocukların yarısından fazlası, Türkiye'yi vatanları olarak görmektedirler. Fakat bu oranlara eşdeğer olarak, yine yarısından fazlası Suriye'yi zlemekte, vatanları olarak görmekte ve savaş bittiği takdirde geri dönmeyi planlamaktadırlar. Geri dönme fikri olan göçmenler için, yerleşme ve ait hissetme duygusu genellikle yarım kaldığı görülmektedir. Bu yüzden çocukların vatan ve aidiyet temelli sorularda ikilemde kaldıkları ve birbirine benzer cevaplar verdikleri grlmştir. Çocukların, Türkiye'de yaşayacakları sürenin belirsizliği ve şu anda eğitimlerini burada sürdürüyor oluşları yakın gelecekte savaş bitse dahi, geri dönme planlarının ertelenebilir nitelikte olduğunu düşündürmektedir. Bu yüzden çocukların eğitime ve sosyal yaşama entegre olmaları, kimlik krizi yaşamamaları ve asimilasyona uğramadan aidiyet hissetmeleri bakımından oldukça önem taşımaktadır.

2011 yılından beri günümüze dek devam etmekte olan bu büyük göç dalgasının hem sosyolojik hem de ekonomik açıdan Türkiye’de bazı değişikliklere sebep olduğu bilinen bir gerçektir. Fakat bugün toplumda artış gösteren göçmen karşıtı tutumların ve göçmenler hakkında yayılan yanlış bilgilerin göçmen politikalarına ve toplumsal kabule oldukça zarar verdiği de oldukça açıktır.

Araştırmamızın temel noktası olan göçmen çocuklar açısından baktığımızda; göçmen genç nüfusun büyük çoğunluğu eğitimlerini Türkiye’de sürdürmekte ve sürdürmeye devam etmek istemektedirler. Çocukların kayıp nesil olmalarını engellemenin temel şartı eğitimlerini ara vermeden tamamlamalarıdır. Çünkü eğitimlerine devam edemeyen çocuklar çalışmak zorunda kalmakta ve piyasada ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadırlar. Göçmen çocukların göç sürecinin beraberinde hem eğitimlerini yarıda bırakmış olmaları hem de çocuk işçi olarak çalışmak zorunda kalmaları ciddi kırılmalara neden olmaktadır.

Sürecin şeffaf ve hassas bir şekilde yürütülmesi Suriyeli göçmenlerin toplumla bütünleşmesi, gelecek yıllarda karşılaşılabilecek problemlerin önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Toplumda yayılan göçmen karşıtı nefret söylemlerinin en başta çocuklara zarar verdiği unutulmamalıdır. Saha araştırmamızda dikkat çeken hususlardan birisi de çocukların neredeyse çoğunluğunun öyle ya da böyle ırkçı söylemlere maruz kaldıklarını dile getirmeleri olmuştur. Sosyal dışlanmaya sebep olan bu olumsuz söylemler, yetişkin ve çocuk göçmenleri oldukça etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal dışlanmanın sonuçlarının hızlı bir şekilde yayılması, toplumdaki kopukluğu daha da derinleşmesi olası görünmektedir. Bu durumun göçmen çocukları yetişkinlerden daha çok etkileyeceği söylenebilir. Bununla beraber çocukların psikolojileri olumsuz açıdan etkilenmekte ve araştırmamızda da sorguladığımız vatan/vatandaşlık ve aidiyet temelleri sorgulamaları da arttırmaktadır. Sorgulamaları artan çocuklar için geri dönmek kadar kalmak da artık zor bir hale dönüşmektedir. Bununla beraber göçmenlerin vatan ve vatandaşlık sorgulamalarının yakın gelecekleri açısından önem taşıdığı bir kere daha söylemek gerekir. Çünkü bu sorgulamalar beraberinde göçmenlerin kalıcı veya geçici olacakları gerçeğini de etkileyecek mahiyettedir.

Öneriler

Suriyeli göçmen bireylerin, toplumsal kabul ve uyumlarını arttıracak yönde bazı uygulamalar geliştirilmesini süreç açısından önemli bulmaktayız. Özellikle demografik ve göç araştırma merkezlerinin kurulması ve Türkiye'nin dört bir yanında faaliyet alanlarının genişletilmesi bu anlamda önemli bir adım olabilir. Bununla beraber şu anda hala belirsiz olan göçmenlerin eğitim ve iş gücü piyasasındaki haklarına ilişkin yeni düzenlemelerin yapılması da oldukça mühimdir. Diğer yandan toplumsal anlamda artmakta olan nefret söylemlerinin her ne kadar önüne geçmek artık pek mümkün görünmese de sürecin olabildiğince hassas yürütülmesi gerekmektedir.

Türkiye'de eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen çocukların, eğitim ve dil farklılığından dolayı yaşayabilecekleri problemlerin, ortadan kaldırılması için rehberlik ve danışmanlık desteklerinin arttırılması da oldukça önem taşımaktadır. Özellikle dil ve adaptasyon problemi yaşayan çocuklar için uzman kişiler tarafından kendi dillerinde rehberlik çalışmaları da yapılmasının faydalı olabileceği görünmektedir. Ayrıca çocukların okul için gerekli olan materyallere ücretsiz sahip olmasını sağlamak çocukların maddi yetersizliklerden dolayı okula bırakmalarının önüne geçilmesini sağlayacak bir adım olacaktır.

Bununla birlikte yine okulda yaşanabilecek olumsuz tutum ve söylemlere karşı okul yöneticilerine, öğretmenlere ve okul personellerine Suriyeli göçmenlerin yaşam koşulları, hakları ve faydalanabilecekleri hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları için çeşitli eğitimler verilebilir. Yine okul içerisinde çocukların önyargılarını kırmak ve birbirlerine alışmalarını sağlayacak etkinlik ve uygulamaların arttırılması sosyal bağların geliştirilmesine de fayda sağlayabilir.

Göçmen çocukların göç süreci içerisinde yaşadıkları değişiklikler, kültürel anlamda bir sarsılma yaşamalarına neden olmaktadır. Bu yüzden çocukların okula başlamadan önce öncelikle hazırbulunuşluk düzeyleri tespit edilmelidir. Ayrıca çocukların yeni müfredata ve Türkçeye alışmaları eğitime uyum sağlamaları açısından ne kadar önemliyse, Suriye

müfredatını da unutmamaları için takviye bir program oluşturulması da bu anlamda önemli bir adım olacaktır. Böylelikle olası bir geri dönüş ihtimalinde çocukların kafasında eğitimlerinin ne olacağı konusunda ciddi bir soru işareti olmayacaktır. Çocukların yer değişikliklerinden dolayı yaşadıkları heves kırılmalarının önüne geçilmesi için de eğitim konusunun ivedilikle takip edilmesi gerekmektedir. Çocukların eğitimlerine devam etmeleri ve toplumsal anlamda aidiyet ilişkilerini geliştirebilmeleri açısından dışlanmadan ve ötekileştirilmeden kazanılmaları gerektiği unutulmaması gereken bir husustur. Ayrıca Türkiye’de yaşayan çocuk ve bebeklerin Türkiye sınırları içerisinde geçirdikleri sürenin onlar için korunaklı, verimli bir süre olması gerektiği konusu önemlidir. BM’nin tarif ettiği gibi çocuk göçmenlerin “kayıp kuşak” olmamaları için çocuk hakları ihlallerinin sona erdirilmesi gerekmekte ve çok yönlü toplumsal çabaya, dayanışmaya ve bütünleşmeye gereksinim duyulmaktadır.

Göçmen çocukların da tüm dünya çocuklarının olduğu gibi yaşam ve hayal kurma hakları vardır. Araştırmamızda görüşme yaptığımız çocuklardan bazıları savaştan dolayı hayallerini askıya almışken ve inancını yitirmişken tekrar okula başlamanın onları ne kadar güçlendirdiğini ifade ettiler. Hem araştırma bulgularımız hem de gözlemlerimizden yola çıkarak söyleyebiliriz ki; çocukların dünyasında her şeyi yeniden inşa etmek mümkündür. Göçmen çocuklar da öz vatanlarında yaşayan çocuklar gibi yalnızca hayallerini gerçekleştirebilecekleri bir dünyaları ve imkânları olsun istemektedirler. Bunu gerçekleştirebilmeleri için ise yalnızca biraz destek ve güvene ihtiyaçları vardır. Görüştüğümüz çocuklardan kimisi kendinden emin ve kararlı bir şekilde polis, mühendis veya avukat olmak istediğini söylerken kimisi de mahzun ve endişeli bir ifadeyle ileride nerede olacağını bilmediğinden hayal kurmadığını söylemektedir. Bu yüzden hem kendinden emin olan ve güçlü olduğunu gördüğümüz çocukların heveslerinin kırılmaması için hem de belirsizliğin yarattığı endişeyle hayallerini erteleyen çocuklar için daha fazla proje üretilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Bununla beraber eğitim, sağlık, sosyal güvenlik alanındaki eksiklikler, toplumda sıkıntılara sebep olmaktadır. Suriyeli göçmenlere yapılacak farklı uygulamaların, iki toplum arasında kopukluğu arttırabileceğinden, her iki toplum için bütünleşmeyi sağlayacak uygulamaların arttırılması ayrıca önem taşımaktadır. Ülkemizdeki kültürel çeşitliliği korumak ve toplumsal huzuru sağlamak için hoşgörülü anlayışın tesisi hayati bir önem taşımaktadır.

EK 1: ANKET FORMU

ANKET FORMU

Bu anket; Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tez araştırması için hazırlanmıştır. Bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye göç eden göçmen çocukların, aidiyet, kimlik ve vatan algıları incelenecek ve ortaya çıkan bulgular açıklanmaya çalışılacaktır. Elde edilen veriler tamamen bilimsel amaçla kullanılacak olup gizli kalacaktır. Anketin amacına ulaşabilmesi için vereceğiniz cevaplar çok önemlidir. Yanıtlarınız kimlik bilgileriniz olmaksızın değerlendirileceği için forma isminizi yazmanıza gerek yoktur.

Samimiyetle vereceğiniz bilgiler için şimdiden teşekkür ederim.

Ruken ŞENGÜL
Marmara Üniversitesi

KİŞİSEL BİLGİLERİ İÇEREN SORULAR

1) Cinsiyetiniz?

A) Erkek B)Kız

2) Yaşınız?

A)7-10 B) 11-14 C)15-18

3) Uyuşunuz?

A) Arap B) Türkmen C) Kürt D) Diğer

4) Anneniz ve/veya babanız hayatta mı?

A) Sadece annem hayatta. B) Sadece babam hayatta.
C) Her ikisi de hayatta. D) Her ikisi de hayatta değil.

5) Kardeşiniz var mı? (Bu soruya HAYIR yanıtı verenler 7. Soruya geçebilir.)

A) Evet B) Hayır

6) Kaç kardeşiniz var?

A)2-3 B)4-5 C)6-7 D)8 ve daha fazla.

7) Burada ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz?

A) Evet B) Hayır

8) Oturduğunuz evde kaç kişi yaşıyorsunuz?

A)2-3 B)4-5 C)6-7 D)8-9 E)10 ve daha fazla

9) Oturduğunuz evi aileniz dışında başkalarıyla paylaşıyor musunuz? (Bu soruya HAYIR yanıtı verenler 11. Soruya geçebilir.)

A) Evet B) Hayır

10) Oturduğunuz evi aileniz dışında kimlerle paylaşıyorsunuz?

A) Akraba B) Suriye'den tanıdık Suriyeli

C. Türkiye'den tanıdık Suriyeli D) Türkiye'den tanıdık Türk

E) Diğer

11) Oturduğunuz ev kendinize mi ait yoksa kira mı?

A) Kendi evimiz B)Kira C)Diğer

GÖÇ VE ENTEGRASYON SÜRECİ İLE İLGİLİ SORULAR

12) Göç etmeden önce Türkiye'ye gelmiş miydiniz?

A)Evet, gelmiştim. B) Hayır, gelmemiştim.

13) Türkiye'ye göç etme nedeniniz nedir?

A)Savaş B)Ekonomik sebepler C) Bireysel D) Diğer

14) Suriye'den ayrılıp İstanbul'a gelmeden önce Türkiye'de başka bir yerleşim bölgesinde bulundunuz mu? (Bu soruya HAYIR cevabı verenler 16. Soruya geçebilir.)

A)Evet, bulundum. B)Hayır, bulunmadım.

15) İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce hangi ilde bulundunuz?

.....

16) İstanbul'da yaşamaya başlamadan önce kampta yaşadınız mı?

A)Evet, yaşadım. B)Hayır, yaşamadım.

17) İstanbul'a göç etme nedeniniz nedir?

A) İş sebebiyle B) Akrabalarımız vardı. C) Daha önce gelmiştik. D) Diğer.....

18) Hangi semtte oturuyorsunuz?

.....

19) Türkiye’de kaç yıldır yaşıyorsunuz?

A) 1-3 yıl B) 4-6 yıl C) 7 yıl ve üstü

20) Türkçe biliyor musunuz? (Bu soruya HAYIR cevabı verenler 23. Soruya geçebilir)

A)Evet B)Hayır

21) Türkçe’yi nerede öğrendiniz?

A)Okulda B)Sosyal hayatta C)Kursta

22) Okul dışında Türkçe konuşuyor musunuz?

A)Evet, konuşuyorum. B)Hayır, konuşmuyorum.

23) Kaç yıldır Türkiye’de eğitim alıyorsunuz?

A) 1-3 yıl B) 4-6 yıl C) 7 yıl ve üstü

24) Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz? (Parantez içindeki sınıfınızı işaretleyiniz.)

A) İlkokul B) Ortaokul C)Lise

(1)-(2)-(3)-(4)

(5)-(6)-(7)-(8)

(9)-(10)-(11)-(12)

25) Okuldaki öğretmenlerle anlaşabiliyor musunuz?

A)Evet, iyi anlaşıyorum. B)Bazen iyi, bazen kötü anlaşıyorum. C)Anlaşamıyorum.

26) Okulda Türk arkadaşların var mı?

A)Evet, var. B)Hayır, yok.

27) Okul dışında Türk arkadaşların var mı?

A)Evet, var. B)Hayır, yok.

28) Türk arkadaşlarıyla anlaşabiliyor musun?

A)Evet, iyi anlaşıyorum. B)Bazen iyi, bazen kötü anlaşıyorum. C)Anlaşamıyorum.

29) Türkiye'deki yaşama alışabildiniz mi?

A) Evet, alıştım. B) Hayır, alışamadım. C)Kararsızım.

30) Türkiye'de/İstanbul'daki yaşamınızdan memnun musunuz?

A)Evet B)Hayır C)Kararsızım

31) Suriye'deki yaşamınızı özleyiyor musunuz?

A) Evet B) Hayır C) Kararsızım

32) Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından verilen herhangi bir kimlik ya da kimliğinizi belgeleyen resmi bir evrakınız var mı?

A)Evet, var. B)Hayır, yok. C)Bilmiyorum.

33) Türk vatandaşlığına geçtiniz mi? (Bu soruya EVET cevabı verenler 36. Soruya geçebilir.)

A)Evet B)Hayır C) Bilmiyorum

34) Türk vatandaşı olmak istiyor musunuz?

A)Evet, Türk vatandaşı olmak istiyorum.

B)Hayır, Türk vatandaşı olmak istemiyorum.

C)Kararsızım

35) Şu anda Türkiye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?

A)Evet, görüyorum. B) Hayır, görmüyorum. C)Kararsızım.

36) Şu anda Suriye'yi vatanınız olarak görüyor musunuz?

A)Evet, görüyorum. B) Hayır, görmüyorum. C)Kararsızım.

37) Eğer bir gün Suriye'de savaş biterse dönmek ister misiniz?

A)Hayır, Türkiye'de kalmak isterim. B) Evet, Suriye'ye dönmek isterim. C)Kararsızım

EK 2: Etik Onay

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU

Sayı:2019-...20

Tarih: 15.07.2019

PROJENİN ADI: "Suriyeli Göçmen Çocuklarda Vatan Algısı: İstanbul Örneği"

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ: Ruken Şengül

PROJEDEKİ ARAŞTIRICILAR:

ONAY TARİHİ VE ONAY SAYISI: 2019-14.05

Sayın: Ruken Şengül

2019-Ş/Ş. Protokol Nolu

"Suriyeli Göçmen Çocuklarda Vatan Algısı: İstanbul Örneği" isimli projeniz Üniversitemiz Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Taşpınar

Kurul Başkanı

Prof. Dr. Bihlerin Dinçkol
ÜYE

Prof. Dr. Kemal Yıldız
ÜYE

Prof. Dr. Nürhan Zeynep Tosun
ÜYE

Prof. Dr. Kemalettin KOROĞLU
ÜYE

Prof. Dr. İnci Deniz Ilgın
ÜYE

Prof. Dr. A. Mete ÇİLINGİRTÜRK
ÜYE

Prof. Dr. Fatma Ayanoğlu
ÜYE

Prof. Dr. Halil Ekşi
ÜYE

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abadan, Nermin. **Bitmeyen Göç Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Akın, Mahmut H. **Toplumsallaşma Sözlüğü**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- Alptekin, D. **Toplumsal Aidiyet Ve Gençlik**, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012
- Althusser, Louis. **Kapitali Okumak** (Çev. A. Işık Ergüden), İstanbul: İthaki Yayınları, 2007.
- Anderson, B., **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri Ve Yayılması**, (Çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- Anık, Mehmet., **Kimlik Ve Çokkültürcülük Sosyolojisi**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012.
- Aydın, Ayhan. **Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi**, 4.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- Bart, Fredrik. **“Etnik Ve Kültürel Farklılaşma”, Etnik Gruplar Ve Sınırları**, (Çev. Ayhan Kaya & Seda Gürkan), Ankara: Bağlam Yayınları, 2001.
- Bartram, D., V. Maritsa., P., Monforte. **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), İstanbul: Hece Yayınları, 2017.
- Bauman, Z. **Sosyolojik Düşünmek**, (Çev. Abdullah Yılmaz) 5. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.
- Bayart, Jean-F., **Kimlik Yanılsaması**, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- Bilgin, N. **Tarih Ve Kolektif Bellek**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2013.
- Bilgin, N. **Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu**, Ege Yayıncılık, 1994.
- Bilgin, N. **Kimlik İnşası**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2014.
- Bourse, Michel. **Melezliğe Övgü**, (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009.
- Canatan K. **Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe**, İstanbul: Endülüs Yayınları, 1990.

- Castles, S., M. J. Miller. **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Durkheim, E. **Toplumsal İşbölümü**, (Çev. Özer Ozankaya) İstanbul: Cem Yayınevi, 2006.
- Erder, Sema. **Refah Toplumunda “Getto” Ve Türkler**, İstanbul: Teknografik Matbaacılık, 1986.
- Erdoğan, M. Murat & Kaya, Ayhan. **Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Erdoğan, M. **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Hugo Yayınları, 2015.
- Ergun, D. **Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000.
- Eriksen, Thomas H. **Etnisite Ve Milliyetçilik**, İstanbul: Avesta Yayıncılık, 2002.
- Erikson, Erik H. **İnsanın Sekiz Çağı**, (Çev. T.Bedirhan Üstün Ve Vedat Şar), Birey Ve Toplum Yayıncılık, 1984.
- Faist, Thomas. **Uluslararası Göç Ve Uluslararası Toplumsal Alanlar**, (Çev. Azat Zana Gündoğan & Can Nacar) İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2003.
- Fichter, Joseph. **Sosyoloji**, (Çev. N. Çelebi), 3.Bsk., Ankara: Attila Kitabevi, 1996.
- Friedman, Lawrence M. **Yatay Toplum**, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2002.
- Fromm, E. **İtaatsizlik Üzerine**, (Çev. Ayşe Sayın), İstanbul: Kariyer Yayınları, 2001.
- Giddens, Anthony. **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi**, (Çev: Ümit Tatlıcan), İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2000.
- Göka, Erol. **İnsan Kısım Kısım: Toplular, Zihniyetler, Kimlikler**, Ankara: Aşına Kitaplar, 2006.
- Gökalp, Z. **Türkçülüğün Esasları**, (Hazırlayan: Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken) İstanbul: İnkılâp Kitapevi, 1973.
- Gülalp, H. **Vatandaşlık Ve Etnik Çatışma: Ulus Devletlerin Sorgulanması**, 2007, İstanbul: Metis Yayınları, 2007.
- Güleç, Cengiz. **İnsana Yolculuk Yaşam-Psikoterapiler-Siyaset**, Ankara: Hyb Yayıncılık, 2002.
- Güngör, E. **Ahlak Psikolojisi Ve Sosyal Ahlak**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1995.

- İçduygu, A., Erder., S, Ö.F. Gençkaya. **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023**, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul.
- Jenks, C. **Altkültür Toplumsalın Parçalanışı**, (Çev. Nihal Demirkol), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007.
- Jung, W. **George Simmel/Yaşamı, Sosyolojisi, Felsefesi**, (Çev. Doğan Özlem), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2001.
- Kadıoğlu, A. **Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara**, İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Kaygalak, Sevilay. **Kentin Mültecileri "Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.
- Kemal, N. **Vatan Yahut Silistre**, İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Keyman, E.Fuat Ve İçduygu, A. **Küreselleşme, Avrupalılaşıma Ve Türkiye'de Vatandaşlık**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- King, Anthony. (der.) **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları** (Çev. Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev Yolsal) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.
- Maalouf, A., **Ölümcül Kimlikler**, (Çev. Aysel Bora) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- Marshall, G. **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay Ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları, 1999.
- Melucci, A. **Oyuncu Benlik**, (Çev. Başak Kıcıır), İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.
- Öner, N. **Millî Zihniyet Ve Millî Birlik**. (Der. Ahmet Köklügiller), Milliyetçilik Nedir, Ne Değildir?, İstanbul: Iq Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Öner, N. Aslı Şirin, Öner S. Gülfer Ihlamur (Drl.). **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Özkan, Işıl. **Göç, İltica Ve Sığınma Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2013.
- Postman, N. **Çocukluğun Yokoluşu**, (Çev. Kemal İnal), İmge Kitabevi, 1995.
- Ricoeur, Paul. **Zaman Ve Anlatı**, (Çev. Mehmet Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Smith, A. **Milli Kimlik**, (Çev: Bahadır Sina Şener) İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

- Smith, Anthony D. **Ulusların Etnik Kökeni**, (Çev.Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir) İstanbul: Dost Kitabevi, 2002.
- Somersan, S. **Sosyal Bilimlerde Etnisite Ve Irk**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Şen, Furkan. **Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri Ve Ulus Devlet**, Yargı Yayınevi, 2004.
- Topçu, N. **İsyan Ahlakı** (Çev. Mustafa Kök & Musa Doğan) İstanbul: Dergah Yayınları, 1995.
- Yalçın, Cemal. **Göç Sosyolojisi**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2004.
- Yapıcı, A., **Din Kimlik Ve Ön Yargı Biz Ve Onlar**, Adana: Karahan Kitabevi, 2004
- Özmen, N. **Danimarka Türk Toplumunun Sosyal Entegrasyonu ve Din**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Doktora Tezi, 2010.

Sürelî Yayınlar

- Atak, H. **“Kimlik Gelişimi Ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme”** Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches İn Psychiatry 2011; 3(1):163-213
- Aydoğmuş Ördem, Ö. (çev.). **“Göçmen Aileler ve Çocukları: Uyum ve Kimlik Oluşumu”**, Route Educational and Social Science Journal Volume 3(5), December 2016, ss.28-40
- Coşkun, İ., M. Emin. **Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar**. Ankara : SETAV Yayınları, 2016
- Çağırkan, Barış. **“Göç, Hibrit Kimlik Ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler”** İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi ,Cilt: 5, Sayı: 8, 2016 Sayfa: 2613-2623
- Çağlayan, Savaş. **“Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi”** Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz 2006 Sayı 17
- Çetin, İhsan. **“Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal Ve Kültürel Entegrasyonu”** Sosyoloji Dergisi Yıl: 2016, Sayı 34: 197-222

- Çorabatır, M. **“Time For Immediate Action For Syrian Refugees In Turkey”**, Turkish Review, 5(6), 2015.
- Demirbaş, Hatice. **“Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler”** Kriz Dergisi 21 (1-2-3): 11-2
- İlgin, Candan. **“Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin / Kreuzberg Örneği”** İtü Dergisi: Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1,59-70, Eylül 2006.
- İçduygu, A., Erder, S. Ve Gençkaya, Ö.F. **“Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023”** Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul, 2014.
- İnan, Canan. **“Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”**, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Ocak-Haziran 2016, ss.10-33.
- Kaya, İbrahim., Esra Yılmaz Eren (DrI.) **“Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri”** İstanbul: Seta Yayınları, I. Baskı, 2015.
- Kılıçbay, Mehmet Ali., **“Kimlikler Okyanusu”**, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl:6 Sayı:23, 2003.
- Koçak, Y., Terzi, Elvan **“Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri”**, Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, S.173–175, 2012.
- Korkmaz, N. **“Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci Ve Göçmenlerin Türkiye’deki İskân Ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu”** Ankasam: Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 1 (3), 268-289, 2017.
- Kösoğlu, N. **“Kültür/Kimlik Üzerine”**, Kimlik Tartışmaları Ve Etnik Mesele” Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:33, Ankara: Cedit Yayınları, Ss.41-47, 1995.
- Öztürk, Yücel., **“Tarih Ve Kimlik”**, Akademik İncelemeler Cilt:2 Sayı:1 Yıl:2007.
- Tanrıkulu, Faik. **“Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri”**, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:22, Sayı:86, Bahar 2017, ss.127-144.
- Tekeli, İ. **“Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi Ve İskân Sorunu”** Toplum Ve Bilim Dergisi, Cilt:50, S.49-7, 1990.
- Yıldız, Ayselin. **“Göç Ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”** Göç Araştırmaları Dergisi Cilt:3 Sayı:1, Ss.36-67, Ocak-Haziran 2017.
- Yıldız, U., **“Göçün Jeopolitiği Ve Türkiye’nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine Farklı Bir Yorum”** Toplum Ve Bilim Sayı 140, 2017.